

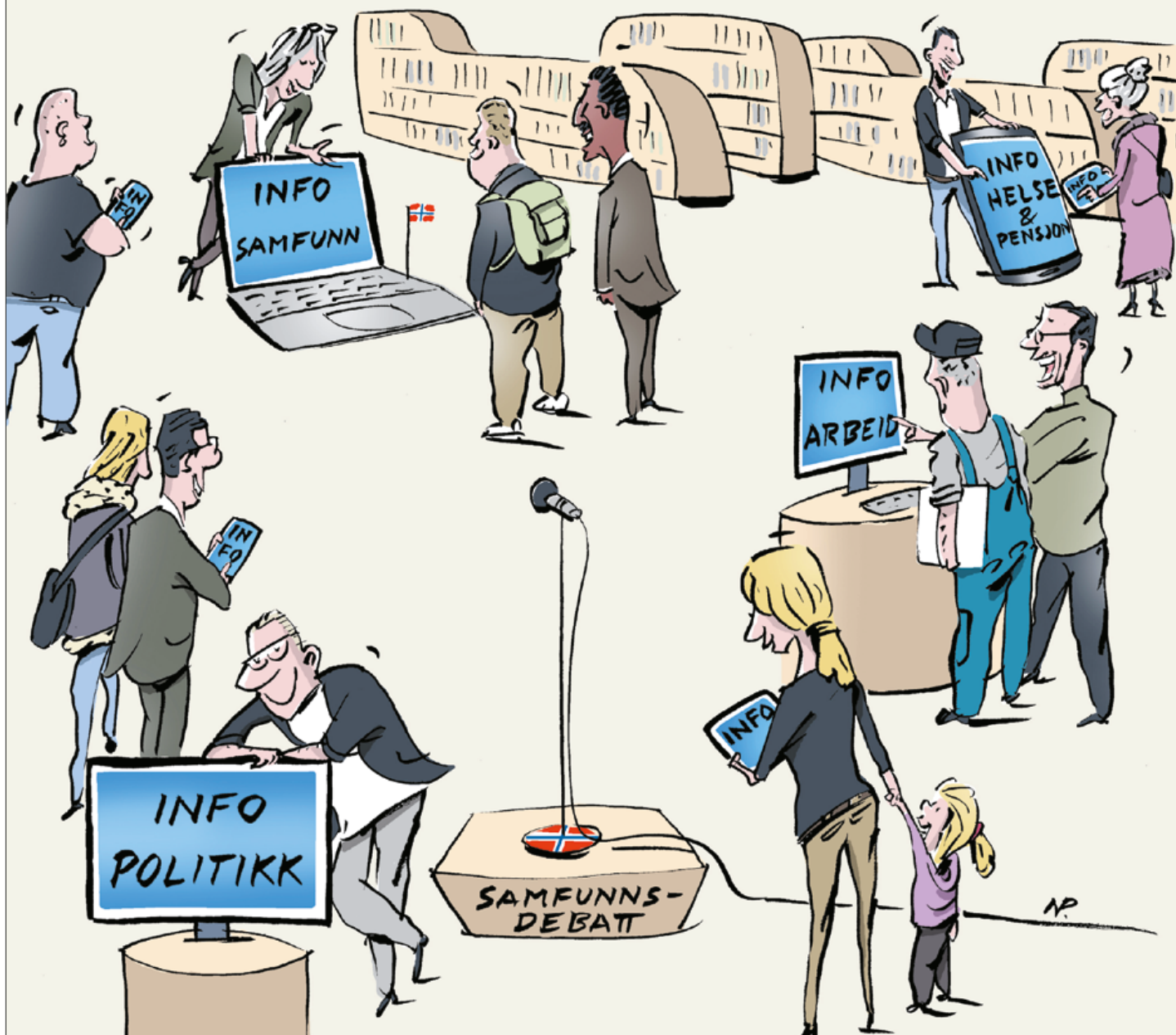

BOK og BIBLIOTEK

– med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 1/2017

BIBLIOTEKETS STEBARN

Sikkert og fleksibelt

Innlogging med lånekort og PIN-kode og lånekort på mobiltelefon. Kameraer overvåkning og styring av lyd, lys, automater og annet utstyr på biblioteket.

Statestikk, support og service

Ta ut all ønskelig statistikk ved hjelp av vår web-modull smartadmin, der også gir mulighet for support 24/7.

Se mer om alle våre RFID produkter på www.axiell.no

MERÅPNET BIBLIOTEK

– en utvidet service til brukerne

smartbranch anvendes som et supplement til bibliotekets nåværende løsning med bemannet åpningstid, som en utvidet service for brukerne, samtidig utnyttes den fysiske plassen og bibliotekets fasiliteter, siden bibliotekets åpningstid kan utvides betraktelig.

Virker med alle biblioteksystemer

Vår Meråpne Bibliotek løsning kan integreres med alle biblioteksystemer, og Axiell har sammen med Bibliotheca levert mer enn 200 Meråpne Bibliotek til biblioteker i Norge, Danmark, Sverige og Finland .. og flere er på vei!

Tilgjengelighet

Mulighet for egendefinert veiledning til brukere på display ved innlogging.

Gi brukerne mulighet til å benytte alle bibliotekets tilbud når det passer dem best - både innlevering, utlån, reservasjon utenfor ordinær åpningstid.

AXIELL

INNHold

BOK OG BIBLIOTEK

Nr. 1-2017 – Årgang 83

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN

Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

POSTADRESSE

Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER

ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Frist for red. stoff	Ferdigtrykt
Nr. 1	19.01. 09.02.
Nr. 2	02.03. 23.03.
Nr. 3	18.05. 08.06.
Nr. 4	17.08. 07.09.
Nr. 5	12.10. 02.11.
Nr. 6	09.11. 30.11.

ABONNEMENT

DB Partner as, Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no – Tlf 67 11 38 08

Forsideillustrasjon: Niels Poulsen
Grafisk produksjon: Arena Media AS

ISSN 0006-5811

ANNONSER

Lars-Kristian Berg
Telefon 930 03 338
lakris@lakrismedia.no

ANNONSEPRISER

Innside av omslag	kr. 11 900,-
Baksiden	kr. 13 900,-
Dobbelside	kr. 16 900,-
Helside	kr. 10 900,-
1/2 side	kr. 6 900,-
1/4 side	kr. 5 500,-

Fokus

Vi setter i denne utgaven av Bok og Bibliotek fokus på temaet *bibliotek og offentlig informasjon*. Temaet dukket opp i Norge på 1980-tallet, blant annet på bibliotekhøgskolen. Men etter at den første bølgen hadde lagt seg, ble det stille. Er det kanskje på tide å børste støvet av ideen og spørre: Er dette et forsømt område i bibliotekverdenen? Er det på tide - i demokratiets navn - å ruste opp tilbudet av offentlig informasjon og samfunnsinformasjon? Folkebibliotek for folke flest?

Leder: En informasjonssentral for alle	5
Digital kompetanse og folkeopplysning i Bergen	14
«...videst mulig informasjon...» – 15 år etter	15
Folkeopplysningen er død. Leve folkeopplysningen	17
Fake news, det postfaktuelle og den algoritmiske kultur	19
Kildekritikk og falske nyheter	20
Professor'n: Biblioteket som del av et deliberalt demokrati	22

Bok

Litterære museer: Charles Dickens	46
Leseopplevelse: John Berger	52
Bluferdig og verdikonservativ. Et portrett av Dag Solstad	58

Bibliotek

Årets bibliotek 2016: Realfagbiblioteket, Universitetet i Oslo	6
God evaluering av masterstudiene ved HiOA	9
En spennende start i Rygge	24
Folkebibliotek, asylsøkere og flyktninger	29
Det gamle og det nye biblioteket i Flekkefjord	42, 44
Kampen om metadata	50
Halmstadkonferansen	54, 56
Open access og nye muligheter for en gammel profesjon	65
Forfengelighetens bibliotek. Et glimt fra de amerikanske presidentenes ettermæle	69

MEDLEMSSIDER FRA NORSK BIBLIOTEKFORENING

– et bilag til Bok og Bibliotek

En informasjonssentral for alle

Bok og Bibliotek nr 4 1977 kan vi lese et innlegg av en svensk bibliotekar, som ble holdt på Det nordiske bibliotekmøtet året før. Eva Viirman skriver: «Man tycks mena att biblioteket som institusjon og bibliotekets personal kan initiera debatter, skapa opinioner och åstedkomma förändringar. Jag tror detta är att överskatta bibliotekens roll.» Lest i Norge i dag med den nye formålsparagrafen i bibliotekloven som filter, får dette et tørt og passivt preg. Den som hadde ytret noe liknende i Bok og Bibliotek i dag, ville garantert ha fått pepper så det sved. For i dag er bibliotekets rolle som arena for offentlig debatt, skrevet svart på hvitt, i selveste Norges lover.

Poenget er ikke å harselere med Eva Viirman, langt ifra. Hun sto på toppen av den færdigitale tiden og internetts gjennombrudd, og hadde sin yrkesetikk i god behold. Selv om hun ikke trodde at debatter kunne skapes av institusjoner – «Dom viktiga debatterna, de kraftfulla opinionerna och de varaktige förändringarna växer fram som ett resultat av processer inom intressegrupper och organisasjoner ute bland människorna.» – så tok hun sterkt til orde for at biblioteket skulle være en informasjonssentral for folk flest. Hun delte informasjonen i to kategorier, faktaopplysninger og offentlig informasjon/samfunnsinformasjon. Begge deler må tas på alvor av biblioteket dersom det skal kunne oppfylle sitt samfunnsoppdrag, mente hun.

Den nye formålsparagrafen var et skritt i riktig retning. Den gjør bibliotekene synlige, den gir status, den plasserer biblioteket – og det skulle bare mangle – ved siden av, sin fjerne kusine, litteraturhuset. Men lys og glans skaper også skygge. Er det en fare for at vi nå med loven i hånd faktisk kan bli litt slappe på det vi tradisjonelt har vært gode på, altså

samle, organisere og formidle alle typer informasjon – *med*informasjon som *mot*informasjon?

Da jeg gikk på bibliotekhøgskolen i 1983-1986 sto bibliotek og offentlig informasjon på pensumlista. Dette pirret meg, jeg tenkte: Ved å formidle alle typer offentlig informasjon – begrepet samfunnsinformasjon var så vidt jeg husker ikke mye brukt den gang – kunne biblioteket fullføre sin demokratiske oppgave på en ny måte. Pioneråndens iver til tross, den første bølgen roet seg ganske fort, med Anders Ericson som hederlig unntak med sin debattbok fra 2001. Kanskje ble også biblioteksektoren forhekset av enkelte internettevangelisters gylne visjoner om at nå er all informasjon bare et tastetrykk unna? Er det noe vi har blitt klar over de siste årene, er det at den tanken er en blindvei. Informasjonsjungelen er tettere og mindre oversiktlig enn noen gang.

Muntlig debatt er viktig, ja. Men det er enda viktigere å huske at alt som finnes i bibliotekets samlinger, er ytringer. Biblioteket skal ikke ta stilling og bedømme hva som er riktig og galt, det ville utløst en rekke etiske og politiske dilemmaer, men biblioteket skal gjennom sitt virke belyse alle sider ved en sak. Hva om vi tok opp igjen trådene fra 1980-tallet og videreutviklet biblioteket som en informasjonssentral *for alle* – og ikke bare for de relativt få som en gang iblant, og med vinglass i hånda, sitter og nikker og hygger seg på debatt om jaktrettigheter, samferdselsspørsmål eller kommunens helsepolitikk. ■

Bok og Biblioteks redaksjonsråd

Magnhild Johansen, biblioteket, Bodin vgs, Bodo

Petter von Krogh, Buskerud fylkesbibliotek

Line Nybakk Akerholt, UB, Universitetet i Oslo

Kristin Elisabeth Røijen, Læringscenteret, Høgsk. i Oslo og Akershus

Åse Kristine Tveit, Høgskolen i Oslo og Akershus, avd ABI

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

Engasjert. Overbibliotekar Live Rasmussen ved Realfagbiblioteket på UiO har et brennende engasjement for biblioteket. Hun mener et bibliotek ikke kan sees uavhengig av sektoren de opererer innenfor.

Setter realfagene på kartet

Realfagbiblioteket på Universitetet i Oslo (UiO) ble Årets Bibliotek i 2016 etter å ha vært nominert i flere år uten å vinne. Og jubelen lot ikke vente på seg, for veien dit har vært lang.

AV CAROLINE M. SVENSEN
JOURNALIST

– Jeg ser på prisen som en anerkjennelse av det arbeidet vi gjør, og det er ekstra gøy at vi er nominert av brukerne. Med denne prisen føler jeg at biblioteket har fått et redskap til å formidle vårt glade budskap, sier overbibliotekar Live Rasmussen da Bok og Bibliotek treffer henne dagen etter prisutdelingen. Vi finner oss i Wilhelm Bjerkes hus i andre etasje på Blindern, der Realfagbiblioteket hører til. Selv om Realfagbiblioteket kan sies å være et svært innovativt bibliotek, ser mye fortsatt ut som et vanlig bibliotek, det er bøker på hyllene og en skranke ved inngangen der det sitter ansatte for å hjelpe brukerne. Hele 4000

studenter og 1500 forskere bruker Realfagbiblioteket årlig. Det er faktisk Norges største fag og forskningsbibliotek for realfagene.

Mye er imidlertid i endring også i fagbibliotekene, det digitale materialet brukes nå mer og mer.

– Vi ser at utlån av de trykte bøkene har gått ned, mens nedlastingen av vårt elektroniske materiale går opp, sier overbibliotekaren. Hun opplyser videre at 90 prosent av bibliotekets innkjøpsbudsjett nå brukes på elektronisk materiale.

– Det er lite bøker som kjøpes inn nå, bortsett fra pensumlitteraturen, og vi sjekker samlingen jevnlig for å holde den

oppdatert. Men samtidig er det forskjell på fagene, og innenfor matematikken står for eksempel de gamle verkene fortsatt sterkt, forteller hun.

Nytenkning. Live Rasmussen overtok som overbibliotekar for Realfagbiblioteket på Blindern i 2008. Allerede da var det klart at det gamle Realfagbiblioteket trengte å bygges om og at det måtte tenkes helt nytt. Finansieringen måtte også på plass og det var først da Fritt Ord bevilget 5 millioner til prosjektet at oppussingen kunne starte opp. I tillegg var både daværende universitetsdirektør og påtroppende rektor Ole Petter Ottersen

veldig positive til et nytt Realfagsbibliotek og de bidro til at resten av midlene som trengtes for oppussingen kom på plass, opplyser Rasmussen.

Selv startet hun med blanke ark.

– Jeg brukte mye tid på å lage en ny organisasjon og å kartlegge hvordan biblioteket skulle være, sier hun. For eksempel medførte det at realfagslitteraturen som hittil hadde vært spredd i ulike bibliotek over hele universitetet og nå skulle samles under ett tak, ikke ble omklassifisert.

– Da det nye Realfagsbiblioteket åpnet i 2012 betød det at brukerne måtte forholde seg til 28 forskjellige systemer, men vi visste også at brukerne av de ulike samlingene var vant til at de var oppstilt på en bestemt måte, og at bøkene sto sammen. I stedet valgte vi å starte en felles samling for de bøkene som ble lagt til etterpå, forklarer Rasmussen.

I og med at dette kan gjøre gjenfinning i samlingene vanskelig, ble løsningen at studentene i interaksjonsdesign ved UiO laget en prototyp på en app som studenter kunne laste ned for å finne den boken de lette etter i samlingene.

– Slike prosjekter gjør at studenter lærer seg å undersøke brukerbehov og får

dem til å sette i gang egne prosesser, forklarer Rasmussen.

Forskningslaboratorium. Både hun og hennes ansatte er opptatt av å se på selve biblioteket som et forskningslaboratorium.

– Bibliotekets data er jo gode strukturelle data å jobbe med for studentene, sier Rasmussen, og opplyser at det er flere Masteroppgaver som har sitt utspring fra disse dataene. Faktisk blir selve Realfagsbiblioteket forsket på av et forskerteam fra Høgskolen i Oslo og Akershus. De undersøker hvordan biblioteket fungerer.

Helt fra starten av har tanken vært at Realfagsbiblioteket skal bidra til praktisk læring på tvers av fagdisiplinene. De 25 ansatte har også ulik utdanningsbakgrunn, i tillegg til at det er 18 studentpraktikanter.

– Denne sammensetningen er veldig verdifull for oss, for da er det mulig å få nye ideer, og se på ting med nytt blikk, sier hun.

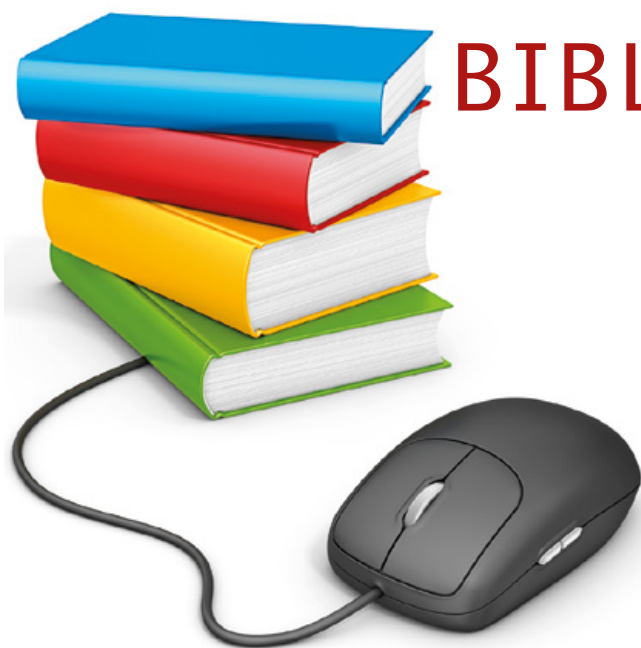
Abels tårn. Hver fredag er Realfagsbiblioteket i Wilhelm Bjerknes Hus vertskap for det populære radioprogrammet Ekko

Abels Tårn på NRK P2. I tillegg arrangeres blant annet mange vitenskapelige konferanser i regi av biblioteket. Live Rasmussen mener det handler om at de er villige til å prøve nye ting hele tiden, og ikke er så redde for å feile.

– Hvert semester kommer det jo nye faddergrupper og nye brukere av biblioteket, og da prøver vi å forklare bedre for hver gang. Det gir oss også en sjanse til å revurdere det vi holder på med hele tiden, sier hun. – Vi er nok et av de mest kommunikative bibliotekene på Blindern, legger Rasmussen til. Realfagsbiblioteket er for eksempel sterkt tilstede i sosiale medier og Facebooksiden brukes aktivt.

Ifølge Live Rasmussen bruker hun og de ansatte mye tid på å stille seg spørsmålet om hva slags rolle biblioteket bør ha i fremtiden og hvordan forskningen best kan støttes. De ser også på hvilke verktøy det er mest hensiktsmessig å bruke i praksis, og hvordan forskningsdataene skal brukes og publiseres.

– Her på biblioteket holder vi også workshops i forskjellige tverrfaglige forskningsmetodikker, sier Rasmussen. Fremover er planen å fortsette å legge vekt på å levere de tjenestene forskere og studenter trenger. ►

BIBLIOTEKSERVICE AS

- For alle typer bibliotek
- Databasen i skyen
- Bokbrønn
Klipp og lim av MARC21-poster
Kraftig og brukervennlig system

 Tidemann

Mangfold. Realfagbiblioteket ved Blindern ser ved første øyekast ut som et ganske vanlig universitetsbibliotek, men det viser seg at det består av mye mer enn det man skulle tro.

– Vi må legge til rette for tjenester i det elektroniske rom, og gå aktivt inn å undersøke hvilket materiale som faktisk blir brukt. Det er jo krav om å dele forskningsdata, forklarer hun.

Hun påpeker at et forskningsbibliotek handler mer om å se på biblioteket som et sted der studentene ønsker å oppholde seg istedenfor at de bare er opptatt av samlingen.

– Samlingsutviklingen vår kommer mest til å skje på det elektroniske feltet fremover, avslutter Live Rasmussen. ■

Verdig vinner

Leder av Norsk Bibliotekforening, Mariann Schjeide er imponert over det Realfagbiblioteket på UiO har fått til.

– Biblioteket bidrar til å gjøre vitenskapen håndgripelig slik at man har lyst til å lære, sier hun i en samtale med Bok og Bibliotek i etterkant av prisutdelingen som fant sted i Fritt Ords lokaler.

Schjeide mener at mange har en tendens til å tro at et fag og forskningsbibliotek er noe helt annet enn et folkebibliotek, men at dette inntrykket ikke nødvendigvis er riktig.

– Fagbibliotekene har ofte en veldig omsorg for sine brukere og ønsker å bidra til at studentene blir enda bedre, sier Schjeide.

Mariann Schjeide var medlem av juryen som kåret Realfagbiblioteket til Årets Bibliotek 2016.

I sin begrunnelse for at Realfagbiblioteket vant kåringen uttaler juryen følgende:

«Biblioteket har siden åpningen i 2012 etablert seg som et varmt, sosialt sted og en møteplass for både studenter og ansatte, og for alle utenfor universitetet som ønsker å ta turen til Blindern. Realfagbiblioteket tar formidling av naturvitenskapelige fag på alvor, og har blitt et samlingssted for både faglige og sosiale aktiviteter. Gjennom aktivt samarbeid med fagmiljøene på Universitetet i Oslo arrangerer Realfagbiblioteket åpne foredrag, seminarer og debatter, og de er fast arena for direktesending av radioprogrammet Abels Tårn på NRK P2. Realfagbiblioteket formidler dermed på en glimrende måte hva slags rolle biblioteket kan ha, utover det å være et sted for bøker. De legger til rette for studentene, som har svart med iherdig bruk av biblioteket. Biblioteket bruker sosiale medier aktivt for å spre

både innhold og arrangement – og er en verdig vinner av prisen for Årets bibliotek 2016, mener juryen.» ■

Bibliotekforenings hovedstyre utpeker hvert år en jury på 3-5 personer, som ledes av Norsk Bibliotekforenings leder. Prisen er en kunstgjenstand. Alle typer bibliotek kan bli tildelt prisen.

Juryen har bestått av:

Bernhard Ellefsen, litteraturkritiker i Morgenbladet

Brita Esaïassen, bibliotekar på Berg folkebibliotek på Senja, (fjorårets vinner)

Curt Rice, rektor Høgskolen i Oslo og Akershus

Kristin Vinje, stortingsrepresentant (H)

Mariann Schjeide, leder av Norsk Bibliotekforening.

God evaluering av masterstudiene

Høsten 2016 satte Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) ned et utvalg for å evaluere masterstudiene ved Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag (ABI), som en del av kvalitets-sikringssystemet ved HiOA. Konklusjonen lyder: Masterstudiene ved Institutt ABI – holder et internasjonalt høyt nivå!

Utvalget hadde fire medlemmer:

- Professor Andreas Vårheim, Universitetet i Tromsø
- Professor Pia Borlund, Københavns Universitet (leder av utvalget)
- Bibliotekar/researcher Ingeborg Rygh Hjorthen, NRK
- Lars Holt, student, Universitetet i Tromsø

Instituttet har to masterstudier: Den ordinære masterutdanningen som ble opprettet i 1984, den gang som et diplomstudium med fordypning innen informasjonskunnskap og EDB, og en erfaringsbasert masterutdanning innen bibliotek, styring og ledelse (BSL), som startet opp i 2012.

Utvalget har vurdert det faglige innholdet i studiene, blant annet ved å intervju kandidater og arbeidsgivere. Konklusjonen er veldig positiv. Arbeidsgiverne som er intervjuet representerer universitets- og høyskolebibliotek, folke- og fagbibliotek samt det private arbeidsmarkedet. De er svært fornøyde med det faglige nivået på masterkandidatene og ønsker seg flere kandidater med mastergrad. Ikke alle de ansetter må ha en grad fra ABI, men kandidater med spesialisering innen kunnskapsorganisasjon og gjenfinning stiller sterkest. Samtidig mener evalueringsutvalget også at bredden i studiene er en styrke med tanke på behovet innen de forskjellige delene av sektoren.

Kandidatene selv er også fornøyd og vurderer kunnskapen og ferdighetene de får som relevant. Særlig er BSL-kandidatene fornøyd. Det er viktig med tanke

Nils Pharo.

Svanhild Aabø.

på at dette er et deltidsstudium for folk som er i jobb.

– Å kombinere arbeid og studier er kanskje den største utfordringen for å gjennomføre et vellykket studium. Det er også mange på det ordinære masterstudiet som tar det på deltid. Vi prøver å tilrettelegge for det ved å strøme forelesninger eller organisere samlingsbasert undervisning, sier Nils Pharo som er koordinator for det ordinære masterstudiet.

BSL-studiet ble også evaluert spesifikt med hensyn til kombinasjonen av bibliotekfag og ledelsesfag.

– Erfaringene er at kandidatene vurderer denne kombinasjonen som nyttig og den bidrar til en mer innsiktsfull ledelse, sier Svanhild Aabø, som er koordinator for bibliotek, styring og ledelse, og spesielt ledere ved små og mellomstore

folkebibliotek så dette som en kompetanse de hadde behov for. Instituttet ble en iSchool i 2014, og er dermed med i et internasjonalt nettverk av ledende universiteter som tilbyr utdanning og forskning i krysningspunktet mellom informasjon, mennesker og teknologi. Evalueringsutvalget ble bedt om å vurdere det ordinære masterstudiet faglige nivå sammenlignet med andre europeiske iSchools. Her får studiet mye ros: utvalget peker på at det «har en unik og særegen profil med sin kombinasjon av dels klassiske biblioteks- og informasjonsvitenskapelige fag og dels litteratur- og kulturformidling samt litteratursosiologi». Videre konkluderer de med «at studieprogrammet har et godt og solid faglig nivå på et internasjonalt høyt nivå.»

– Vi er veldig glade for en slik tilbakemelding. Studiet har jo utviklet seg mye, særlig siden 2003. Vi har en bred portefølje emner innen litteratur- og kulturformidling og samfunnsvitenskapelige emner i tillegg til kunnskapsorganisasjoniske emner. Det er bra at vi treffer blink, sier Pharo, og minner om at søknadsfristen er 1. mars. ■

- Red.

Nye rekorder i Stjørdal

Stjørdal bibliotek i Nord-Trøndelag satt i 2016 nye rekorder både i antall besøk og utlån. Biblioteket kan til og med skilte med høyere besøkstall enn kulturhuset det ligger i, hvilket betyr at enkelte tok turen innom biblioteket flere ganger per besøk i kulturhuset. Utlånet har økt med hele 22 prosent fra året før. «Det er romaner som leses. Nesten ingen krim. Blant barn er det serien om Gutta i trehuset som har vært storslageren», sier bibliotekkoordinator Marianne Skarpjordnet til Stjørdalens Blad (bladet.no). «Bruken av vår hjemmeside og sosiale medier har hatt en stor økning. Noe som også skyldes

at vi har lagt vekt på gode og aktuelle presentasjoner». Biblioteket har også opplevd en økende etterspørsel etter bøker de ikke har i sine samlinger, som da lånes inn fra andre bibliotek. «Kort sagt; biblioteket er det mest besøkte kulturtilbudet i Stjørdal og har en svært positiv utvikling. Suksessen med åpningstid sju dager i uka fortsetter i 2017. Vi arbeider også aktivt med å kunne presentere flere interessante og gode arrangementstilbud for alle aldre», sier Skarpjordnet. ■

Vi setter i denne utgaven av Bok og Bibliotek (side 10-23) fokus på temaet *bibliotek og offentlig informasjon*. Temaet dukket opp i Norge på 1980-tallet, også på daværende Statens bibliotekhøgskole. Men etter at den første bølgen hadde lagt seg, ble det stille. Er det kanskje på tide å børste støvet av ideen og spørre: Er dette et forsømt område i bibliotekverdenen? Er det på tide – i demokratiets navn – å ruste opp tilbudet av offentlig informasjon og samfunnsinformasjon?

Folkebibliotek for folk flest?

Offentlig samtale og debatt krever god samfunnsinformasjon

Bibliotekene må sette den offentlige informasjonen inn i en større sammenheng. Bibliotek kan vise flere sider av samme sak og åpne for nye spørsmål og svar. Hvis samfunnsinformasjonen forsømmes, har biblioteket heller ikke legitimitet som debattarena.

AV ØIVIND FRISVOLD
FØRSTEAMANUENSIS VED HØGSKOLEN
I OSLO OG AKERSHUS, AVD. ABI

Grunnlovens §100 om ytringsfrihet sier at staten skal «legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale». Dette oppdraget er, nesten ordrett, gitt videre og tatt inn i Folkebiblioteklovens §1. Det styrker samfunnsmandatet når bibliotekene blir en «uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt». Det er flott å være litteraturhus, men bibliotekene kan ikke «kjøre debatt» hver dag. Dersom bibliotekene fortsatt skal bidra til en demokratisk samfunnsutvikling, er det også nødvendig å styrke en daglig basisfunksjon: god tilgang til samfunnsinformasjon.

Hverdagsinformasjon – bibliotekene må bidra

I praksis handler dagens informasjonspolitikken mest om hvordan IKT kan bidra til å mekanisere personalkrevende tjenester: håndtering av resepter, behandlingsvalg på sykehus, utsending av brev, enkel saksbehandling, meldekort til NAV osv. En samlet portal til slike tjenester er norge.no. Nettstedet er oversiktlig, men tidligere spørretjenester på telefon og chat er avviklet. Selv om nordmenn har en meget god IKT-kompetanse, vil mange ha behov for råd og veiledning. På Helsenor-

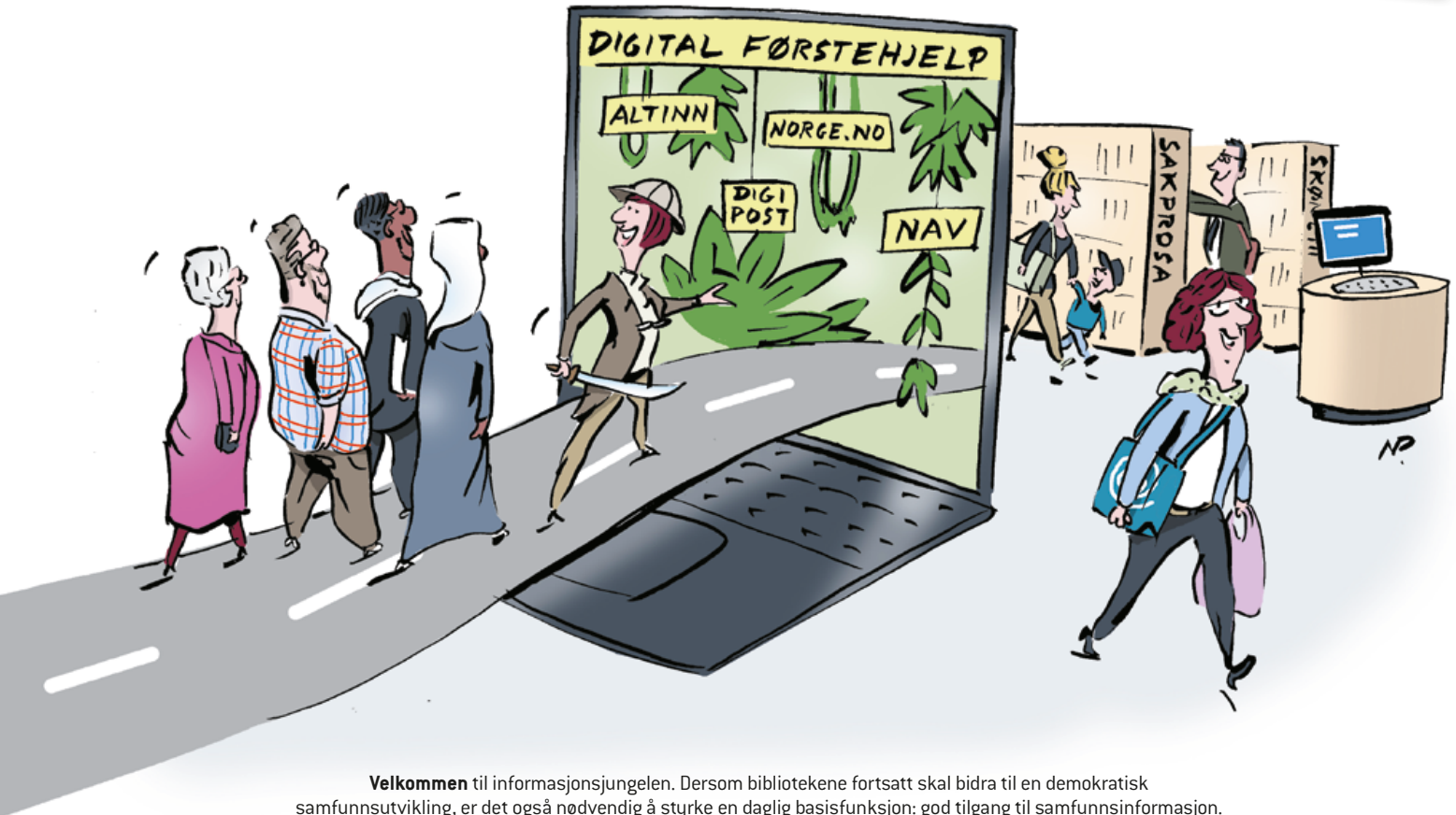
ge.no er det muligheter for epost og telefonkontakt, men ventetiden for telefon kan være lang. Idporten.no er en felles innloggingsløsning til offentlige tjenester. Her er det også mulig å få veiledning, men det blir presisert at «Stat og kommune går over til å kommunisere på nett med innbyggerne. Det gir en enklere hverdag for deg som innbygger, med bedre tjenester og raskere svar fra offentlig sektor.»

I stortingsmeldingen om «Digital agenda for Norge» blir det erkjent at mange strever med å bruke digitale tjenester fra stat og kommune. Departementet anbefaler ikke at det etableres nye tjenester, men at det satses på eksisterende servicekontorer og at «folkebiblioteket kan spille en sentral rolle i et slikt utvidet publikumstilbud i kommunen.» Det heter videre at biblioteket er «et etablert og gratis lavterskeltilbud med godt omdømme og god faglig kvalitet.» (Meld. St.27 (2015-16), s. 117).

Når vi spør folkebibliotekarer om de får spørsmål om offentlig informasjon får vi forskjellige slags svar. Noen svarer at «referansearbeidet» ikke har samme betydning som før og at det ikke er en spesielt profilert aktivitet. Det kan likevel se

ut som noen bibliotek får flere spørsmål om det vi kan kalle offentlig «hverdagsinformasjon». I en studentoppgave ved Bibliotekarutdanningen peker informantene (bibliotekarer) på at folk ber om hjelp til å fylle ut skjemaer og søknader til for eksempel NAV, Skatteetaten, Altinn og digital postkasse. Studenten konkluderer med at det oftest er enkle tekniske spørsmål som ikke krever den helt store kompetansen. Men, som en av informantene sier, skjemaer kan være vanskelige: «Språket er byråkratisk og selv innvandrere som forstår norsk godt, sliter med å forstå ordlyden. Noen ganger har jeg faktisk lurt på om skjema fra offentlige etater kun ligger ute for syns skyld, og ikke for at det faktisk er noen som skal klare å benytte seg av dem.»

Det kan hende at lånere starter med å stille rettskrivningsspørsmål, men at «det etter hvert viser seg at de ønsker hjelp til å skrive en hel søknad». Det hender også at noen veiledninger kan være utfordrende for så vel etikk som personvern når spørsmålene handler om «familiegjenforeninger, separasjoner og assistert befruktning». Det er mange grunner til at spørgerne har kommet til biblioteket, men de har stor tiltro til at tjenestene er

Velkommen til informasjonsjungelen. Dersom bibliotekene fortsatt skal bidra til en demokratisk samfunnsutvikling, er det også nødvendig å styrke en daglig basisfunksjon: god tilgang til samfunnsinformasjon.

gode. «I følge lånerne selv, har de i noen tilfeller fått direkte beskjed fra NAV om å oppsøke biblioteket for hjelp til utfylling av egne skjemaer.» Det hadde også forekommet utsagn av typen «gå til biblioteket, de kan hjelpe deg med alt». Det er klart at bibliotekene ikke skal gå dypt inn i de enkelte sakene som det spørres om. Vi kan ikke vente at bibliotekarer har spesialkompetanse på alle slags områder. Forvaltningslovens §11 slår fast at forvaltningen har *alminnelig veiledningsplikt* innenfor sine saksområder. Likevel må vi regne med at bibliotekene får økt etterpørsel etter råd og opplysninger av denne typen.

Det følger ingen «øremerkede» midler til denne aktiviteten, men Kommunal- og moderniseringsdepartementet viser i «Digitaliseringsmeldingen» til at Folkebibliotekloven nettopp gir «et klarere samfunnsoppdrag», og at de er godt kjent med Kulturdepartementets nasjonale bibliotekstrategi som sier at folkebibliotekene skal være en læringsarena for digital kompetanse. Nasjonalbibliotekets prosjektmidler kan derfor bidra til å forbedre tjenestene. (Meld. St.27 (2015-16), s. 116) Buskerud fylkesbibliotek har tidligere utviklet et nettbasert kurs om offent-

lige tjenester (23offentligeting.no). I tillegg er det midler i det nasjonale programmet for digital deltakelse. Et tyvetalls bibliotek har nå fått utviklingsmidler fra «Digidel 2017».

En av de før nevnte bibliotekarene sier: «Mange er utestengt fra samfunnet i dag fordi de ikke henger med på det digitale», og nye tilbud er ikke tilpasset deres livssituasjon og kompetanse». PLACE-prosjektet om biblioteket som møteplass viste at de mest trofaste brukerne gjerne kom fra lavere inntektsgrupper, innvandrere m.v.

Danske bibliotek, som har såkalt «Borgerservice», gir et lavterskeltilbud i områder med sosiale problemer. Dette er bibliotek med viktige tilleggfunksjoner og med personale fra det vi kan kalle «NAV-sektoren», frivillige organisasjoner m.v. Bibliotekforskeren Kristian Nagel Delica hevder at det ikke er de kostbare «arkitektoniske prestisjebiblioteker, såkalte 'place makers' som egner seg best til dette: Her «risikerer man først og fremst å tiltrekke seg de som har råd til å sitte i kaféen og drikke dyr kaffe eller de som tilhører den kulturelle eliten.» (BoB 2014:3). Jack Andersen (BoB 2016:5)

har et godt poeng når han sier at folkebibliotekene bør være «noget for både privatmennesket, lønsmotageren og borge- ren – det hele menneske. Tenk hvis bibliotekene ble et folkebibliotek».

Samfunnsinformasjon er så mangt

Folkebibliotekenes lovpålagte målgruppe er «alle som bor i landet». Skal vi nå alle, må bibliotekene være forskjellige. Kan vi likevel si at det er noen felles basisfunksjoner? Skredeutvalget (NOU 1991:14) fremhevet kunnskaps- og informasjonsformidlingen. Men departementet og statsråd Kleveland sa at «folkebibliotekene bør ha sin viktigste rolle som kulturformidlere.» (St.meld nr 61 (1991-91), s. 213). Det var et klart brudd med norsk folkebibliotektradisjon. Det var faglitte- raturen som opprinnelig var viktigst. Wergelands motto ga retningen: Biblioteket – og bokhyllen er «den *Stige*, der fører til at blive Overmandens *Lige*». Slik ble det ført videre av Sundt, Nyhuus, Kildal og Granheim. Selv i mitt barnebibliotek var det fritt utlån av faglitte- ratur, men vi måtte nøye oss med et begrenset antall skjønnlitterære bøker!

Digitaliseringen har ført til at den offentlige informasjonen er tilgjengelig. Det ►

Bakgrunn: Folkebibliotekene er som kameleoner

Bibliotekene skifter farge etter omgivelsene. Kan det skyldes at bibliotek ikke er et eget «politikkområde»? Blir legitimitet og mandat hentet fra andre felt og helst fra slike som er i vekst? På 1970-tallet kom den nye kulturpolitikken med «eigenaktivitet» og lokal tilhørighet. Mange bibliotek fulgte opp og ble kulturhus. Men ikke alle var like begeistret. «Ska biblioteken göra allt?» het den svenske debattboken om fenomenet. Igjen var det greit å søke tilbake til primæroppgaver som litteratur- og kunnskapsformidling. 1980-tallets nye informasjonspolitikk bidro også til dette med ambisiøse utredninger og stortingsmeldinger. I 1985 fikk til og med Folkebibliotekloven en formålsparagraf der «informasjonsformidling» ble tatt inn som en «ny» oppgave. «Informasjon» ble oppfattet som synonymt med offentlig informasjon. Selv i ABM-meldingen fra 1999 het det at en av folkebibliotekets hovedoppgaver var «formidling av (offentleg) informasjon». (St. meld nr 22 1999-2000 s. 51)

Bibliotekdirektør Else Granheim hadde tidlig advart mot å lage egne informasjonssentraler i hver kommune. Dette kunne bibliotekene ta seg av, det ville bare «bety utvidelse av et allerede eksisterende arbeidsfelt og samordning og bedre utnyttelse av ressursene.» (BoB 1978:7). Hun fikk støtte fra Liv Fasting Sæteren (BoB 1979:7), som var

fylkesbiblioteksjef i Møre og Romsdal. Hun ville heller ikke ha nye informasjonssentraler: «Nytt organ til informasjon? Det er å gå rett i fellen». (BoB 1979:7)

Forsøksvirksomhet med lokale opplysningstjenester ble satt i gang. I tre kommuner var tjenesten lagt til folkebibliotekene, og bibliotek over hele landet rustet seg til nye oppgaver. Det var stor kursaktivitet, og i 1991 utga Biblioteksentralen en «kokebok» med tips og ideer om *Offentlig informasjon fra folkebiblioteket*.

I motsetning til Danmark ble kommunal informasjon ingen stor biblioteksak i Norge. Hos oss er det derfor få eksempler på at det oppsto rollekonflikter: Bibliotekene ble ikke «propagandasentraler» og «kommunenes taleør». Kommunene laget sine egne «servicekontorer», og bibliotekene orienterte seg igjen i andre retninger. Men noe ble igjen. Fra slutten av 1990-tallet var det mange bibliotek som satset på nettsider, og en vanlig del av menyen var å lage veivisere til offentlig informasjon. Dette finnes fortsatt, men det virker ikke å være en prioritert oppgave lenger. Folkebibliotekenes nettsider handler nå mest om formidling av etterspurt litteratur og invitasjoner til kulturelle arrangementer.

er grunn til begeistring. Vi har tilgang til et heldekkende tilbud, og mange av nettstedene er meget gode. Det må likevel innrømmes: Det er lett å rote seg bort. Mange trenger hjelp for å finne det de er på jakt etter. I den gamle håndboken *Offentlig informasjon fra biblioteket* undret Jon Bing (1991) seg på hva man skulle med bibliotek og bibliotekarer når «alt» ble tilgjengelig på nærmeste PC. Det var greit nok for dem som vet akkurat hva de skal ha, men Bing fant at problemstillingen ellers var «i slekt med spørsmålet om hvorfor man trenger lærere når man kan lese bøkene på egen hånd».

Bibliotekene må sette den offentlige informasjonen inn i en større sammenheng. Bibliotek kan vise flere sider av samme sak og åpne for nye spørsmål og svar. Anders Ericson sier det i klartekst når han hevder at biblioteket også må tørre å være en *motmakt*. Det er på denne måten at bibliotekene mest effektivt kan bidra til den offentlige samtale og debatt. Det er dette som er kjernen i et godt bibliotektilbud: Kvalifisert veiledning og tilgang til gode kilder. Ikke bare til offentlig informasjon, men også til aktuell litteratur om hele spekteret av samfunns-spørsmål. Det er nødvendig motvekt til ensidig populisme i sosiale medier. Hvis samfunnsinformasjonen forsømmes har biblioteket heller ikke legitimitet som debattarena. Når mediebudsjettene skranter og prisene stiger er det fare på ferde.

Offentlig samtale og debatt

Ved siste lovrevisjon ble «informasjonsformidling» tatt ut av folkebibliotekenes formålsparagraf. Et nytt ledd, den såkalte «Litteraturhus-paragrafen», ble tatt inn. Her heter det at biblioteket skal være en «uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt». Det betyr ikke at biblioteket er fritatt for å gi et solid tilbud av «bøker og andre medier», som kan gi folk kunnskap og opplysning. Torbjørn Navelsaker (BibliotekNorge 25.9.15) bør absolutt ikke få rett i at for kommunene kan det koste mindre å «opprettholde drift av en underholdningsinstitusjon med noe bibliotekpreg, enn et godt folkebibliotek med mindre vekt på underholdning.» Loven slår da også fast at bibliotekene fortsatt skal «legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet.» I praksis betyr det at bibliotekene skal vise bredden av samfunnsdebatt og kritikk. Den offentlige informasjonen hører selvsagt med.

Offentlige publikasjoner. Politiske dokumenter, rettskilder m.v..

Storting og regjering bruker nettet som sin viktigste kanal. Samlet oversikt finnes på portalen Norge.no som viser videre til viktige nettsteder som Helseportalen, NAV og Skatteetaten. Det er også god digital tilgang til andre informasjonstyper. Eksempler er Lovdata med rettskilder og SSB med statistikk.

Politiske saker starter gjerne med utredninger, rapporter, høringsbrev og legges frem som proposisjoner og meldinger til Stortinget. Dette er samlet på regjeringen.no. Her lenkes videre til en samlet oversikt over hele saksgangen på Stortingets nettsted.

Den historiske dokumentasjonen har også blitt meget god med Stortingsforhandlinger i komplett utgave fra 1814. Her skjer søking i metadata (hovedregistrene). En ny søkeinnang åpner nå for gjenfinning med kombinasjon av taler og sak.

Nasjonalbibliotekets «Bokhylla» gir en unik fulltekst tilgang til den norske litteraturen. Stor honnør til NB som har revolusjonert referansearbeidet. Spesialutgaven Nb.no/statsmaktene er laget på samme måte og har offentlige publikasjoner i søkbar fulltekst. Her er også Stortingsforhandlingene. Det er et viktig supplement til Stortingets historiske base. Dårlige metadata gjør at det (foreløpig?) kan være vanskelig å sortere treffene, og i hele 2016 er det årganger som har falt ut fra trefflistene.

En systematisk oversikt over kilder og søkemuligheter finnes på nettsiden «Norsk offentlig informasjon på Verdensveven» (nettadressen er lang, men tittelen kan «googles»!)

Hva er samfunnsinformasjon?

Den offentlige informasjonsformidlingen er styrt av myndighetenes behov og er primært partsinformasjon. Noen har valgt å definere *samfunnsinformasjon* på samme måte. I store norske leksikon er det en markedsføringseksperter som får definisjonsmakten. Han skriver bare om omdømmebygging, lobbyvirksomhet og markedskommunikasjon. I bibliotek betyr samfunnsinformasjon noe helt annet, og det må ha sammenheng med folkebibliotekenes mål om å fremme mangfold og demokrati. I boken «Evidest mulig informasjon» bygger Anders Ericson (2001) på en dansk definisjon om at samfunnsinformasjon skal skape «velinformerte borgere med kendskab til rettigheder og plikter i det moderne demokratiske samfund.» Den enkelte skal ha mulighet til finne den informasjonen de har bruk. Målet er å sette «borgerne i stand til at ændre på egen livssituation». Kanskje er det like greit å si at folkebibliotekenes viktigste oppgave er å gi *samfunnskunnskap*?

Det kom en ny, offentlig informasjonspolitikk på 1990-tallet. Informasjonen skulle ikke lenger gå fra staten og ned til innbyggerne. Med det nye *kommunikasjonsprinsippet* skulle «mottakere» få en aktiv rolle. Informasjonsutvalget konkluderte med at staten måtte legge til rette for toveiskommunikasjon, «og det krever at staten er åpen og lydhør overfor befolkningen. I tillegg må borgerne ha muligheter til selv å ta aktivt initiativ.» (NOU 1992:21, s.8-9). Fornyings- og administrasjonsdepartementet videreførte disse målene i 2009 da de fastsatte følgende prinsipper for god kommunikasjon: Åpenhet, Medvirkning, Nå alle, Aktiv og Helhet. Retningslinjene kommer fra publikasjonen *Statens kommunikasjonspolitikk* som ble utgitt av regjering-

gen Stoltenberg II. Så lenge Regjeringen Solberg ikke har laget sitt eget dokument er sannsynligvis det gamle fortsatt aktuelt? På den annen side: Statlig kommunikasjonspolitikk ser ikke ut til stå på dagorden, og den er ikke lenger et eget tema på regjeringens nettsider. Den aktuelle politikken finnes i dag under satsingsområdet *IKT-politikk*. Moderniseringsdepartementets stortingsmelding har en tittel med tydelig målsetting: *Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet*. (Meld. St.27 (2015-16)). Dette er en melding som handler både om privat og offentlig sektor. For næringslivet dreier det seg om hvordan IKT kan legge til rette for innovasjon og konkurransekraft. For det offentlige er målet fornying, forenkling og forbedring. ■

Litteratur

Bing, J (1991) Det usynlige bibliotek. I: Letnes, O. (red) Offentlig informasjon fra folkebiblioteket. Ideer og eksempler. Oslo. S. 7-14.

Ericson, A. (2001) Videst mulig informasjon – ei debattbok om folkebiblioteka og samfunnsinformasjonen i et e-Norge. Oslo.

Fornyings- og administrasjonsdepartementet (2009) Statens informasjonspolitikk. Oslo.

Meld. St. 27 (2015-16) Kommunal og moderniseringsdepartementet. Digital agenda for Norge. IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet.

Meld. St 30 (2015-15) Justis- og beredskapsdepartementet. Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk

DAG OG TID

TIPS ein typisk Dag og Tid-lesar som ikkje les Dag og Tid om Dag og Tid

Send SMS med kodeordet **TYPIISK** til **2007** og vent på svarmelding for å tilby tre gratis prøvenummer med automatisk stopp til folk du trur vil ha glede av avisa. Eller sjå www.dagogtid.no/TYPIISK

Digital kompetanse og folkeopplysning i Bergen

Bergen Offentlige Bibliotek er et av landets mest utadvendte bibliotek. Her er det mange arrangementer daglig. De daglige valg kan stå mellom forfatterkvelder, folkemøter og foredrag, eller like gjerne et strikketreff, et trolldomsakademi eller en mandolinkonsert.

Bok og Bibliotek (BoB): Biblioteksjef Leikny Haga Indergaard, betyr det at biblioteket nå er kulturhus og at det blir mindre tid til å være bibliotek? Kort sagt mindre folkeopplysning og mer ressurskrevende kulturaktivitet?

Leikny Haga Indergaard: Selvsagt er vi bibliotek, og vi driver et systematisk arbeid for å bedre kompetansen på det du kan kalle primæroppgaver også.

Et av satsingsområdene våre er å hjelpe dem som er på feil side av den teknologiske kløfta. Det handler om å minske gapet mellom de som har tilgang til teknologi og digitalt innhold, og de som ikke har det. Med midler fra Kommunal- og moderniseringsdepartementets prosjekt

DEL – Digital inkludering har vi ikke bare bidratt til å spre IT-kunnskap, men også styrket de rene folkeopplysningsoppgavene.

BoB: Betyr det at biblioteket også satser på tradisjonelt referansearbeid?

Indergaard: Vi tilbyr selvsagt referansetjenester! Men den nye aktiviteten har vist at vi får spørsmål på områder der personalet trenger oppdatert kunnskap. Vi har derfor fått kurs fra forskjellige offentlige etater som har orientert om virksomheten sin og om bruk av nettsider. Difi har presentert norge.no og Min ID. Videre NAV om nettsider og sine tjenester. I tillegg kommer Skatteetaten om utfylling av selvangivelser og Bergen kommune – om etablerersenteret m.v. Vi har hatt informasjonsrunder med UDI.

BoB: Vi noterer at Bergen offentlige bibliotek satser spesielt på «hverdagslige» temaer som arbeid, bank, barnehage og skole, fritidsaktiviteter, norsk treningsgrupper, opphold/visum og tolketjenster. Dere har nettopp fått ny støtte av Kommunal- og moderniseringsdepartementet til prosjektet «Digital førstehjelp». Hva betyr det for innsatsen videre?

Indergaard: Det betyr at vi fortsetter å videreutvikle Læringscenteret vårt. Her har vi samlet utlåns-PC-er, vi gir teknisk veiledning, og vi har nå flere bibliotekarere som har teknisk kompetanse. Prosjektet Digital førstehjelp betyr også satsing på kompetanseheving og verktøy for veilederne, og økt samarbeid med eiere av offentlige digitale tjenester, som for eksempel andre etater i kommunen og statlige instanser. Vi fortsetter med laptopklubber for innvandrere/

flyktninger og for eldre. Vi skal også starte med bestillbar tid for individuell veiledning i digitale tjenester. Biblioteket arrangerer språkkafe flere dager i uka, og forbereder nye prosjekt som Språkvenn og Rom for møter (norskopplæring). Fordelen med å ha dette i et bibliotek er at vi også kan trekke inn vår fremmedspråklige samling og det vi har av materiell for norsktrening og språkbøker. Vi markedsfører tilbudet nå på syv språk: engelsk, fransk, arabisk, persisk, somali, polsk og spansk.

I Bergen er publikum og presse godt

fornøyd med sitt bibliotek. Kulturredaktøren i Bergens tidende, Frode Bjerkestrand, kom før jul med en kjærlighetserklæring til biblioteket som «demokratiets bankende puls». Han konstaterte at «Her jobber det ualminnelig flinke folk, som aldri svarer «jeg vet ikke». Dette er et av de viktige stedene for integrering, debatt og utveksling av ideer. For samtale, kulturinnslag og bra kaffi.» (3.12)

BoB: Betyr dette at alt er på stell og at det er ingen utfordringer igjen?

Indergaard: Biblioteket er i utvikling, og vi diskuterer stadig hva vi skal satse videre på, og hvor vi må avgrense tilbudet fordi vi ikke har ressurser eller plass nok. Det er ikke alt som er på stell, vi har et 100 år gammelt bygg og skikkelig trangt om plassen. Men det er kjekt å se når vi lykkes med det vi har gitt prioritet: Vi vil bidra med å minske den digitale kløfta og vi vil hjelpe dem som er nye i landet. ■

«... videst mulig informasjon...» – 15 år etter

I 2001 kom *Anders Ericson* med noe så sjeldent som en debattbok om norske folkebibliotek. Hovedtemaet var bibliotek og samfunnsinformasjon. Bokas tittel var hentet fra folkebibliotekenes standardreglement der det stod at bibliotekene ikke bare skulle gi «videst mulig informasjon», men også «orientering om aktuelle samfunnsspørsmål».

Bok og Bibliotek (BoB): Er det bedre nå, 15 år etter?

Anders Ericson: I Norge har vi et unikt utgangspunkt for biblioteket som demo-

kratisk aktør, med den nye lovformuleringen om biblioteket som møteplass og debattarena, og at biblioteksjefen er uavhengig, på linje med en avisredaktør. Men mye står igjen, ofte drukner debatte-

ne i tradisjonelle bokbad og opplesinger.

Men det er kanskje ikke så rart: Norge er et stille og beskytta verdenshjørne. I land vi ofte sammenlikner oss med er både demokratiet og bibliotekideen virke-

lig trua. I UK er det blitt nasjonal politikk å la frivillige overta hele bibliotek. Og hva skjer i USA under Trump? Men der samarbeider nå bibliotekorganisasjoner åpent med aktivister og organisasjoner for demokrati og sosial og økonomisk utjamning. Den hellige bibliotekar-nøytraliteten og angsten for noen gang å ta stilling er nå utfordra der borte.

BoB: Da boka kom var Internettet – som det het – relativt nytt. I dag har digitaliseringen satt helt ny dagsorden og ført til gjennomgripende samfunnsendringer. Er det egentlig plass til og behov for bibliotek lenger?

Ericson: Hvis de bare er opptatt av utlånstall og fritidslesing vil biblioteka forfalle omvendt proporsjonalt med utviklinga på e-markedet. Arrangementer og nye, kule tjenester er viktig, men biblioteka må også vise seg fram som aktive forsvarere av demokratiet og de svakeste gruppene.

BoB: Hvilken rolle spiller de sosiale mediene? Kan vi fortsatt snakke om det digitale demokrati?

Ericson: Ja og nei. De gamle mediene var stort sett enveis, så de åpne debattene på nettet gjør en stor forskjell. Mange får viktig erfaring med å ytre seg. På den annen side kan de redigerte, seriøse mediene tape stort hvis FB og Google klarer å presse dem inn i sine rammer.

BoB: Kan bibliotekene spille noen rolle i de sosiale mediene?

Ericson: Biblioteka må jo være der i dag, for markedsføring og formidling, men det går an å være mer målretta. Det oppstår ledige nisjer nå. De hundrevis oppsigelsene merkes spesielt i lokalavisene, både på journalistikken og hvor mye de dekker. Derfor har jeg foreslått at bibliotek, både på Facebook og i avisenes kommentarfelt, forsøker å bøte på dette ved aktivt å formidle lenker til kvalitetssikra informasjon og saksdokumenter, «Vennlig hilsen biblioteket». Gjerner i vekselvirkning med debattmøter.

For femten år siden formidla mange bibliotek eksternt nettinnhold. Portalene med lenker over hele Dewey-spekteret tapte sjølsagt overfor Googles blendende hurtighet og tilsynelatende presisjon. Hadde jeg for eksempel vært bibliotekar i Østerdalen i dag, ville jeg lagd ei lenkeliste om rovdyrdebatten og formidla det som fins av fakta via blogg, nyhetsbrev

Situasjoner med behov for supplerende og motinformasjon:

Lokale planer og utbygginger:

Dokumentene er ofte svært spredt på kommunenes hjemmesider, og på eventuelle kritiske Facebookgrupper – men blant mengdene av følelsesladde innlegg. Skrantende lokalaviser siterer fra dokumenter, men oppgir sjelden presise referanser og sjelden lenker.

Et eksempel kan være planen om den store utbyggingen av Moss containerhavn fra 2015, og debatten fram til i dag.

Foto: Anita Bødterger

Nasjonale og internasjonale blindsoner i norsk offentlighet:

Kritiske sider ved norsk bistandspolitikk: Trass i Terje Tvedts bøker og kronikker overdøves vi av bildet av Norge som verdensmester i bistand, konfliktløsning og godhet.

Riksmediene ignorerte de negative konsekvensene av pensjonsreformen i 2010 til etter at den var gjennomført. Trass i at nisjemedia og store deler av fagbevegelsen hadde sterkt fokus på det.

EU og EØS sin betydning for norske forhold. Bare én norsk journalist i Brussel dekker EU som eneste ansvarsområde (Sven Egil Omdal m.fl.: Journalistikk og demokrati. Fritt Ord, 2013).

og Facebook. Og jeg ville deltatt på både «ulve-» og «sauesider» – som et «fornuftstroll», som Kjetil Jakobsen kaller det i boka «Etter Charlie Hebdo».

BoB: Formidler fortsatt bibliotekene offentlig informasjon på myndighetenes premisser?

Ericson: I den grad de gjør noe i det hele tatt, er nok svaret ja. I boka mi i 2001 foreslo jeg et bevisstgjørende tiltak: å om-døpe hele tjenesten til *samfunnsinformasjon* og dermed få med både supplerende og regelrett *motinformasjon*. Det ville bety brosjyrer fra interesseorganisasjoner, avisutklipp og fagbøker utstilt sammen med myndighetenes trykksaker. På nettet er dette blitt mye enklere, men biblioteka gjør det likevel ikke. Mener også biblioteket at det holder med Google? Og at kommunens hjemmeside er enkel å finne fram på for alle?

Noen, men langt fra alle, folkebibliotek har lenkelister til eksternt digitalt innhold, men særlig på de nye, stilreine, men strippa hjemmesidene er det ofte flere klikk dit. E-bøkene fra «Fondet» er nå i katalogene, men fint lite annet. Nå har vi tilgang til sånt som Bokhylla.no og Filmbib, men hvor mye blir det formidla aktivt?

BoB: Du kritiserte bibliotekarene for å være uforberedte da den hemmelige Loran C-rapporten ble utgitt som bok i 1977. Mange ville ikke, eller turde ikke gå til innkjøp av boka. Er vi bedre forberedt på en slik situasjon i dag?

Ericson: Jeg håper og tror det. Før gikk de – ganske få – faglige debattene i tids-skrift med sjeldne utgivelser. Nå diskuterer vi på nettfora «i sann tid». Også den nye lovformuleringa kan ha ført til større bevissthet rundt bok- og medievalg.

BoB: Ser du på fortiden med et nostalgisk blick når du på 68-eres vis ønsker deg et aktivt politiserende bibliotek, en motmakt?

Ericson: Nei, for det var ikke mye å skryte av før heller. Vi mangla en kritisk offentlighet rundt faget. Norske bibliotekarer på venstresida var gode på solidaritet og Vietnam og pornokamp, men konsensusen var likevel sterk omkring det snille og greie biblioteket og trua på det at bare folk får kunnskap og kulturelle opplevelser, og dette gir utslag på utlånsstatistikken, vil alt bli så meget bedre.

Men i dag føler jeg at vi må ta de tilspissa samfunnsforholda og truslene mot bibliotekideen på alvor og begynne å diskutere sånt. ■

«Folkeopplysningen er død. Leve folkeopplysningen»

Ifølge den reviderte Bibliotekloven skal folkebibliotekene fungere som arenaer for debatt og bidragsyttere til en åpen og opplyst offentlig samtale. I en tid med fake news, utydelige avsendere og flyktige overskrifter burde sulten etter sakprosa være stor. Men er den egentlig det?

AV SUNNIVA EVJEN
FORSKER, HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS, AVD. ABI

Ideen om sakprosaformidling i bibliotek er i alle fall svært aktuell, mener Johan Tønnesson, professor sakprosaforskning ved UiO. I et postfaktuelt samfunn, der debatter føres uten sannhetsforpliktelse, trengs sakprosaen mer enn noensinne.

– Jeg er opptatt av at god sakprosa styrker *etterrettelighetsregimet*, som er en forutsetning for demokratiet. Da jeg introduserte begrepet i 2012 hørtes det sikkert både strengt og pirkete ut. Men sett i lys av utviklingen i politisk debatt og me-

dia, for eksempel i USA, er nettopp etterrettelighet et brennpunkt for den offentlige samtalen, sier Tønnesson.

Men hva snakker vi om, når vi snakker om sakprosa? Johan Tønnesson definerer det som «direkte ytringer om virkeligheten» i Store norske leksikon. Dermed er sakprosa «særlig viktig for demokratiet», ikke bare fordi sakprosa kan og bør gi oss korrekt informasjon om våre rettigheter og plikter – men også fordi vi gjennom den *litterære* sak-

prosaen får innsikt i nye ideer, samfunnsspørsmål, historiske utviklingstrekk, politikk, religion og økonomi – for å nevne noe. Litterær sakprosa har en personlig avsender, i motsetning til den *funksjonelle* sakprosaen, som utgis av institusjoner

I senere år har det vært en fornyelse innenfor den litterære sakprosaen, som kan være med på å gjøre den mer tilgjengelig. Johan Tønnesson nevner blant annet Trude Lorentzens *Mysteriet mamma* ►

Er du bibliotekar,

hører du til hos oss

– uansett hvor du jobber

Hvorfor Bibliotekarforbundet?

- Ivaretar deg i lokale lønnsforhandlinger.
- Tilbyr gratis kurs for medlemmer og tillitsvalgte.
- Inviterer til medlemsmøter med faglig påfyll.
- Inkluderer gratis abonnement på tidsskriftet «Bibliotekaren».
- Tilbyr gode forsikringsvilkår.
- Har stipendordninger du kan søke på.
- Gir råd og veiledning, og advokatbistand om nødvendig.
- Gir deg innflytelse på BFs arbeid med bibliotekpolitikk og arbeidslivsspørsmål.

Meld deg inn nå!

Innmeldingsskjema finner du på
<http://bibforb.no/medlemskap/bli-medlem/>

Alle nyinnmeldte er med i trekning av en iPad hvert kvartal.

Byrå: OktanOslo

Angrep. Bibliotek er grunnlaget for en demokratisk samfunnsordning med fri tilgang til samfunnsinformasjon. 22. juli 2011 var også et angrep på Deichmanske bibliotek.

som et eksempel på at sakprosaen skaper særegne leseopplevelser, nettopp fordi utgangspunktet er virkeligheten og fremstillingen er etterrettelig.

– Denne typen litteratur sier noe om tiden vi lever i. Det å ha en bevissthet om at det fins noe som verken er hverdagsjournalistikk, fagbok eller romankunst, det er viktig for bibliotekene.

Tilbud og etterspørsel

Men hva er det nordmenn leser? Tall fra Forleggerforeningen viser at det årlig gis ut drøyt 300 nye skjønnlitterære norske bøker og noen færre oversatte. I tillegg kommer de titlene som allerede er i salg. Sakprosa – som riktignok omfatter alt fra strikkeoppskrifter til islamkritikk – talte 756 nye norske titler i 2015, i tillegg til 291 oversatte. Ser vi på Forleggerforeningens salgstall for sakprosa er de i svak vekst, og vilkårene for sakprosa har bedret seg etter at innkjøpsordningen trådte i kraft selv om det ble gjort enkelte kutt i fjor.

Men selv om det utgis forholdsvis mindre skjønnlitteratur, er det her vi finner opplagstallene. Et overfladisk blikk på bestselgerlisten til bokhandlerne sier en ting: Nordmenn leser romaner, selv om vi ser innslag av Åsne Seierstad, Jens Stoltenberg og velfriserte Marcus & Martinus. Cecilie Naper uttalte til Klassekampen i fjor høst at dette i hovedsak skyldes et liberalisert bokmarked, der kjedene vil forhandle fram store rabatter for bøker de regner med vil selge godt. Det er disse bøkene som særlig markedsføres for kundene – og som i sin tur kjøpes.

Er bildet like entydig i bibliotekene? Tall fra Bibliofil-bibliotek tyder på en lignende – om ikke ny – tendens. Det er imidlertid viktig å se hvordan lokale prioriteringer virker. I 2010 gjorde Cecilie Naper en undersøkelse blant tre norske bibli-

otek. Trondheim folkebibliotek skilte seg særlig ut som en «kunnskapens bastion», der det ble satset bevisst på sakprosa, bl.a. ved at 66 prosent av arrangementene var kunnskapsorienterte, mens 34 prosent hadde en mer skjønnlitterær profil. Napers undersøkelse viser at bibliotekene i stor grad kan være en motvekt

til et kommersielt marked, og legge faglighet til grunn for utvikling av lokal egenart.

Sakprosa som kunnskapsformidling

I en undersøkelse gjort blant norske biblioteksjefer i 2014, ga respondentene tydelig uttrykk for at arrangement – møter og debatter – var den viktigste måten de kunne imøtekomme det nye oppdraget i formålsparagrafen. Nesten like høyt rangert var imidlertid den mer tradisjonelle oppgaven *informasjons- og kunnskapsformidling*¹. Man kunne derfor tenke seg at sakprosa har blitt viktigere i norske bibliotek de siste to årene. Er det slik?

– Bibliotekene har formidlet sakprosa lenge før sakprosa-begrepet ble oppfunnet, sier Tønnesson.

– Det at bibliotekene i dag også tilrettelegger for samtaler og diskusjoner på samme sted som der kunnskapsbanken finnes, er helt sentralt, fortsetter han. Han viser til det nå prisbelønte Realfagbiblioteket, som han mener har lyktes med å samkjøre informasjonsforpliktelsen med det å iscenesette offentlig samtale og debatt.

Tone Moseid, leder for Tønsberg og Nøtterøy bibliotek forteller at gjennom arbeidet med programmet for Litteraturhus Vestfold ble de oppmerksomme på overvekten av skjønnlitterære arrangement, det samme gjaldt Litteraturuka.

– I Tønsberg har vi nå bevisst valgt å satse mer på kunnskapsformidling, alt fra dagsaktuelle saker til mer samfunnskritikk og breddekunnskap. Vi får drahjelp fra samarbeidspartnere, som for eksempel Sykehuset i Vestfold og Humanetisk forbund. Hun fortsetter:

– Bibliotekene står på to bein, og det ene er det vi før kalte folkeopplysning.

Når vi skal være en arena for offentlig samtale og debatt, er det verdt å huske at alt som står på hylla er ytringer.

Å tilrettelegge for oppdagelser

– Jeg tror ikke lånerne skiller mellom skjønn og fag, sier Moseid. – Temaer som interesserer, slik vi ser med de siste bøkene til Vigdis Hjort og Åsne Seierstad, finner veien til leserne uansett. Sakprosaen har generelt et publikum, og vi opplever at mange av titlene vi får fra innkjøpsordningen blir lånt. De har god kvalitet.

Men Moseid mener også å kunne se en slags udekket etterspørsel, et behov:

– Vi snakker ofte om serendipitet. Det er mye som ikke blir etterspurt, men som lånes hvis vi synliggjør det. Folk vet ikke alltid hva de vil lese. Også gjelder det selvsagt å kunne kjøpe inn for å sikre et godt utvalg.

Legger vi formålsparagrafen til grunn, er sakprosaen viktigere enn noensinne i norske folkebibliotek. Samspillet mellom formidlingsarrangement, debatter og samlingsutvikling er helt klart av betydning for hvordan sakprosaen – med dybdeanalyse, debattbøkene, de historiske og politiske perspektivene – blir ivarettatt. Så er kanskje ikke folkeopplysningen død – den har bare skiftet navn og innpakning. ■

Kilder:

Audunson, R., Evjen, S. (under utgivelse). *The public library: an arena for an enlightened and rational public sphere? The case of Norway*. *Information Research*. 22(1)

Biblioteksystemer (udatert). 100 mest utlånte bøker i Bibliofil-bibliotek de siste 6 måneder. Hentet fra <http://www.bibsys.no/top100ustat-voksne.html>

Forleggerforeningen (2016). *Bokmarkedet 2015: Forleggerforeningens bransjestatistikk*. Den norske forleggerforening. Hentet fra <http://www.forleggerforeningen.no/statistikk-og-publikasjoner/statistikk/>

Naper, C. (2012). «Gjør døren høy, gjør porten vid». Folkebibliotekaren og formidlingen. I: R. Audunson (Red.). *Krysspeilinger: Perspektiver på bibliotek- og informasjonsvitenskap*. Oslo: ABM-media. s. 205-222

Tønnesson, J. (2015). Sakprosa. *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/sakprosa>

Vollan, M.B. (22. oktober 2016). Oversatt troner på topp. Klassekampen. Hentet fra <http://www.klassekampen.no/article/20161022/ARTICLE/161029987>

¹ – henholdsvis rundt 90 og 80 prosent (Audunson og Evjen 2017)

Fake news, det postfaktuelle og den algoritmiske kultur

AV JACK ANDERSEN, LEKTOR, PHD
IVA, KØBENHAVNS UNIVERSITET

Donald Trump er blevet indsat som USA's nye præsident. Nogle mener, at han er blevet præsident på et falsk grundlag; han har udspremt løgne, halve sandheder og grovheder mod specielt minoritetsgrupper samt benægtet alt, hvad der ikke passer ind i hans historie og karakteriseret dette som fake news fra etablerede medier og andre meningsdannere. Hvordan kan og kunne dette lade sig gøre, spørger mange? Svaret er, at Trump og hans kommunikation er et resultat af det såkaldte postfaktuelle samfund. En samfundsform hvori mennesker benægter eller forvrider fakta. Men Trump og hans kommunikation er også et produkt af den algoritmiske kultur; en kulturform hvor kultur, kulturelle antagelser og kulturelle domme er et produkt af beregninger foretaget af computere med udgangspunkt i et hav af input i form af de efterhånden berømte 'big data' og vores kommunikationshandlinger på forskellige sociale medier. Twitter i Trump's tilfælde. Både Google's og Facebook's algoritmer formåede fx under den amerikanske præsidentvalgkamp at sprede fake news om kandidaterne.

Pointen med fake news er ikke, at fænomenet er nyt. Fake news har altid været en del af mediebilledet i form af fx propaganda, plantede historier og stærkt vinklede historier. På den måde har vi måske ikke været opmærksomme på fake news. Pointen er derfor nok nærmere, at fake news i en algoritmisk kultur spredes hurtigere og bliver lige så hurtigt falsificeret af dem, der ikke tror på disse 'news'. Hvad er så problemet? Problemet er, at for dem, hvor fake news ikke er fake news, da er de jo i stedet sandheden om fænomenet. Derfor får vi et mediebillede, hvor de forskellige verdener og opfattelser heraf er usammenlignelige og ikke kan og vil tale sammen. Dette er et demokratisk problem. Demokrati må insistere på samtalen. At samtale forudsætter at der lyttes. Det er lige præcis problemet med fake news og det postfaktuelle samfund. Hvis man tror på dem, kan man sige, at dette er min sandhed og jeg er ligeglad med, hvorvidt du, den anden, anser dem for at være falske.

For nogle i biblioteksverdenen ville det være fristende at stille spørgsmålet

om, hvordan biblioteker kan være med til at modvirke spredningen af fake news og det postfaktuelle samfund. Som om biblioteker altid og kun har været troværdige formidlere af sandheden og kun sandheden. Af 'true news'. Intet er naturligvis mere forkert. Ligesom nye medier som fx Twitter, Facebook eller Google, så producerer biblioteker heller ikke deres indhold. Det kommer udefra. Fra andre led i viden- og informationskæden. Typisk er indholdet af bibliotekssamlinger jo resultatet af udgivelser fra forlag (og offentlige myndigheder). Hvad forlag har valgt at udgive, kan bibliotekerne ikke stille spørgsmålstegn ved, når de først har valgt at anskaffe materialerne fra forlagene. Og når så bibliotekerne har anskaffet materialerne, så kan de naturligvis klassificere dem i bestemte grupper. Men klassifikation i bibliotekerne er jo ikke vokset i bibliotekernes baghave. Disse klassifikationer er også et produkt af den samfundsskabte virkelighed.

Biblioteker kan ikke komme op i mod fake news og det postfaktuelle samfund. Biblioteker kan ikke forhindre fake news og det postfaktuelle samfund. Biblioteker kan ikke forhindre mennesker i at stole på fake news. Ideen er at fake news og det postfaktuelle foregår i menneskers tanker og ideer og disse kan eller skal biblioteker ikke sætte en stopper for.

Biblioteker kan kun til stadig insistere på at have alsidige og nuancerede samlinger af viden. Biblioteker indtager naturligvis samfundsmæssigt standpunkt, når de vælger materialer til deres samlinger. Men af hensyn til deres politiske og kulturelle legitimitet kan biblioteker ikke tillade sig at indtage en dommerposition, når det kommer til at afgøre, hvad der er sandt og falsk i strømmen af information og nyheder. Og jeg tror heller ikke, at bibliotekerne dybest set ønsker sig at skulle indtage en sådan position. Men hvad ville det indebære, hvis de gjorde? Det ville betyde, at bibliotekerne ikke kun skulle tage stilling til, hvad der er sandt og falsk, i sig selv en kompliceret opgave og langt fra den daglige bibliotekspraksis. Bibliotekerne ville også skulle begrunde deres deres epistemiske domme overfor offentligheden. Dette ville ikke kun føre dem langt væk fra deres samfundsmæssige og demokratiske opdrag om at stille materi-

aler til rådighed for befolkningen med henblik på oplysning, dannelse. Det vil også stille biblioteker i en grotesk situation af den simple grund, at opgaven er svær, hvis ikke umulig og nok også langt fra ønskelig. Man aner konturerne af en absurditet her, hvis man mener, biblioteker kan (og skal) være med til at udskille fake news fra 'true' news og være med til at modvirke det postfaktuelle samfund.

Når det kommer til den algoritmiske kultur, står biblioteker i et paradoksalt forhold med alt, hvad den indebærer af bevidstheden om søgning og klassifikation som hverdagspraksisser. På den ene side bliver den algoritmiske kultur et vilkår for bibliotekerne ligesom den er for resten af samfundets institutioner. På den anden side kan man ikke sammenligne biblioteker med fx den algoritmiske kulturs store medier som fx søgemaskiner og sociale medier, selvom de ligner bibliotekerne i deres praksisser. Biblioteker kan derimod slå på (og skal måske endnu mere), at de er frie og offentlige steder, hvis legitimitet ikke er markedets (sådan da) og hvor lånerne er borgere, lønmodtagere og privatpersoner, hvortil bibliotekets samlinger ikke skræddersyes ud fra statistiske beregninger af lånerbehov (sådan da). Som institution hviler biblioteker simpelthen på en anden logik end søgemaskiner og sociale medier. Udfordringen for biblioteker er naturligvis, at lånere også bruger søgemaskiner og sociale medier og bliver herigennem påvirket af deres logik. Derfor kan bibliotekerne heller ikke undsige sig den algoritmiske kultur.

I en tid hvor der er tegn på, at den demokratiske samtale er i krise, må bibliotekerne insistere på at være med til at holde samtalen i gang. En samtale ideen om den algoritmiske kultur netop ikke er med til at vedligeholde fordi ideer og tanker bliver fastholdt i meningssiloer. Her kommer bibliotekernes historiske styrke ind i billedet: at være rummet der gør samtalen mulig; at være rummet der indbyder til at meninger kan brydes i kraft af indholdet i de samlinger, bibliotekerne har lavet for befolkningerne. Her gør bibliotekernes store og klassiske potentiale sig til stadighed gældende. ■

Kildekritikk og falske nyheter

AV LARS EGELAND
DIREKTØR FOR LÆRINGSSENTERET
VED HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS

Er det sant at Paven støttet Trump? Det var i hvert fall en av de mest leste og delte nyhetene i sosiale medier i USA i valgkampen med over en million brukerinvolveringer. I følge det kritiske nyhetsnettstedet, VOX, var det i valgkampen i USA mer brukerinvolvering rundt de 20 topp falske nyhetene, enn de topp 20 ekte nyhetene. Det påstås at vi lever i det «post-faktuelle samfunn» der fakta ikke lenger har betydning. Har bibliotekene noen oppgave i et slikt samfunn? Ja, absolutt: Her har bibliotekene en stor mulighet til å vise seg som en kildekritisk motvekt til den økende formidlingen av falske nyheter og uetterrettelige fakta.

For flere og flere er Facebook den viktigste kilden til nyheter. Facebook er blitt verdens mektigste mediehus. Nå er problemet med falske nyheter blitt så stort at Facebook i USA har startet med å merke en del nyhetsoppslag som «disputed» – omdiskutert. Siden det er valgår i Tyskland i år, starter Facebook også med tiltak der. Det er valg i Norge også i år. Hva kan vi vente oss?

Det er typisk Facebook at man bare merker de falske nyhetene, men ikke fjerner dem. Den redaksjonelle kontrollen er svært begrensa og det siste de vil ha på seg er beskyldninger om sensur. Det gjelder selvfølgelig på godt og vondt. Facebook gir folk en mulighet til å spre både nyheter og meninger uten å måtte være avhengig av avisredaksjoner som skal vurdere om innlegget ditt er interessant nok. Det er altså noe grunnleggende anti-elitistisk over Facebook. På den annen side blir det problematisk om vi er på vei inn i et samfunn der fakta og kunnskaper ikke har betydning, og der det virker like godt å fortelle åpenbare løgner. Det handler ikke bare om teknologi og kontroll, men dypst sett om et samfunn med manglende tillit mellom befolkning og myndigheter, inkludert presse.

Mange typer falske nyheter

De «ekte» falske nyhetene produseres for å få stor oppmerksomhet og generere store

reklameinntekter. Det er altså først og fremst et kommersielt formål. Et eksempel er at mange av nettnyhetene som ble delt av Trump-tilhengere, ble produsert i en liten by i Makedonia. Men det pågår også en informasjonskrig, der det f.eks. blir hevdet at mange nyheter til den amerikanske valgkampen ble produsert av de hemmelige tjenestene i Russland. I informasjonskrigen vil de fleste nyhetene og påstandene befinne seg i grenselandet mellom mulig løgn og sannhet. Den falske nyheten som kom på andre plass i den amerikanske valgkampen, var at Hillary Clinton hadde solgt våpen til IS. Det finnes det ingen dokumentasjon på. På den annen side gikk Trump lenger ved å påstå at Clinton faktisk sto bak etableringen av IS. Kjernen av sannhet i en slik påstand var jo at man kan påstå at IS ble etablert som en følge av en mislykket amerikansk politikk i Midt-Østen og Irak.

Det er dere som er falske nyheter, sa Donald Trump om CNN da de offentliggjorde nyheten om at etterretningstjenesten hadde en rapport om at Russland satt med kompromitterende informasjon om Trump, som kunne brukes til utpresing. Når jeg søker på Google på søkeordene «Trump falske nyheter CNN» er det første treffet jeg får, et oppslag med overskriften: Trump: «CNN er falske nyheter». Oppslaget kommer fra nettstedet Frihetskamp.net som viser seg å være et nynazistisk nettsted som ikke bare mener at det er absurde påstander som fremmes om Trump, men der man også kan kjøpe bøker med titler som «Dog verkligen sex miljøer?» som handler om jødene under andre verdenskrig. Nettstedet hevder at nyheten om Trump er laget av Buzzfeed som har som oppgave å produsere falske nyheter.

Her står altså etablerte CNN og USAs etterretningstjeneste mot Trump og nettstedene som støtter han. Påstandene om løgn går begge veier. Hva man skal tro på, blir da avgjort av hvem man har tillit til. Er man skeptisk til The Establishment tror man på nyheten fra Frihetskamp.net.

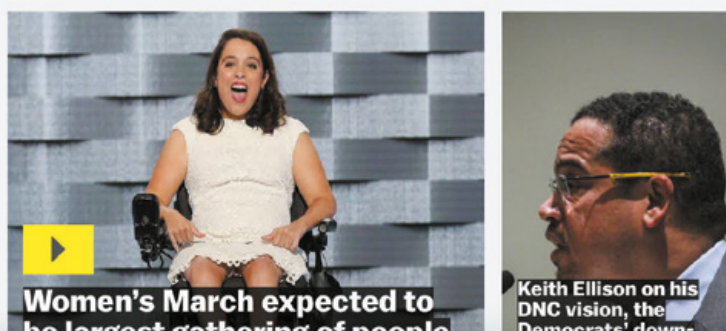
Falske nyheter i Norge

Et offentlig omtalt eksempel på falske nyheter i Norge, er oppslag med Venstres leder Trine Skei Grande på Facebook-gruppa «Nei til Trine Skei Grandes flyseteavgift». Det er helt Ok å være mot flyseteavgiften, og det er vel også legitimt å hevde at Trine Skei Grande hadde et ansvar for at avgiften ble innført, sjøl om andre har pekt på at det var FrP som faktisk kom med det konkrete forslaget som ble vedtatt. Over 80.000 mennesker følger denne FB-gruppa. Der har det blitt postet nyhetsoppslag fra aviser som VG, Klassekampen, Dagbladet og Nettavisen. Et oppslag fra Klassekampen gjelder en gallup der Venstre havner på 2,7%. Nyheten spres med et forfalsket sitat fra Grande: Dette kan jeg ikke forstå, Venstre har jo best politikk på alle felter, siteres hun. Under følger 843 illsinte kommentarer som «få det udugelige kvinneberget vekk fra norsk politikk, send ho til Syria!»

Etter at Stortinget hadde vedtatt 2 års etterlønn for stortingsrepresentanter spres VGs nyhet med igjen et falskt sitat av Grande: «Klart jeg fortjener 2 års betalt ferie den dagen jeg bestemmer meg for å trekke meg fra politikken.» Dette kobles opp mot en påstand om at Rygge-ansatte må søke sosialstøtte for å få julemat! Ikke rart folk blir rasende. Grande ble truet med både det ene og det andre, og måtte ha politibeskyttelse.

Trakasseringen av Trine Skei Grande og manipuleringen av nyhetsoppslagene om/fra henne, er ikke enestående i Norge. Det er heller ikke første gang at nyhetsoppslag fra etablerte aviser vrises og vrenses på og endres med nye sitater. Kommer vi til å se mer av dette? Er det forsaken til en opphisset valgkamp vi ser?

Carl I. Hagen sier at det ikke finnes menneskeskapte klimaendringer. Et praktisk «bevis» er, sier Hagen, at det var to grader varmere i vikingtida og da var det ingen som kjørte bil. Når f.eks. klimastiftelsen Cicero imøtegår Hagen ved å si at det ikke var varmere i vikingtida,

” I følge det kritiske nyhetsnettstedet, VOX, var det i valgkampen i USA mer brukerinvolvering rundt de 20 topp falske nyhetene, enn de topp 20 ekte nyhetene.

så bekrefter de bare Hagens påstander. Klimatrusselen er nemlig skapt av statsansatte forskere som er avhengig av å påstå at det blir klimaendringer, for å forsvare sine egne lønninger. Derfor kan man ikke høre på offentlig finansierte forskere, men må lytte til de som ikke er profesjonelle. Er dette et eksempel på falske nyheter? Hagen påstår ikke det han gjør av kommersielle grunner, men fordi han vil ha en stortingsplass. Det tror han at han kan få om han frir til alle de som vil kjøre dieselbil uten dårlig samvittighet. Han opptretr åpenbart med null respekt for samfunnets beste kunnskap. Vi husker Hagen fra tidligere, men nå går han lenger. Han har lært av Trump at det kan være viktigere å gi sine folk hva de ønsker å høre, enn at det er sant.

Les, pust og tenk før du liker og deler
Facebook bør ta sitt ansvar som mediehus mer alvorlig. Men på Facebook er vi også alle sammen utgivere. Det strømmer på med meldinger og poster som vi liker og deler – og dermed publiserer. De fleste av oss har erfaringer der vi har vært for raske og delt nyheter vi angrer på, eller formulert oss på en måte som vi angrer på. Et godt råd er at man ikke deler

en nyhet hvis man bare har lest overskriften. Les hele artikkelen. Tenk deg om: Er nyheten troverdig? Er det virkelig gjennomtenkt? Trekk pusten og tenk deg om før du deler og liker.

Jeg skrev en kronikk om kildekritikk som ble publisert på nyåret i avisene i Vestfold, og på bloggen min. På Facebook la jeg ut en link til bloggartikkelen der jeg oppfordret alle til å ha som nyttårsforsett at de skulle bli mer kildekritiske. Det tragikomiske var at Facebook-posten fikk flere likes, enn antallet som leste bloggartikkelen. Et synlig bevis på dårlig kildekritikk.

Facebook skaper menings-ghettoer
Jeg har mange Facebookvenner med ulike politiske meninger. I den siste tida har jeg lurt på om høyre-folka helt har slutta å poste på Facebook? Det har de selvfølgelig ikke, men Facebook har slutta å vise meg postingene deres. Det betyr at vi i større og større grad sender meldinger til en menighet, altså til folk som er enige med oss sjøl. Det gjør at det blir ekstra lett å spre falske nyheter, fordi det ikke finnes folk med motsatte politiske meninger som kan korrigere. Jeg sitter og leser meldinger som rakker ned på Sylvi

Listhaug, og kan komme til å tro at alle mener det samme. Samtidig har jeg en kusine som er blant dem som synes det meste Listhaug gjør er strålende. Sånn sett lager Facebook farlige meningsghettoer på samme måte som Google gir min kusine og meg ulike svar på samme spørsmål. Det gjør det viktig å ha kunnskaps- og debattarenaer der alle synspunkter møtes. Avisenes debattspalter er en slik arena. Biblioteket er en annen.

Kildekritikk er sentralt for bibliotekarer

Bibliotekarens kjernekompetanse er å vurdere kunnskap, å organisere den, eller gjenfinne den. Å vurdere om kunnskapen er relevant og om det er tilstrekkelig kunnskap. Vi har kompetanse i kildebehandling for å sørge for etterprøvbarehet. I en post-faktuell tid bør derfor bibliotekarene være fremst på barrikadene i kampen for kildekritikk.

Det handler om undervisning i kildekritikk på alle skoletrinn fra grunnskole til høyere utdanning. Folkebibliotekene bør ha kurs og debatter om kildekritikk. Og ikke minst må vi kjempe for at den virkelige kunnskapen faktisk er tilgjengelig – gratis for alle innbyggere i landet. ►

PROFESSOR'N

Deliberative meningsmålinger og nettsamfunn:

Noe for bibliotekene som arenaer for offentlighet?

AV PROFESSOR RAGNAR AUDUNSON
HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS, AVD. ABI

Når folkebibliotekene skal utvikle seg til uavhengige møteplasser og arenaer for offentlighet, må målet være at de skal styrke det deliberative*) demokratiet og utvide grunnlaget for deltakelse i offentligheten. Talspersoner for deliberativt demokrati legger vekt på at en beslutning må oppfattes som legitim av dem som bindes av den og som skal leve med beslutningen og konsekvensene av den. En slik legitimitet kan oppnås gjennom en åpen og transparent deliberasjon som gjør at de som skal leve med den får et eierforhold til den eller i det minste opplever den som nødvendig og rettmessig, om ikke nødvendigvis ønskelig.

Demokratiske beslutningsprosesser bygger på et ideal om likhet i den forstand at alle myndige borgere har rett til å stemme og alles stemme skal telle likt. Samtidig bygger også demokratiske beslutningsprosesser på et ideal om deliberasjon, der de problemstillingene det skal fattes beslutninger om, belyses så allsidig som mulig i en fri og åpen debatt. Forutsetningen for en fungerende deliberasjon er blant annet at diskusjonene i offentligheten er:

Informerte, altså at de bygger på den best tilgjengelige kunnskapen om det aktuelle problemet.

Balanserte, altså at ulike syn, verdier og preferanser som er relevante i forhold til det problemet som debatteres, kommer til uttrykk.

Basert på respekt og toleranse, altså at deltakerne er innstilte på og villige til å lytte til hverandre med respekt og toleranse for hverandres ulike syn og perspektiv.

Rasjonelle, det vil si at deltakerne er forpliktet på substansen og kvaliteten i et argument – ikke hvem som framfører det, den retoriske innpakningen mv.

Dette er krevende normer. Mange statsvitere har da også pekt på at en spenning mellom verdiene deltakelse, likhet og deliberasjon. Bestrebelse på å realisere to av disse verdiene, vil gå utover den tredje: Tiltak for å fremme politisk likhet og bred deltakelse, vil gå utover deliberasjonen, mens tiltak for å fremme politisk likhet og deliberasjon, vil kunne gå utover den brede massedeltakelsen. (Lafont 2015). Kan bibliotekene i sine forsøk på å utvikle seg til uavhengige møteplasser og arenaer for demokrati, utvikle arbeidsformer som kan bidra til å bygge bro over disse spenningene? Det er temaet for dette numerets Professor'n-spalte.

For samtidig som statsvitere som Lafont som det er vist til over, peker på at deliberasjon kan gå utover den brede massedeltakelsen mens bred massedeltakelse kan undergrave den rasjonelle og balanserte deliberasjonen, kan det også argumenteres for at en offentlig samtale som ikke evner å inkludere et mangfold av perspektiv, gir beslutningspremisser av dårlig kvalitet. De som først og fremst er aktive i samfunnsdebatten - de som sitter i folkevalgte forsamlinger, de mest aktive debattantene i mediene, de som domine-

rer i offentlige råd og utvalg som legger premisser for den offentlige samtalen, tenderer til å ligne hverandre. Det er ikke så ille i Norge som for eksempel i Frankrike, der store deler av eliten på tvers av partigrenser er utdannet på den samme skole, men tendenser finnes også her. Et typisk eksempel er produktivitetskommisjonen som finansminister Siv Jensen satte ned og som har vært en viktig premissleverandør for den offentlige samtalen om økonomisk politikk. Blant alle økonomiprofessorene, konsernsjefene og bedriftslederne som ble oppnevnt der, er det ikke mange alternative stemmer til mainstream økonomisk teori. Den unge franske statsviteren og demokratiteorikeren Helene Landemore, nå lærer og forsker på Yale-universitetet i USA, har i flere arbeider argumentert for at en offentlig samtale som inkluderer et mangfold av perspektiver gir bedre resultater og bedre beslutninger enn en samtale som først og fremst bygger på ekspertvurderinger. I løsningen av komplekse problemer gir mangfold bedre resultater enn endimensjonale ekspertvurderinger. Den krisen ikke minst Europa opplever nå, kan nettopp ses som et eksempel på at en ekspertdominert offentlighet som ikke evner å bygge inn andre perspektiv, gir dårlige utfall.

Demokratiske beslutningsprosesser begrunnes gjerne med at de er rettferdige. Alle preferanser teller i utgangspunktet likt. Men Landemore stiller også spørsmål ved det hun kaller den epistemiske dimensjonen ved demokratiske

*) Å deliberere handler om rådslagning, om å overveie en sak i fellesskap for man treffer beslutninger.

styringsformer. «I came to question the idea that such intelligence should be no more than the aggregation of the intelligence of individuals. The collective intelligence of the citizens – what I call more broadly «democratic reason» – might in fact be distinct from the individual reason writ large», skriver hun i innledningen til boka *Democratic Reason* fra 2013.

I to andre artikler beskriver hun to forsøk på å organisere politiske beslutningsprosesser slik at man kan inkludere det mangfoldet av perspektiver, kunnskap og interesser som finnes ute i samfunnet. Det ene eksemplet er arbeidet med ny konstitusjon på Island. Da det islandske Alltinget startet opp prosessen i 2010, ble det opprettet et nasjonalt forum med 950 medlemmer tilfeldig trukket fra folkeregisteret. Dette forumet formulerte et sett med kjerneverdier som konstitusjonen skulle bygge på. Deretter ble det etablert et konstitusjonelt råd med 25 medlemmer, også leppersoner uten politiker- eller ekspertbakgrunn. Dette rådet hadde dels lukkede diskusjoner, dels publiserte det sine forslag på nettet og inviterte til kommentarer fra folk flest.

Nå gikk det ikke så bra med forslaget til konstitusjon som dette rådet utformet. Det fikk flertall i en folkeavstemning, men oppnådde ikke tilstrekkelig flertall i Alltinget.

Det andre eksemplet Helen Landemore analyserer, er prosessen rundt motvedtak av en ny lov om motorisert ferdsel i utmark i Finland. Her ble innbyggerne invitert til en nettdugnad, der de først ble bedt om å gi uttrykk for hva de så som problematisk og hvilke temaer, verdier og hensyn de var opptatt av i relasjon til det aktuelle problemet. Deretter ble de invitert til å legge fram og diskutere forslag. Landemore og Aitamurto konkluderer sin studie med at en slik nettdugnadsplattform har et deliberativt potensiale.

Andre interessante forsøk i samme retning er knyttet til det som kalles deliberative polling – deliberative meningsmålinger. Her bruker man – som i ek-

sempelet med det nasjonale forumet på Island – tilfeldighetsprosedyrer til å trekke et representativt utvalg av den aktuelle befolkningen. En meningsmåling gjennomføres så for å kartlegge holdningene i utvalget til det spørsmålet det skal arbeides med. Deretter inviteres utvalget til en helgesamling. Der får de tilgang til allsidig informasjon fra ulike perspektiv og synsvinkler og de møter eksperter som står for ulike vurderinger. I løpet av denne helgesamlingen diskuteres det i mindre grupper og det diskuteres i plenum. Etter at samlingen er avsluttet, gjennomføres det en ny måling for å se hvordan standpunktene har utviklet seg. Størrelsen på utvalget som trekkes, vil typisk være på 2-300.

Den sentrale forskeren bak metoden mener å kunne dokumentere at utvalgene er statistisk representative, at metoden leder til læring, at standpunkter og preferanser utvikler seg og ofte forandres i løpet av prosessen mv.

Det er blitt innvendt mot denne metoden at det mindretallet som trekkes ut og blir med i de tilfeldige og representative utvalgene og som dermed får tilgang til allsidig informasjon og kunnskap, som får tid og rom til refleksjon, diskuterer tematikken med andre medlemmer i utvalget så vel som med eksperter mv, vil skille seg fra den gruppa de er trukket fra nesten like mye som ekspertene. Men her ser man kan hende bort fra at de som har vært med i slike prosesser, går tilbake til de gruppene de kommer fra – til familie, venner og kolleger – og tar med seg kunnskapen og refleksjonen til samtalerne ut i disse miljøene. Slik kan det tenkes at metoden gir overrassingseffekter.

Kunne ikke en slik metode være noe for norske kommuner og norske folkebibliotek? En metode som deliberative meningsmålinger, kan det være både praktisk overkommelig og nyttig å prøve ut i norske folkebibliotek, for å se om det kan bidra til økt mangfold i debattene og også for å se om det kan ha de ringvirkningene utover dem som blir med i utvalget som jeg har antydnet foran – og bidra til å utvikle borgerferdigheter. ■

Litt litteratur for dem som ønsker å sette seg nærmere inn i dette:

Aitamurto, T. and Landemore, H. (2016) Crowdsourced Deliberation: The Case of an Off-Traffic Law Reform in Finland *Policy & Internet*. DOI: 10.1002/poi.3.115

Fishkin, J.S and Luskin, R.C. (2005). Experimenting with a Democratic Ideal: Deliberative Polling and Public Opinion. *Acta Politica*, 284-298.doi: 10.1057/palgrave.ap.5500121

Lafont (2014). Deliberation, Participation and Democratic Legitimacy: Should Deliberative Mini-publics Shape Public Policy? *Journal of Political Philosophy*, 40-63. Doi:10.1111/jopp.12031

Landemore, H. (2013). *Democratic Reason: Politics, Collective Intelligence and the Rule of the Many*. Princeton, Princeton University Press

Landemore, H. (2014). Inclusive Constitution-Making: The Icelandic Experiment. *The Journal of Political Philosophy*, 166-191. DOI: 10.1111/jopp.12032

Dersom du har noen erfaringer med eller tanker om hva bibliotekene kan gjøre på området offentlig informasjon, ta gjerne kontakt: Odd.Letnes@bokogbibliotek.no

En spennende start i Rygge

Bibliotekutvikling er en kontinuerlig prosess, det er nå det for alvor begynner, sier biblioteksjefen i Rygge, Mari Eeg. Hun tar i mot Bok og Bibliotek i kommunens nye kombinasjonsbibliotek snaue tre måneder etter innvielsen høsten 2016.

AV ODD LETNES
REDAKTØR

Da vi besøkte Rygge bibliotek i januar 2016, var forventningene store: Til høsten skulle ikke bare biblioteket flytte til nye lokaler, men det skulle bli et kombinasjonsbibliotek med lokaler i den nye ungdomsskolen i Rygge.

– For å sikre både skolen og folkebiblioteket best mulige vilkår og utviklingsmuligheter, er det viktig med solid politisk og administrativ forankring og å få på plass en god avtale som tilfredsstiller begge partenes behov, sa biblioteksjefen den gang. I dag sitter vi på hennes nye kontor, som ikke ligger i biblioteket, men i den delen av bygget hvor skolens administrasjon holder til. Kontoret til rektor er bare noen få skritt nede i gangen. Vi stiller et naivt og grunnleggende spørsmål: Hvorfor har du ikke kontor i biblioteket?

– Det er et bevisst valg. Målet er å bli tettest mulig integrert med skolen. I dag har vi to kontorplasser i biblioteket og to i skoleadministrasjonen. Det avspeiler at vi er et kombinasjonsbibliotek, det gjør

Biblioteksjef Mari Eeg.

Luftig. Biblioteket er lyst og luftig og går over tre etasjer.
Foto: JIRI HAVRAN

Utvikling. Det er viktig at biblioteket oppfyller biblioteklovens formålsparagraf, enten vi snakker om litteraturformidling, arrangementer og utstillinger eller opplegg for å styrke brukernes informasjonskompetanse, sier biblioteksjef Mari Eeg. Foto: Jiri Havran

oss mer synlige i skoleadministrasjonen og vi får tilgang til all den viktige informasjonen som «flyter i gangen», sier Eeg.

Grunnlag og videreutvikling

Hun rekker meg avtalen mellom Rygge ungdomsskole og Rygge bibliotek for perioden 8.8.2016 til 8.8.2018. Den er på snau to sider, det har vært et viktig poeng å lage en enkel og tydelig avtale. Her heter det blant annet at man skal ha regelmessige møter mellom rektor og biblioteksjef, at biblioteket vederlagsfritt kan benytte seg av skolens lokaler til formidling, debatter og andre arrangementer. Det understrekes også at biblioteket må inn i skolens fagteammøter, trinnmøter og ellers gjenspeiles i skolens planer for pedagogisk arbeid. I den samarbeidsmodellen partene har landet på, vil skolen ha et eget bibliotekarårsverk til rådighet.

- Vi har jobbet systematisk og blant annet fått prosjektmidler fra Nasjonalbiblioteket for å lage samhandlingsmodeller og øke kompetansen hos oss, politikerne og administrasjonen i kommunen, sier Eeg.

Selv om avtalen, den politiske forankringen og organisasjonen nå er på plass, kan ikke Eeg og de andre i biblioteket lene seg tilbake og puste ut og tenke at nå er det nye biblioteket i boks. Bibliotekutvikling er en kontinuerlig prosess, det gjelder også i Rygge.

– Det er nå det begynner, det er nå aktivitetene og tilbudene skal utvikles. Å være kombinasjonsbiblioteket betyr at vi må skreddersy tilbud til både ungdomsskoleelever og befolkningen i Rygge. Men vi setter ikke gruppene opp mot hverandre, vi er ute etter å finne synergieffekter, som for eksempel når elever med valgfaget innsats for andre leser for barnehagebarn i bibliotekets lokaler, sier Eeg og legger til at elevene på 10. trinnet i høst hadde bibliotek som tema under ungt entreprenørskap.

Brukerinvolvering

Bibliotekets lokaler er fordelt på alle tre etasjene i skolen med inngang fra hver etasje. Det gjør biblioteket godt synlig. Det er bygget slik at man kan komme til biblioteket uten å måtte gå inn i selve skolebygningen, noe som er en stor fordel siden biblioteket allerede fra starten av var meråpent.

Å starte med blanke ark for en biblioteksjef, er en drømmesituasjon. Men den er også krevende. Det er i oppbyggingen av biblioteket man må skape de rette relasjoner og oppnå brukernes tillit. For å involvere brukerne både av folkebibliotekdelen og skolebibliotekdelen, arrangerte biblioteket i slutten av oktober en workshop med ca 30 deltakere, den yngste 5 år, den eldste 92. På forhånd hadde Eeg bedt deltakerne tenke på disse spørsmålene: «Hvordan er det på biblioteket for at du tenker at du må innom hver uke?» og «Hvordan ønsker du å påvirke biblioteket ditt, er det ting du selv kunne tenke deg å bidra med eller arrangere?»

– Her kom det fram mange fine tanker om hva bibliotekets skal være og tilby. Disse vil vi ta med oss i den videre utformingen, sier Eeg. ■

SYSTEM
HYLLER

www.systemhyller.no

Midler til integreringsarbeid i bibliotekene

Bosetting av asylsøkere og flyktninger – hvordan påvirker folkebibliotekene?

Vi har fått tilbakemeldinger om at flere av de flyktningene som først traff hverandre på biblioteket fortsatt traffes – både i biblioteks lokaler og hjemme hos hverandre.

Det er viktig å vite at det vil være utfordringer for bibliotekene som skal integrere flyktninger og asylsøkere.

Det er viktig å vite at det vil være utfordringer for bibliotekene som skal integrere flyktninger og asylsøkere.

Det er viktig å vite at det vil være utfordringer for bibliotekene som skal integrere flyktninger og asylsøkere.

Det er viktig å vite at det vil være utfordringer for bibliotekene som skal integrere flyktninger og asylsøkere.

Det er viktig å vite at det vil være utfordringer for bibliotekene som skal integrere flyktninger og asylsøkere.

Det er viktig å vite at det vil være utfordringer for bibliotekene som skal integrere flyktninger og asylsøkere.

Det er viktig å vite at det vil være utfordringer for bibliotekene som skal integrere flyktninger og asylsøkere.

Det er viktig å vite at det vil være utfordringer for bibliotekene som skal integrere flyktninger og asylsøkere.

Det er viktig å vite at det vil være utfordringer for bibliotekene som skal integrere flyktninger og asylsøkere.

Det er viktig å vite at det vil være utfordringer for bibliotekene som skal integrere flyktninger og asylsøkere.

Det er viktig å vite at det vil være utfordringer for bibliotekene som skal integrere flyktninger og asylsøkere.

Det er viktig å vite at det vil være utfordringer for bibliotekene som skal integrere flyktninger og asylsøkere.

Det er viktig å vite at det vil være utfordringer for bibliotekene som skal integrere flyktninger og asylsøkere.

Faksimile fra side 28-29 i denne utgaven.

Kulturdepartementet har bevilget tre millioner kroner til Nasjonalbiblioteket øremerket integreringsarbeid i folkebibliotekene. Bevilgningen skjer etter at Nasjonalbiblioteket ved årsskiftet overtok driften av Det fler-språklige bibliotek. «Midlene skal først og fremst brukes til medieinnkjøp, infrastruktur og kompetanseoppbygging i bibliotekene», forteller avdelingsdirektør ved Nasjonalbiblioteket Svein Arne Tinnesand i en pressemelding. Kulturdepartementet ønsker å styrke Nasjonalbibliotekets rolle som ressurscenter for norske folkebibliotek når det gjelder integrering. «Norske folkebibliotek spiller en viktig rolle i integreringen av innvandrere i Norge. Bevilgningen fra Kulturdepartementet gjør at vi kan styrke dette arbeidet», sier Tinnesand. I biblioteket kan minoritetsspråklige delta i aktiviteter og arrangementer som er tilpasset dem. Språkkurs, norskopplæringsbøker og ordlister lånes ut daglig, og de får hjelp til å lese brev, fylle ut skjemaer og kopiere. ■

Spiller musikk på grønnsaker

Prosjektet Utforsker'n har inntatt Eidsberg bibliotek i Østfold. Prosjektet har til hensikt å vekke interesse for realfag blant barn og unge, og 6.-klassingene ved Hærland skole var blant utforskerne. Blant annet kunne de leke med et sett med ledninger som kunne gjøre omgivelsene om til et piano. «Denne er programmert slik at jeg kan spille på grønnsaker», forteller Elias Heimseter til Smaalenenes Avis (smaalenene.no). «Jeg spiller piano til vanlig og det er ikke helt det samme med disse tangentene. Det er vanskelig å få til en ordentlig melodi, men det er grei lyd». Duppeditene vil bli værende på biblioteket til 7. mars. ■

I fylkestoppen

På Meråker lånte hver innbygger i snitt over ti bøker i fjor – en solid seier i forhold til de andre kommunene i Nord-Trøndelag. Biblioteksjef ved Meråker bibliotek, Anne Marken, mener at grunnen er at kommunen har fått samlet folkebiblioteket og skolebibliotekene på ett sted. «Som kombinasjonsbibliotek er vi organisert slik at vi får utnyttet ressursene optimalt. Alle ressursene er samlet på ett sted. Dermed får vi maksimalt ut av hver eneste krone», sier Marken til Stjørdalens Blad (bladet.no). ■

Støtte til Finnmarksbibliotekene

I desember bevilget Nasjonalbiblioteket støtte til 12 bibliotekprosjekter i Finnmark på til sammen kroner 485 000, melder Radionordkapp.no. Tilskuddene går blant annet til tiltak som debatter, arrangementer, og aktiviteter for integrering av innvandrere. I Vardø blir det festivalbibliotek under Pomorfestival, Gamvik rustet opp møblene på biblioteket, i Kautokeino blir det satset på spill i biblioteket og Alta bibliotek markere samejubileet 2017 gjennom en rekke arrangementer. ■

Bosetting av asylsøkere og flyktninger – hvordan påvirkes folkebibliotekene?

Vi har fått tilbakemeldinger om at flere av de flyktningene som først traff hverandre på biblioteket fortsatt treffes – både i bibliotekets lokaler og hjemme hos hverandre.

TEKST: HEGE ÅSHEIM, BIBLIOTEKAR
BALSFJORD KOMMUNE I TROMS

FOTO:
TRINE STRAND

Mange politiske målsettinger og planverk har blitt iverksatt for å ivareta asylsøkerne og flyktningene, blant annet en fornyelse av integreringspolitikken og varsel om skjerpede krav til norskopplæring. Men det er ingen lov som sier noe om folkebibliotekenes plikt og ansvar ovenfor de nye landsmenn, heller ikke i Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere (Introduksjonsloven 2003). Et problem med dette er at tvungne driftsendringer kanskje blir *forventet* av folkebibliotekene, i tråd med hvordan de er pålagt å drive etter Folkebibliotekloven, uten at de nødvendigvis har fått noen økonomiske tilskudd for å gjøre disse endringene. Folkebibliotekloven sier følgende:

«Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som bor i landet. [...] Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet. [...] Folkebibliotekvirksomheten omfatter bibliotektenester for alle som har spesielle vansker med å bruke biblioteket.» (Folkebibliotekloven 2014)

Det er med andre ord implisitt at folkebibliotekene skal kunne tilby både bibliotektenester, bøker og andre medier til fremmedspråklige – selv om det ikke står at dette betyr at man må tilby ting som letteste og eller i form av flerspråklig litteratur, språkkurs og medier/materiell tilpasset den som er ny i Norge. Men bibliotekets oppgave er jo å fremme opp-

lysning, utdanning og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsformidling, og å stille bøker og annet egnet materiale til veie for alle innbyggerne. Biblioteket har både et lokalt og nasjonalt ansvar. Lokalt ved å skaffe kommunens innbyggere aktuelt materiale, og nasjonalt ved å stille eget materiale til disposisjon for andre bibliotek.

Hvordan løser så folkebibliotekene dette på generell basis, når en må tilby egnet materiale og tilbud til flere flyktninger med forskjellige språk og fra forskjellige kulturer, i veldig forskjellige aldersgrupper?

Startet fra scratch.

Siden det er logisk å anta at det vil være forskjeller på utfordringene bibliotekene kan møte i ovennevnte problemstilling, avhengig av økonomi og hvor de ligger geografisk, kan man bruke to naboer som eksempel: *Tromsø folkebibliotek* og *Balsfjord folkebibliotek*, begge i Troms fylke. Tromsø har en lang tradisjon med gode besøkstall, og ble i 2009 kåret til Norges beste bibliotek, i en konkurranse arrangert av Dagbladet og tidsskriftet Prosa. Balsfjord har derimot vært på bunnivå i flere år, som et av landets dårligst besøkte bibliotek. Tromsø folkebibliotek strekker seg over fire etasjer i et bygg som ligger på Tromsøya i Tromsø kommune. Kommunen har over 70 000 innbyggere, selve Tromsøya har over 33 000 av dem.

Balsfjord folkebibliotek holder til i andre etasje i et bygg som ligger på tettstedet Storsteinnes i Balsfjord kommune. Balsfjord har cirka 5500 innbyggere,

2015 ble et år der verden plutselig stod på dørstokken, da vi nasjonalt og lokalt opplevde en historisk flyktningstrøm. I løpet av året kom det over 30.000 asylsøkere til Norge, og ved inngangen til 2015 bodde det totalt 188 000 personer med flyktningbakgrunn (med lovlig opphold) her. Disse kom fra 169 forskjellige land (Østby 2015), så en lang rekke representanter av fremmedspråk og fremmedkultur skulle integreres – noe som ga en del utfordringer i forbindelse med både statlige og kommunale oppgaver.

mens Storsteinnes har litt over 1000 av dem (SSB oktober 2016). I 2015 hadde Balsfjord folkebibliotek et driftsbudsjett på litt over 400 000 kroner (Balsfjord kommune 2016), mens Tromsø folkebibliotek hadde over 17 millioner (SSB Tromsø 2015). Tromsø folkebibliotek er oppført med 34 ansatte¹, mens Balsfjord folkebibliotek fra og med 01.01.16 har to ansatte som deler en 100 % stilling, og før dette var det kun én ansatt i 50 % stilling. (Merk at undertegnede er en av disse ansatte, så noe driftsinformasjon kommer fra meg som primærkilde).

Tromsø folkebibliotek hadde allerede før flyktningstrømmen i 2015 gode rutiner for hvordan biblioteket ivaretar byens flerkulturelle beboere. I deres bibliotekplan for 2014-2017 kan vi se at alle elever på voksenopplæringa får en grun-

¹ Dette inkluderer ansatte ved fire mindre filialer.

dig innføring i tilbudet og bruk av biblioteket, samt en kontaktperson ved biblioteket. Det tilbys også faste tilbud som leksehjelp og litteraturgrupper, i tillegg til at det arrangeres spesielle tiltak som «Levende bok» (Bibliotekplan Tromsø 2014). I ettertiden har disse tilbudene og tiltakene blitt utvidet med både språkkafeer og flerspråklige eventyrstunder, samt temapakker som er ment for å invitere voksne og barn til samtale og lek.

Lærte fra de bedre

Grunnet Tromsø folkebiblioteks velutviklede integreringsarbeid brukte vi ved Balsfjord folkebibliotek nettopp dem som inspirasjon og utgangspunkt for å etablere egne tilbud i forbindelse med bosettingen av flyktninger i vår kommune. Vi fikk praktisk rådgivning i et møte i Tromsø, i tillegg til tips om blant annet kontaklinformasjon angående egne ideer og ønsker om tiltak. De ansatte fortalte om sine utfordringer i det flerkulturelle arbeidet, samt tilbakemeldinger fra brukerne – særlig om tilbud og etterspørsel på litteratur.

Utfordringene ved Balsfjord folkebibliotek var først og fremst økonomiske: Med utgangspunkt i et veldig lite bokbudsjett og ingen bøker på andre språk enn norsk, foruten noen få samiske og engelske skjønnlitterære bøker, var det altså lite vi kunne tilby lokale flyktninger på dette området. Vi måtte med andre ord tilpasse vår bestand og våre generelle tilbud til en ny mål- og brukergruppe på kort tid og med få ressurser. Flyktningene bosatt i Balsfjord kommune i denne tiden var 15 barn/unge under 18 år og 12 mennesker over 18 år, som snakket arabisk, tigrinja og somalisk. Det ble av IMDi og Fylkesmannen i Troms også anmodet at Balsfjord kommune skulle ta i mot minst 20 flyktninger til løpet av 2017, og inkludere enslige barn og unge i dette vedtaket (IMDi 23.11.2015) – så vi visste at vi måtte gjøre flere endringer i vårt lille bibliotek.

For å løse det økonomiske dilemmaet laget vi en prosjektskisse for integreringsarbeid ved biblioteket, som vi presenterte til kommunen for å be om midler. Vi fikk da en ganske stor økonomisk støtte fra den lokale flyktningtjenesten, og etablerte et tett samarbeid med både dem og den lokale voksenopplæringa. Prosjektets overordnede målsetting var å skape en felles arena for innvandrerne og bygda befolkning, gjennom et lavterskeltilbud for å integrere flyktninger og innvandre-

re som er tilflyttet bygda vår, uansett alder, kjønn og familieforhold. I tiden som fulgte fikk vi gjort diverse kvalitetssikring av flerspråklige nettressurser, for å kunne ha en egen kategori på vår gjeste-datamaskin for dem som er nye i Norge. Vi bestilte et stort depot fra Det flerspråklige bibliotek (DFB) som langtidslån, i tillegg til at vi gjorde flere nye innkjøp, og organiserte så en ny bokseksjon tilrettelagt for flerspråklige/Nye i Norge. Vi etterlyste frivillige språkvenner gjennom sosiale medier og reportasjer i lokalavis, lagde deretter ferdige oppsett for språkkafé og gruppearbeid, med forskjellige språkbaserte leker, spørre-/samtalekort og lignende. Til sist lagde vi såkalte snakkepakker, basert på Tromsø folkebiblioteks temapakker, og flerspråklige eventyr fra den digitale læringsportalen Lesekroken.no.

Tilbakemeldinger fra brukerne

I skrivende stund er en stor del av de lokale flyktningene og innvandrerne i Balsfjord faste brukere av biblioteket. Vi har fått tilbakemeldinger om at flere av de som først traff hverandre på biblioteket nå fortsatt treffes både i bibliotekets lokaler og hjemme hos hverandre. Så selv om vi fortsatt har en lang vei igjen å gå, opplever vi at flyktningene gjennom alt dette ser ut til å ha blitt integrert ytterligere i Storsteinnes, den lille bygda hvor Balsfjord folkebibliotek ligger.

Andreas Vårheim, professor ved Universitetet i Tromsø, har gjort studier av flyktninger og innvandreres introduksjon til folkebibliotek, og forteller at biblioteket ga flyktningene trygghet. Tilliten til biblioteket og andre bibliotekbrukere var høy. Tidligere deltakere i introduksjonsprogrammet fortsetter også å bruke biblioteket som møteplass, noe som kan være inngangsporten for økt tillit til andre i det norske samfunnet (Vårheim 2008). En etnografisk studie av unge med flyktningbakgrunn i Tromsø, av Marianne Brekke, skildrer at biblioteket ble ansett som en viktig inkluderingsarena hvor de unge føler seg likeverdige. Brekke forteller at flyktningene omtalte biblioteket som et flerbrukshus der det ikke var påkrevd samhandling, men at de kunne gå dit alene og oppleve seg inkludert. «Når flyktningene uttrykker seg så positivt om biblioteket, kan det se ut som om bøker, filmer, aviser og tilgjengelige datamaskiner, samt hjelpsomt og hyggelig personale danner en arena der et slags fellesskap oppleves uten at direkte samhandling er påkrevd.

Slike forhold legger grunnlag for raushet og inkludering, ikke bare som en verdi, men gjennom praksis» (Brekke 2015:128).

Bibliotekene åpner for flere positive opplevelser som dermed styrker integreringen, ved at flyktningene får både samholdsfølelse og eier- og trygghetsforhold til en sentral plass ved stedet de bor. Det beste ved bibliotekene er kanskje at det er et offentlig «innerom». Som Brekke påpeker: «Mens Flyktningguiden og Voksenopplæringa er institusjoner spesielt for nye innvandrere, er biblioteket for 'alle'. Biblioteket driver med tilrettelegging for flyktningene på en 'passiv' måte gjennom å gi et tilbud, som det viser seg at flyktningene setter stor pris på» (Brekke 2015:245).

Dra i samme retning

Folkebibliotekene er en infrastruktur for kunnskap og kulturutveksling som allerede ligger klar, og er med andre ord en utmerket integreringsarena – selv med få midler/årsverk. Men for at dette skal kunne utnyttes til det fulle trengs det en satsing fra politikerne, både lokalt og nasjonalt, slik at integreringsarbeidet kan implementeres på et varig nivå. For mye av integreringsarbeidet som gjøres i bibliotekene i dag er basert på prosjektfinansiering og frivillighet – noe som kan sørge for et stort, men midlertidig, økonomisk spillerom. I juryens begrunnelse for at Berg folkebibliotek vant prisen som årets bibliotek i 2015, på grunn av sitt flotte integreringsarbeid, het det blant annet at biblioteket klarer å involvere innbyggerne slik at ressursene blir utnyttet. Biblioteksjef Brita Esausen, den eneste ansatte ved biblioteket, påpekte: «Bygdene i distriktet er tuftet på dugnadsånd. Alt stopper opp hvis du fjerner ildsjelene. Et eksempel er i oppstarten med å få flyktningene til biblioteket. Da ordnet vi ei skyssliste, og folk kjørte og hentet på dugnad. Etter hvert ble transporten integrert i flyktningetjenesten» (Nyland 2016:64).

De kommunale etatene er viktige og gode samarbeidspartnere for bibliotekene, og i mange tilfeller helt nødvendige for bibliotekenes evne til å gi gode tilbud. For oss ved Balsfjord folkebibliotek har for eksempel flyktningtjenesten og voksenopplæringa gitt uvurderlig støtte, ikke bare gjennom den økonomiske faktoren, men også i form av at de er den primære kontakten flyktningene har når de først bosettes. Det er disse aktørene som først kan introdusere flyktningene

Språk. Et juleverksted gir gode muligheter til språkopplæring.

for biblioteket, i tillegg til at de er et effektivt mellomledd når det gjelder å videreformidle informasjon fra biblioteket til brukerne. Heldigvis har Balsfjord en rådmannsstab som har skjønnet viktigheten av dette samarbeidet, slik at vi samlet kan sørge for bedre oppvekst- og integreringsvilkår for de lokale flyktningene.

I siste budsjettbehandling reduserte mange kommuner bevilgningene til sine folkebibliotek, på tross av det i flere tilfeller er de samme kommunene som tar imot mange asylsøkere og flyktninger, og dermed får store overføringer fra staten. Dette virker korttenkt når biblioteket kan fungere som en inngang til det norske samfunnet, når du kommer til Norge

fra et annet land og trenger innføring og hjelp til å forstå ditt nye fellesskap, i tillegg til språklige ferdigheter. Det følger klart av formålsparagrafens formulering om å «fremme opplysning, utdanning og kulturell aktivitet» at bibliotekene også har en rolle å spille i realiseringen av Norge som flerkulturelt samfunn. Ønskelig er det nok derfor for alle bibliotek at de da blir inkludert i spesifikke tiltaks- og handlingsplaner, og dermed integreres mer i nettopp integreringspolitikken. Det ligger jo mange muligheter her, utfordringen er hvordan disse eventuelt kan og skal realiseres for hvert enkelte bibliotek. ■

KILDER:

Ansatte Tromsø kommune (2016). Hentet fra: <http://www.tromso.kommune.no/index.php?cat=122488&filterdepartement=Bibliotek+og+byarkiv>

Balsfjord kommune (2016): Regnskap og årsmelding for 2015. Hentet fra: <http://www.balsfjord.kommune.no/regnskap-og-aarsmelding-for-2015.5891928-277313.html>

Bibliotekplan Tromsø (2014). Hentet fra: <http://img8.custompublish.com/getfile.php/3179249.1308.sueusfyabb/bibliotekplan+2014-2017.pdf?return=www.tromso.kommune.no>

Brekke, M. (2015) Samtidig, men midlertidig. En etnografisk studie av unge med flyktningbakgrunn i Tromsø. Hentet fra:

http://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/8276/thesis_entire.pdf?sequence=3&isAllowed=y

IMDi (23.11.2015). Hentet fra: <http://dmz.balsfjord.kommune.no/eInnsyn/registryentry/ShowDocument?registryEntryId=167540&documentId=218482>

Introduksjonsloven (2003). Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-80>

Folkebibliotekloven (2014). Lov om folkebibliotek av 1985. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1985-12-20-108>

Nyland, L. (2016): «Der det umulige er umulig», Bok og bibliotek nr. 2/2016.

SSB oktober (2016): Privathusholdninger, personer i privathusholdninger og personer per privathusholdning. Hentet fra: <https://www.ssb.no/befolkning/statistikk/familie/aar/2016-10-28?fane=tabell&sort=nummer&tabell=281871>

SSB Tromsø (2015): Statistikk over kulturtilbud. Hentet fra: <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/save selections.asp>

Vårheim, A. (2008): Folkebibliotekets bidrag til sosial integrasjon: Foreløpige funn fra PLACE-prosjektet. Hentet fra: <https://oda.hio.no/jspui/handle/10642/1759>

Østby, L.(2015): Flyktninger i Norge. Hentet fra: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/flyktninger-i-norge>

Har du Bibliofilappen?

Bibliofilappen kan installeres på mobiltelefoner og nettbrett med Android og iOS. Appen gjør det lett å finne frem til bibliotekets tjenester. Man har full tilgang til søk, reservering og lånersider.

Appen gir også mulighet til å vise lånekortet på skjermen, slik at man slipper å ha med sitt fysiske lånekort til biblioteket. Lånekortet i appen kan brukes på mange selvbetjeningsautomater, i skranken og på innloggingspanel for Meråpent bibliotek, så sant skannerne er klargjort for lesing på skjerm.

Start opp appen, velg bibliotek og logg inn på vanlig måte med lånummer og pinkode fra ditt bibliotek. Du kan enkelt skifte mellom bibliotek, og appen gir tilgang til alle bibliotek som bruker Bibliofil.

Google play

App Store

Mariann Schjeide på besøk på Realfagsbiblioteket, Årets bibliotek 2016.

Realfagsbiblioteket er Årets bibliotek 2016!

Når folk sender inn forslag til kven dei meiner bør bli Årets bibliotek så ligg det eit djupt alvor bak. Ofte snakkar vi rein kjærleik. Det som alltid blir trekt fram er dei tilsette, alt frå den sær serviceinnstilte bibliotekaren, bibliotekaren som såg deg då du var langt nede, bibliotekaren som har dei finaste lesestundene, han som skaffa det umulege. Andre forslag legger vekt på biblioteket som teknologisk spydspiss, som utadretta, formidlingsvrig kunnskapsformidlar.

Men kan ein få eit personleg forhold til eit fagbibliotek, som kanskje er ein del av ei avgrensa studietid, fjernt frå lystlesing og fritidsaktivitetar?

For enkelte sit det nok igjen ei forestilling om at eit fagbibliotek er noko som er nødvendig, men som langt frå handlar om lyst. Denne forestillinga har Realfagsbiblioteket gjort til skamme. Studentar fortel om eit nært forhold til biblioteket sitt, det fungerer også som den «tredje» staden. Staden mellom ute og heime som er ingen av delane, akkurat slik vi kjenner det frå folkebiblioteka. Enkelte seier at dei liker kjensla av å vere omringa av kunnskap, at han er så fysisk tilstades og ikkje berre tilgjengeleg bak eit nettsøk i elektronisk form.

Å kome til ein ny studiestad kan

verke overveldande. Også der kan ein kjenne på framandgjerding og einsemnd. To gonger i haust har eg vore på besøk hos Realfagsbiblioteket på Blindern. Mange hugsar nok Blindern som ein litt skummel plass å kome til for fyrste gong som ny student. Biblioteket derimot, syda av liv, varme, inkludering, men også av sterk faglegheit. Det var ingen tvil om at vi var kome til eit fagbibliotek.

Likevel har dei eigen legokrok for studentane, ein av landets største samlingar av science fiction, fleire sofagrupper og arbeidsbord der studentane sit i lag. Biblioteket låner ut både pc-ar, skøyteleidningar og ladarar, og det som slo meg mest var den omsorgen dei tilsette viste for studentane sine. Biblioteket skal også vere ein plass for trivsel. Og studentar som har det bra med seg sjølve og medstudentar, dei yter betre.

Eg hadde gleda av å være tilhøyrer på direktesendinga av «Abels tårn», ein del av Ekko-sendinga. For det gjer dei også på Realfagsbiblioteket, dei samarbeider med NRK om populære vitenskaplege emner.

Gratulerer med prisen til Live Rasmussen og folka hennes på Realfagsbiblioteket! Der har du ein gjeng, altså!

Mariann Schjeide

Leiar av Norsk Bibliotekforening

Det varme fagbiblioteket

Medlemssider fra
Norsk Bibliotekforening
– et bilag til Bok og Bibliotek

Innhold:

Leder	s.1
NBF Hordaland	s.2
Mobilis	s.3
Tema: Fantasyfestival	s. 4-5
Småstoff	s. 6-7
Medlemsintervjuet	s.8

Ansvarlig for bilaget: Mariann Schjeide
Kontaktperson for bilaget: Anna Kathinka Dalland Evans
kathinka@norskbibliotekforening.no,
tlf: 23 24 34 38

Grafisk design: Malin Redvall,
malin@reddesign.no

Generelle henvendelser til Norsk Bibliotekforening:
nbf@norskbibliotekforening.no,

Twitter: @forbibliotek, tlf: 23 24 34 30

Nettsider: www.norskbibliotekforening.no

Sammensatt lokallag fra vest

© ANNA KATHINKA DALAND EVANS

Deler av styret til NBF Hordaland på Skandinaviafest i Bergen i november 2016. Fra venstre: Ørjan Persen, Bente Bing Kleiva, Per Vold og styreleder Manuela Werler. Se også *Smånytt*, s.7

I styret til Norsk Bibliotekforenings lokalavdeling for Hordaland sitter folk fra ulike typer bibliotek og med ulik fartstid i styret.

Manuela Werler

Skolebibliotekar, Askøy vgs, styreleder:

Som styreleder er jeg mest opptatt av at alle innbyggere har et tilstrekkelig bibliotektilbud, særlig i kommuner på utkanten og innerst i fjordene. Mitt viktigste mål er at elevene skal utvikle seg til å bli kritiske lesere som er glade i å lese, og som skjønner nødvendigheten av å fordype seg i ulike tekster. Elevene skal også ha gode digitale ferdigheter og kunne referere til kilder. Dessverre er skolebibliotektilbudet i Hordaland langt fra godt nok. Særlig barne- og ungdomskoler mangler gode bibliotek og folkebibliotekene har ikke alltid kapasitet til å dekke behovet.

Inger Karin Dyrnesli

Biblioteksjef Voss bibliotek, nestleder i styret:

Det er viktig med samarbeid for å forankra biblioteket i bygda og gjera biblioteket synleg. Eg er oppteken av kultur og litteraturformidling og har særleg arbeidd med å få til arrangement i biblioteket i samarbeid med lokale lag og organisasjonar. Eg har også

mykje samarbeid med vaksenopplæringa, mellom anna med eit prosjekt med norsk-opplæring. Vidare arbeider eg for å få til betre tilbod for born og ungdom.

Bente Bing Kleiva

Tidl kultur/biblioteksjef i Meland, sekretær i styret:

Norsk Bibliotekforening er et viktig talerør for Bibliotek og bibliotekbrukere i den norske offentligheten. Uten aktive medlemmer blir det vanskelig å få en landsomfattende bevegelse - og det trengs når mange tror at Google er svaret. Barnebibliotekararbeidet står mitt hjerte nærmest. Arbeidet vi gjør der er det som skal skape nye bibliotekbrukere, og det skal gjenoppfriske gode bibliotek- og leseminner for foreldrene.

Per Vold

Bergen Offentlige Bibliotek, kasserer i styret:

For meg handler biblioteket om å speile lokalsamfunnet: tilrettelegge for at brukere får de tjenestene de ønsker og at de blir inkludert i bibliotekets utvikling. De siste fire årene har jeg hovedsakelig jobbet med å utvikle et bibliotektilbud for ungdom, blant annet ungdomsbiblioteket UROM. I tillegg har jeg jobbet med at spillmediet skal bli sett på som seriøst og viktig gjennom spillserien #gamebrary. Hvis bibliotekene ikke skal sakke akterut overfor et medium som stort sett alle unge bruker daglig, må vi som

kulturinstitusjon omfavne spill. Biblioteket må være stedet hvor samtalene og debattene blir tatt.

Guri Aarhus

Meland bibliotek, informasjonsansvarlig i styret:

Som nytilsett på eit folkebibliotek arbeider eg med mykje forskjellig, noko som jo er typisk for små folkebibliotek. Det eg kanskje brenn aller mest for er informasjonskompetansen til barn og unge, sidan eg har lang fartstid i vidaregåande skule. Lånarane skal kunne finna informasjon, og ikkje minst vurderer den informasjonen dei les. Vi må alle læra oss å vera selektive og stilla kritiske spørsmål. Det er viktig for demokratiet.

Ørjan Persen

Bergen Offentlige Bibliotek, vara i styret:

E-bøker og folkebibliotekenes tilgang til digitalt innhold er en av de store bibliotekpolitiske kampsakene i vår tid. Det er mye digitalt innhold bibliotekene ikke har tilgang til, og deling av innhold mellom bibliotek er - utrolig nok - vanskeligere for digitalt innhold enn for fysiske materialer. EU-domstolen slo nylig fast at e-bøker kan lånes ut på samme måte som p-bøker i bibliotekene. Det blir spennende å se hva slag utslag dette får for den norske åndsverkløven. På Facebook-siden «E-bøker i norske folkebibliotek» prøver jeg å holde meg selv og andre oppdatert på feltet.

Mobilis

Spesialgruppen for mobil bibliotek- virksomhet

Anne Gerd Lehn, leder i Mobilis

For noen kan det være vanskelig å komme seg til biblioteket på egen hånd. Med mobile enheter kommer biblioteket til deg.

For barn, unge, eldre eller andre brukergrupper kan det være vanskelig å komme seg til biblioteket, spesielt hvis reiseveien er lang. Mobilis arbeider for å synliggjøre og styrke de mobile bibliotekstjenestene: bokbiler, bok-busser og bokbåter.

Historikk

Det opprinnelige navnet på organisasjonen var Pegabuss, fra Pegasus, den bevingete hesten i gresk mytologi. Etter hvert kom ønsket om å vise at mobile bibliotekstjenester ikke bare er knyttet til busser, men også bokbiler, lastebiler, bokbåter og andre kjøretøy. Ulike framkomstmidler, organisasjonsmodeller og samarbeidsformer skaper fleksible tjenester som når mange.

Den første bokbussen i Norge kom i 1948 og hadde kjørerute i Vestfold. På det meste var det 51 bokbusser i Norge (1995). På den tiden fantes det investeringstilskudd som Statens Bibliotektilsyn kunne fordele til kommuner/fylkeskommuner som ønsket mobile tjenester eller som trengte en ny buss. Etter at dette tilskuddet ble fjernet, har vi sett en klar nedgang i antall mobile enheter. I 2005 var det 31 mobile enheter mens det i dag er i underkant av 20, inkludert bokbåten Epos.

Mangfold, synlighet og samarbeidspartnere

For å bli mer synlig for våre brukere og andre, har vi opprettet en blogg og en facebookside, der vi prøver å vise frem det Mobilis jobber med. Vi deler smått og stort til informasjon og inspirasjon.

Vi har et godt samarbeid med kollegaer både i Sverige, Danmark, Finland, Tyskland, og også noen ellers i verden. Vi ønsker å

Bokbussen i Oppland. Fra venstre: Sjåfør Jens Erik Kjelstad, litteraturformidlere Trygve Ramnefjell og Linn T. Sunne.

Er du opptatt av at alle skal ha tilgang til og mulighet til å benytte seg av biblioteks tjenestetilbud? Meld deg inn i Mobilis:

mobilis.norskbibliotekforening.no

Bokbusstreff i Skive, Danmark, september 2016. Fra venstre: Marit Hass, Anne Gerd Lehn, Lise Gyldmar, Tove Nilssen.

være et styre som folk kan henvende seg til når de trenger informasjon, råd eller hjelp i forbindelse med virksomheten. Vi uttaler oss også i saker der mobile tjenester berøres. Vi skrev blant annet et innspill til høringsnotatet om Sametingsrådets redegjørelse om samisk litteratur, hvor vi pekte på viktigheten av distribusjon og formidling av samisk litteratur.

Mobilt bibliotektreff

Vi synes det er på tide at Norge arrangerer et treff for bibliotekbusser, og vi har begynt å tenke på mulige treffsteder og programinnhold. Her vil vi gjerne ha innspill fra medlemmer om egnede treffsted og hva de kan tenke seg av program.

Styret i Mobilis består av:

Anne Gerd Lehn, leder
Sigrid Furnes, nestleder
Tove Iren Nilssen, kasserer
Lise Gyldmar
Kristian Ingdal Nilsen

Vara:

Petra Wognild,
Anne Grethe Lauritzen
Per Olav Kaldestad

Fabelprosa i Trøndelag

Formidlingsprisen ble til fantasi og magi i bibliotekene

Rundt leirbålet på Verdal bibliotek: Forfatterne Tone Almhjell, Siri Pettersen, Tonje Tornes, Martin Fyrileiv og bibliotekar Karen Birgitte Borud.

Kremen av norsk fantasy

På Verdal 11.-13. november 2016 arrangerte Nord-Trøndelag fylkesbibliotek sammen med bibliotekene i området rett og slett en fantasyfestival. Finansieringen kom fra Biblioteksentralens formidlingspris på en halv million kroner, som i 2016 gikk til fylkesbiblioteket.

Morten Olsen Haugen ved fylkesbiblioteket var prosjektleder for festivalen, og forteller om et flott arrangement.

- Vi hadde veldig flinke og trivelige forfattere på besøk, forteller Haugen. - Bibliotekarer fikk prøve seg som bokbadere, og publikum virket begeistret.

«Bibliotekarer fikk prøve seg som bokbadere, og publikum virket begeistret»

*Prosjektleder for festivalen
Morten Olsen Haugen*

En av bibliotekarene som bokbadet forfattere var Anniken Bjørnes, bibliotekar ved

Steinkjer videregående skole og vinner av Norsk Bibliotekforenings pådriverpris for 2015. Bjørnes er også vararepresentant i styret for Norsk Bibliotekforenings lokalavdeling for Nord-Trøndelag.

- Jeg hadde æren av å bokbade Siri Pettersen og Torbjørn Øverland Amundsen, forteller Bjørnes.

- Jeg forberedte meg unødvendig mye, for dette var selvgående forfattersuperstars! Halvannen time fløy av sted, og satte spor både hos bokbader og publikum.

Entusiasme

Morten Olsen Haugen fremhever entusiasmen til prosjektgruppen som arrangerte festivalen, og spesielt til barnebibliotekar Karen Birgitte Borud fra Verdal bibliotek.

- Fantasy har alltid vært favorittsjangeren min, forteller Borud. Jeg hoppet opp og ned av glede da jeg ble spurt om å være med på utformingen av festivalen!

Imponerende forfatterliste

Borud forteller at til sammen syv norske fantasyforfattere kom til festivalen. Det var en imponerende liste: Siri Pettersen, Tone

Almhjell, Tonje Tornes, Torbjørn Øverland Amundsen, Sigbjørn Mostue, Martin Fyrileiv og den unge, lokale fantasyforfatteren Vetle Bredeli fra Levanger. Forfatterne kom til festivalen med opplesinger, signeringer og boksamtaler.

- Hver for seg er jo alle disse flotte folk, sier Borud.

- Men til sammen var de virkelig en superfantastisk gjeng!

Hvordan fikk de alle disse forfatterne til å stille opp?

- Festivalen hadde verdens beste salgskort: Tilbring en helg med andre fantasyforfattere, sier forfatter Tonje Tornes.

- Vi er utrolig glad i å møtes, vi som skriver fantasy. Og kombinert med sjansen til å møte fantasyfans i Trøndelag, var dette et prosjekt som det var lett å si ja til.

Tornes er kvinnen bak Kire-trilogien. Etter de to første bøkene, *Hulder* og *Forbannet*, venter leserne nå ivrig på den tredje boken i det norske fantasyuniverset hvor mytene om nøkken og huldre danner et eventyrlig bakteppe.

- Jeg skal innrømme at jeg var bekymret

da den første posten var kl 11 på lørdag formiddag, sier Tornes.

- Men folk møtte trofast opp, og var veldig engasjerte, noe som alltid er en inspirerende opplevelse.

Litteratur med mer

Festivalen hadde et helt klart litteraturfokus, men de hadde også andre arrangementer enn forfatterbesøk. Rundt omkring i biblioteket var det satt opp flere quizzer og små oppgaver hvor festivaldeltakerne kunne vinne signerte bøker. Det var også mange som tok med sine egne bøker for signering, eller kjøpte under festivalen. Brettspilling var også en mulighet. Utenfor biblioteket sto bokbussen fra Sør-Trøndelag og lånte ut bøker, betjent av entusiastiske bibliotekarer som gjerne slo av en prat. I tillegg hadde festivalen ikke mindre enn tre kurs, gående over to dager. Det var blant annet kurs i tegning, skriving og cosplay (søm- og kostymedesign).

- Vi hadde til og med litt program for bekymrede foreldre, forteller Borud, som selv holdt et innføringsforedrag om fantasy-litteratur, med tips til hvor man kan begynne hvis man vil prøve seg på sjangeren.

Fra NTNU kom førstelektor i norsk Ann Sylvi Larsen og snakket om grøssersjangeren.

Om å nå ungdommen

Borud forteller at de ønsket å gjøre noe spesielt for ungdommen i fylket.

- Vi ville gjøre noe skikkelig kult for ei gruppe som kanskje ikke drar på så mange korpsstevner eller forballturneringer, forteller hun.

- Vi ville ikke bare ha en festival, vi ville ha et sosialt møte hvor ungdommen skulle få mingle med både superkule forfattere og med hverandre. Akkurat det gikk desverre ikke helt etter planen.

Morten Haugen forteller også at det var vanskelig å treffe tenåringerne.

- Det kom mange 11-åringer med foreldre, og de som er rundt 20 og over. Vi hadde håpet å få besøk av flere tenåringer, men det viste seg å være vanskelig. Men vi lærte mye av arrangementet.

Selv om ikke det var så veldig mange tenåringer, var det likevel stor spredning i publikum.

- Fra lillejenta på tre år i Pikachu-drakt til familien som kom med tre generasjoner, med datter, mor og bestemor, i full krangel om hvem som skulle få lese den nysignerte boka først når de kom hjem, forteller Borud.

Borud er enig i at de har lært mye om å planlegge og gjennomføre store arrangement.

- Fylkesbiblioteket var veldig flinke til å utfordre alle bibliotekarene på å prøve nye ting, for eksempel å bokbade forfattere.

Bål på biblioteket

Borud forteller om arrangementet de kalte *Det store leirbålet*, hvor de pyntet biblioteket og dempet lyset og hadde opplesning med flere forfattere.

- Vi satt på gulvet rundt et bål - hjemmesnekra med lommelykter, ingen farlig ild - og prata. Det kom dessverre ikke på langt nær så mange folk som det burde, men alle vi som var der ble i alle fall kjempegode venner. Alt som manglet var vel marshmallows, men vi hadde pizza, da.

Forbedringer?

Borud sier at de antagelig prøvde å gjøre litt for mye. Det ble tynt med besøk på noen av programpostene, og to av dem (zombienight og levende rollespill, *laiv*) falt helt bort.

Likevel er det ingen tvil om at festivalen var en suksess, sier hun.

- Alle involverte, både bibliotekarer, forfattere og kursholdere, og – heldigvis! – publikum var utrolig fornøyde og storkoste seg i alle fall nesten hele tida. Tiden får vise om dette blir en tradisjon, avslutter hun.

FANTASY FESTIVALEN

**Siri Pettersen
Martin Fyrileiv
Sigbjørn Mostue
Tonje Tornes
Tone Almhjell
Torbjørn Ø. Amundsen
Vetle Bredeli**

**forfattermøter
laiv – tegnekurs
skrivekurs – cosplay
"Det store leirbålet"
Bokprat i bokbussen**

«Hva er dette?» - foredrag om
fantasylitteratur forde voksne

Tilbud om overnatting lørdag-søndag

For ungdom 13-18 år

Verdal
11.-13. november 2016
BIBLIOTEKET OG VERDAL VG. SKOLE

www.fantasyfestivalen.no

**Nord-Trøndelag
LESER**

NBF Tidsskriftformidlingen anbefaler!

55pluss, et magasin med gode artikler og intervjuer om kunst, litteratur, teater, musikk, samfunn, livsstil, mat og reiser.

Man trenger slett ikke være over 55 for å like **55pluss**. Bladskaperne har lagt stor vekt på estetikk, papirkvalitet og utforming, og innholdet er bunnsolid. Noen av landets beste skribenter sørger for engasjerende tekster. Her bør rett og slett bibliotekene kjenne sin besøkelsestid og bestille abonnement. **55pluss** kommer ut annenhver måned, og kan bestilles hos Norsk Bibliotekforening Tidsskriftformidlingen, enten via NBFT Interaktiv eller ved å sende en e-post til:

tidsskrift@norskbiotekforening.no

Jobber du i bibliotek og er biblioteket ditt av en eller annen grunn ikke kunde hos oss?

Det kan du enkelt gjøre noe med. Send oss en e-post, eller ring oss på 23 24 34 30, så forteller vi deg hvordan vi kan gi dere en enklere og mer effektiv tidsskriftshverdag!

 23 24 34 30

 tidsskrift@norskbiotekforening.no

Skolbibliotek 2016 i Stockholm

Ingrid Svennevig Hagen, styremedlem i NBF Skole

Et rom med bøker er ikke nok.

I Sverige arrangeres hvert år en skolebibliotekskonferanse som retter seg mot bibliotekarer, lærere og skoleledere. Konferansen omfatter hele skoleløpet fra grunnskolen til videregående opplæring. Styremedlemmer i Norsk Bibliotekforenings spesialgruppe for Skole, Line Hansen Hjellup og Ingrid Svennevig Hagen, dro til Stockholm i november for å ta pulsen på skolebibliotekmiljøet i nabolandet vårt.

«Skolbibliotek i världsklass»

I Sverige deles det årlig ut en utmerkelse til skolebibliotek som oppfyller bestemte krav. *Skolbibliotek i världsklass* er en viktig anerkjennelse for skolene. Kriteriene kan brukes som en slags ledestjerne for hvordan et godt, pedagogisk integrert, velfungerende skolebibliotek skal drives.

Samarbeid med lærere

Elevenes læringsprosess og måloppnåelse er skolebibliotekarens anliggende. Derfor må vi ta del i undervisningen i samarbeid med lærerne. Åsa Mattsson og Eva Danielsson fra Celsiusskolan i Uppsala fortalte om sitt leseprosjekt i engelsk, som bygger på prinsippet om «Guided inquiry». Dette er en ameri-

kansk metode, hvor elevene utvikler sine analytiske evner. I løpet av sju uker arbeidet elevene med en litterær dystopi som de har lest. De ble veiledet av lærer og skolebibliotekar i å innhente informasjon om aktuelle samfunnsspørsmål og vitenskapelige fakta og forente dette i en analyse av de skjønnlitterære tekstene.

Å forvandle informasjon til kunnskap

For at skolebiblioteket skal spille en sentral rolle i elevenes måloppnåelse er det viktig at vi forteller hvordan vi som skolebibliotekar kan bidra og hva vi vil med skolebiblioteket. Dette må forankres i planene ved skolen. Rebecca Borg og Eric Haraldsson er to profilerte bibliotekarere fra Växjö. De understreket i sitt foredrag at det er viktig at vi skolebibliotekarere roper ut til skoleledelsen og de andre ansatte hvordan vi kan bidra i elevenes læringsprosess. Et rom med bøker er ikke nok for å kalle noe et skolebibliotek. En skolebibliotekar skal gjennom arbeid med lesing, veiledning, og medie- og informasjonskompetanse hjelpe elevene med å forvandle informasjon til kunnskap.

Nordnorsk skolebibliotekseminar 2017

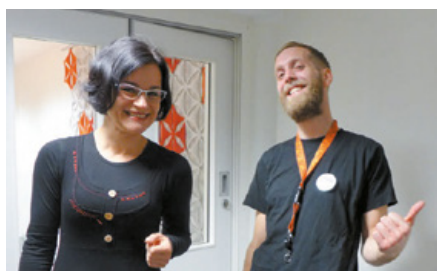
Vi tar med oss inspirasjon og erfaringer fra konferansen når vi nå planlegger *Nordnorsk bibliotekseminar* i Bodø, i april 2017.

Fra venstre, Ingrid Svennevig Hagen fra NBF Skole, konferansier Sofia Malmberg og Line Hansen Hjellup fra NBF Skole på konferanse i Stockholm.

Skandinavia-fest i Bergen

Anna Kathinka Dalland Evans

Manuela Weler og Per Vold fra NBF Hordaland på Skandinaviafest i Bergen.

Bergen Offentlige Bibliotek arrangerte Skandinaviafest fire dager til ende.

Det var debatter, foredrag, kino og teaterforestillinger på biblioteket i november 2016. Norsk Bibliotekforenings lokalavdeling for Hordaland sto bak en debatt om kommunesammenslåinger. De inviterte ordfører i Sund Kari Anne Landro, ordfører i Radøy Jon Askeland og fylkesbiblioteksjef Ruth Ørnholt til en samtale om bibliotekets plass i de nye kommunene. Kari Utken var moderator for samtalen.

Blant temaene som ble tatt opp var personalsituasjonen. Fylkesbiblioteksjefen var tydelig på at det må være bemannede bibliotek. Ordførerne var opptatt av at avstanden til tjenestene ikke blir for lang. Det ble også sagt at det er viktig å bruke tid på å smelte sammen ulike kulturer. Kommunene har laget en intensjonsavtale, men hvordan utviklingen blir, er uvisst. Hvordan skal man beholde identiteten til de lokale miljøene? Her kan man kanskje bruke bibliotekene som verktøy.

Du kan lese mer fra debatten på NBF Hordalands hjemmeside:

hordaland.norskbibliotekforening.no

Leder av Norsk Bibliotekforening Tone Jakobsen holder tale til tidligere leder Inger Johanne Christiansen

Ballade med mer!

Medlemsmøte i Norsk musikkbibliotekforening

Heidi Hovemoen, hovedstyret i NBF

Den 22. november inviterte Norsk Musikkbibliotekforening, spesialgruppen for musikkbibliotekarbeid, til faglig og sosial sammenkomst i Nasjonalbiblioteket. Styrets leder, Tone Nøtvik Jakobsen, ønsket velkommen til omlag 20 deltakere fra det ganske land.

Norske middelalderballader

På medlemsmøtet fikk vi presentert Nasjonalbibliotekets *balladeprosjekt* ved Liv Kreken og Astrid Nora Ressem. Prosjektet har gått ut på å kartlegge norske middelalderballader, og har resultert i en samling med tekster og melodier til alle ballader som er nedtegnet i Norge gjennom tidene. Samlingen består av åtte digitale bøker med tekster som publiseres på bokselskap.no og fire trykte bøker med melodier. Visste du f.eks. at den kjente barnesangen «Per Spelmann» opprinnelig er en skjemteballade?

Takk for innsatsen, Inger Johanne!

En stor del av møtet var viet til å takke av Inger Johanne Christiansen, mangeårig styremedlem og leder av Norsk Musikkbibliotekforening fra 1990 til 2005. Inger Johanne har nylig gått av med pensjon etter en imponerende karriere i musikkens og bibliotekets tjeneste.

Spesialgruppen for musikkbibliotekarbeid jobber for å styrke musikkens stilling i norske bibliotek, og for styrking av samarbeidet mellom musikkbibliotek og musikklivet for øvrig. Les mer på musikkbibliotekforeningen.no.

Nytt og nyttig

Sekretariatet

Takk for meg og velkommen tilbake!

Velkommen tilbake fra permisjon til kommunikasjonsrådgiver Kristin Storrusten! Kommunikasjons-vikar Anna Kathinka Dalland Evans takker med dette for et lærerikt og særdeles hyggelig år i Norsk Bibliotekforening, og drar nå tilbake til astronomiformidling på Universitetet i Oslo.

Ny post- og besøksadresse

1. februar 2017 fikk sekretariatet ny post- og besøksadresse. Vi har flyttet til **Universitetsgata 14, 0164 Oslo**. Vi har flyttet sammen med

Museumsforbundet, *Museumsnytt* og *Bok og Bibliotek*. Telefonnummer og epost forblir de samme.

Hovedstyremøter 2017

Planlagte hovedstyremøter for 2017 er 15.2., 5.4., 31.5., 11.9., 18.10. og 4.12. Det blir organisasjonsmøte for tillitsvalgte 18.-19. oktober 2017. Se vår nettside norskbibliotekforening.no for mer informasjon og arrangementskalender.

Høy beskytter

Norsk Bibliotekforening var vertskap for H.K.H. Kronprinsessens besøk på Deichmanske bibliotek, Majorstuen og Realfagsbiblioteket, UiO den 30. november 2016.

Husk medlemskontingenten

I disse dager sendes kontingenten ut på epost. Husk å betale i tide, det sparer oss i sekretariatet for merarbeid i form av purringer. Husk også å oppdatere din kontaktinfo. Har du spørsmål, kontakt oss gjerne på nbf@norskbibliotekforening.no.

Medlemsintervjuet

- Hvilket bibliotek føler du er ditt bibliotek?

- Jeg jobber på det biblioteket der jeg praktisk talt har vokst opp. Med en mor som bibliotekar har jeg tilbrakt mye tid på Nesseby bibliotek og nå som jeg jobber her er selvsagt eierfølelsen enda sterkere. I tillegg har jeg også den interkommunale Bokbussen Tana/Nesseby som arbeidsplass, så jeg føler at begge er mine hjertebarn.

- Hva leser du akkurat nå?

- Akkurat nå har jeg pløyd gjennom Slaughterhouse-Five, men den var mest som et avbrekk mellom bok fire og fem i Lee Childs bokserie om Jack Reacher. Vanligvis leser jeg bøker tunge av humor og satire, så jeg lengter litt tilbake til noe som ligner på Pratchett/Adams sin skrivestil. Hvis noen har tips er det bare å ta kontakt.

- Hvilken bibliotekpolitisk sak opptar deg?

- Jeg er opptatt av situasjonen til de samiske bøkene. Det finnes en del, men det finnes langt fra nok. Barn og ungdom er spesielt sultne på ny litteratur som handler om ting de er opptatt av og som er tett opp til tidsånden. Sametinget har et spesielt ansvar for å støtte både nytugivelser og oversettelser, men med de siste årenes reduksjon i overføringene til

Sametinget blir situasjonen vanskeligere for den samiske litteraturen. Jeg ser optimistisk på at samisk skal overleve som språk, men det avhenger i stor grad av støtte fra storsamfunnet.

- Hvorfor er det viktig å være medlem i Norsk Bibliotekforening?

- Biblioteket blir ofte oversett i budsjettprosesser, tilstandsrapporter og media. Det skyldes nok delvis at folk tar biblioteket for gitt og bare forventer at vi skal fortsette å levere kvalitetstjenester. Vi trenger Norsk Bibliotekforening som viser at vi ikke er pusekatter som kan tråkkes på. Norsk Bibliotekforening er en stor venn som passer på de små i budsjettprosesser og er et symbol som viser at folk er opptatt av bibliotek. Jo flere medlemmer, jo sterkere står bibliotekene. Alle som er opptatt av hva biblioteket er og hva det skal bli i fremtiden bør være medlem i foreningen!

- Hvordan tror du fremtidens bibliotek ser ut?

- I fremtiden har vi laserpistoler, robottjenere og telepatisk overføring av bøker. Men likevel vil folk lengte tilbake til biblioteket som gir livet mening, farge og energi: Det fysiske biblioteket, møtet mellom mennesker og bibliotekarens tilsynelatende ro i stormen av inntrykk og informasjon fremtiden bringer med seg.

© SYNØVE NILSEN

- Hva har du lyst til å lese mer om på medlemssidene våre?

- Jeg ser gjerne lure tips og triks fra hverdagen til andre biblioteker. Store og små problemer, hvordan de møter problemene og hvordan de løser/ikke løser dem.

Navn: Jørgen Betten

Medlemsnummer: 8371

Arbeider som: Biblioteksjef på Bokbussen Tana/Nesseby og Nesseby bibliotek

NBF Tidsskriftformidlingen

NBF Tidsskriftformidlingen jobber for å lette tidsskriftshverdagen til deg som jobber i bibliotek. Alle bibliotek som er institusjonsmedlem i Norsk Bibliotekforening kan bli kunder hos oss. Du får én samlefactura å forholde deg til, og en enklere arbeidshverdag.

Er biblioteket ditt ikke kunde hos oss? Det kan du gjøre noe med. Send oss en e-post på

tidsskrift@norskbiibliotekforening.no

eller ring oss på 23 24 34 30.

© ANNA KATHINKA DALLAND EVANS

Espen Iversen, Evelyn Bjerke og Stein Grødahl jobber i NBF Tidsskriftformidlingen. Her er de på stand under Bibliotekmøtet i Tromsø i 2016.

-
- ▲ Kim Tallerås tok master i bibliotek- og informasjonsvitenskap. Nå jobber han som stipendiat og forsker på semantisk web.

På jakt etter en yrkesrelevant master?

Master i bibliotek- og informasjonsvitenskap

For deg som vil ta en master på høyt internasjonalt nivå som både er etterspurt av arbeidsgivere og åpner for videre ph.d.-studier.

www.hioa.no/bibmaster

Master i bibliotek – styring og ledelse

For deg som vil ta en master på deltid som kvalifiserer til lederstillinger i arkiv- og biblioteksektoren.

www.hioa.no/bibliotekledelse

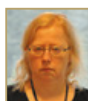

**Søk
master-
studier
ved HiOA
innen
1. mars**

En saga blott. Det gamle biblioteket i Flekkefjord.

En tid er over for Flekkefjord bibliotek

TEKST OG FOTO: AUD GJERSDAL,
FRILANSJOURNALIST

Det er sommeren 2015 i Flekkefjord sentrum, en liten by på sørlandskysten mellom Stavanger og Kristiansand, der tettstedet har knappe 6000 innbyggere. Solen skinner. En ung kvinne går rutiner med to slitte treårer under armen mot sjøen, der to

svaner svømmer bedagelig i varmen. Bølgene skulper mot bryggen i den milde vinden. Også jeg rusler nedover Kirkegaten, med hvite trehus og bugnende fargerike blomster på veggene og på fortauet. Helt nederst i gaten ligger biblioteket, i en bygning som er bygd og ombygd gjen-

nom flere hundre år, for å følge moten. Inngangsdøren knirker og smeller igjen. I august 2016 flytter biblioteket inn i det nye kultursenteret.

En lang historie

Enhetsleder for Flekkefjord bibliotek,

Kirsten Moi Øvstedal, har funnet frem bøker som ligger oppslått på bordet, med gule post-it lapper. Vi sitter rundt et bord på lunsjrommet i biblioteket, som nok opprinnelig var en stor, fornem kjøpmannsgård fra 1683 eller tidligere. Dette er antakelig det eldste bygget i denne hvitmalt byen, og det er fredet. – Sørlandsbyen ble hvit etter krigen. Dette huset har vært rødt på et tidspunkt. Det å bytte farge har noe med mote å gjøre, sier Leif André Figenschou-Cedewarft, leder for Byggeskikkssenteret i Flekkefjord. Vi ser på et av de svakt bruntonede fotografiene av biblioteket. Hovedkroppen til bygningen er typisk 1700-tall, mens vinduene ble satt inn i 1820-årene.

– Det er en del vinduer som er veldig svarte, og det er falske vinduer som er satt inn kun for symmetrien i bygget, fortsetter han og peker på et bilde. Det ser ut som vinduer, men de er uten glass. Han forteller at bygget har vært modernisert jevnlig, og store omveltninger i stiler, som fra barokk til empire til sveitser, er innarbeidet. Det har vært byens største hus, og det var byens mest velstående som bodde her. Det har vært tobakksfabrikk. På midten av 1800-tallet kjøpte kommunen bygningen etter at eieren gikk konkurs, og det ble rådhus. Samtidig brukte Flekkefjord Sparebank lokalene her, sammen med folkeskolen. – Under krigen var det politistasjon, sier Øvstedal og åpner boken i «I natt gjelder

det!» av Magne Haugland. Et av fotografiene viser rommet tre fiskere satt i da de skulle utpeke motstandsfolk som hadde vært satt i land ved Tele, nær Flekkefjord, under «Operasjon Carhampton». Hensikten med aksjonen var å kapre tyske skip, og bringe dem til Skottland. Men slik gikk det ikke, og det ble fiasko. Nærmere 50 år senere flytter biblioteket inn i bygningen.

– Det er et godt bygg å være i, med mye lys. Det er en trivelig atmosfære, og folk setter veldig pris på at man kan ha slike bygg som offentlige arealer fremdeles, slik at vi kan komme inn i dem, sier Figenschou-Cedewarft. ■

Et av byens viktigste hus

– Dette er et gammelt bankhvelv. Vi tok noen kasserte bøker til et trykkeri og fikk delt dem, slik at det ble kantstein. Så var det noe ekstra fra hagen hjemme som ble grunnmur, og så ble det bare sånn. Det er en lesehule som blir mye brukt, sier Øvstedal og rusler videre. I et av de andre rommene leker barn ivrig. Et lerret henger ned foran døren, og persiennene er trukket ned foran vinduene. De spiller PlayStation og glemmer alt rundt seg. To barn spiller Ludo.

– Jeg leste at der var syv tjenestefolk her i huset, sier Øvstedal og fremkaller bilder fra husets fortid. Det var på den tiden den rike forretningsmannen Hans Gabriel Buchholm bodde her på 1700-tallet. Også han fulgte moten og bar piskeparykk og var kledd i gullknappet kjole og vest. Nå er det annerledes. Vi rusler opp trappen til andre etasje. Områder av veggen buler, og har sprekker.

– De har lagt på murpuss, slik at det skal se ut som mur. Forbildene for empirerearkitekturen i Norge var murhus i Europa. De som hadde god råd fikk det til å se ut som murhus inne også, og ikke bare utvendig, opplyser Figenschou-Cedewarft, kjenner lett på veggen, og forteller at inngangsdøren har søyler på sidene som etterlikner tempelsøyler. Over er der en trekant i tempelform.

– Under vinduene ute ligger det en stor bjelke. Hvis en ser på utenlandske hus, f.eks engelske, så har de gjerne sandstein under vinduene, og den etterlikner det, fortsetter han.

– Det blir steinlook selv om det er tre.

Det var i hvert fall moderne. En skulle være moderne og følge med i tiden, for de som hadde penger til det, sier Øvstedal og stanser i voksenavdelingen. Her har det vært formannskapssal.

– Det er jo det politiske hjertet til kommunen. Og det har vært det største handelshus med store rike familier som har påvirket utviklingen av byen, sier Øvstedal.

– Det har alltid vært et av byens viktigste hus, sier Figenschou-Cedewarft. Men tiden for biblioteket i Kirkegaten 56 er snart slutt.

Kultursenteret SPIRA

I det lille leserommet sitter en pensjonist fordypt i en avis.

Hva synes du om at det blir nytt bibliotek?

– Det er utmerket det. Fint at de har penger til det, sier han. Han leser aviser og tidsskrifter her nesten hver dag, og er godt fornøyd.

– Det er så fint her at vi godt kunne ha det her, sier han. Samtidig ser han at byen har mange dårlige og uisolerte bygg.

– Det trengs nok noe nytt. En kunne lagt en del av byen flatt og bygd nytt, sier han og blar videre i avisen.

Et kvartal ble revet for å gi plass til

Kirsten Moi Øvstedal foran det ombygde bankhvelvet. Øvstedal viser et lite rom i barneavdelingen.

kultursenteret SPIRA på en av de fineste tomtene i byen. Kultursenteret har 3500 m² brutto og biblioteket har fått 600 m² på en flate i første etasje. Arkitektfirmaet Helen & Hard har laget tegningene. Og de viser uteterrasser med adkomst fra gaten. Store vinduer som slipper inn mye lys og gir panoramautsikt mot fjorden. Kirsten Moi Øvstedal sitter foran pc'en og betrakter bilder av realiteten som snart kommer.

– Vi ønsker å lage en god møteplass, og en plass å være, sier hun og forteller videre at biblioteket kan være åpent, selv om de bibliotekansatte ikke er der. Åpningstidene blir endret og deles inn i betjente og selvbetjente perioder. Siste kinoforestilling er ferdig kl 22.30, og biblioteket skal kunne brukes da.

– Det er jo ikke vi som jobber her sitt bibliotek. Det er Flekkefjord sitt bibliotek. Selv om jeg har gått hjem, så kan de være i biblioteket, avslutter hun. ■

Det nye biblioteket i Flekkefjord (i første etasje).

Foto: JIRI HAVRAN

Blomstrende kultur i Flekkefjord

AV AUD GJERSDAL,
FRILANSJOURNALIST

Stripene av rødt lys fra Flekkefjords nye kulturhus, Spira, gløder i skumringen. Det er en søndag kveld i oktober. Riksteateret sin burgunder buss står parkert utenfor. Lyset er på i biblioteksjefens kontor. Høstløv rasler over asfalten, og en måke flyr lavt over sjøen. Inne i bygget er det en eim av popcorn, og i biblioteket sitter tre gutter og spiller sjakk. I ungdomsrommet «Himmelen» holder to på med å avslutte økten foran PC-en. Så blir skjermen svart.

Lang vei frem

Det er blitt mandag, og jeg rusler litt rundt. Det er bare tre uker siden Flekkefjord musikkorps startet åpningsseremonien med «Star Wars Main Theme». På baksiden av kulturhuset ligger en fordums skjønnhet av et sørlandshus med viltvoksende hage og hvitmaling som flasser av i store flak. På fremsiden er en parkeringsplass, og så sjøen. Allerede nå

foreligger enda flere planer, nemlig å bygge et kunstverk av den lokale kunstneren Christian Sunde. Arbeidstittelen er «Rød løper» og det skal bli en sti av grannitt mellom kulturhuset og sjøkanten. Ifølge tegningene blir det nedfelte lyssteiner med interaktiv forbindelse til Spira, og en del av parkeringsplassen blir park. Enhetsleder for kultur, Marion Baum, setter seg i den limegrønne stolen i pauserommet, som også fungerer som husets «Green room». Hun smiler når hun snakker om de nye planene.

– Det er et storslått kunstverk. Det er en sti som har innebygd elementer som lyser når man gir noen signaler, og gjør noe med hele området mot sjøen, sier hun. Baum forteller at de første planene om et kulturhus kom for ca. 40 år siden. Til slutt ble det avholdt en arkitektkonkurranse som Helen & Hard vant, og i 2012 bestemte kommunen seg for å bygge. Dette er et regionalt kultursenter og de har fått støtte både fra stat og fylke.

– Det var et stort behov. Der var en gammel nedslitt kino, og Riksteateret ville ikke komme for tilstanden var for dårlig, sier hun. Baum forteller at biblioteket riktignok var i et fint gammelt hus, men det var nedslitt, upraktisk, og genererte store utgifter blant annet til oppvarming.

– Hvilke motforestillinger var det?

– Noen mente at vi ikke hadde råd til det, for pengene burde gå til eldre og barn. Andre fra distriktene mente at sentrum ikke burde få så mye makt, og at distriktene burde få mer av pengene. Og så var det noen som mente at vi ikke kom til å bruke huset, sier hun og forteller videre at politikerne etter hvert skjønnte at et kulturhus var god økonomi: Kino, kulturskole og bibliotek var alle i gamle nedslitte lokaler og det ville koste mye å få disse opp til moderne standard.

– Nå er alle kulturavdelinger sammen. Før hadde alle sitt eget hus og sin egen kultur. Nå skal vi vokse sammen, understreker hun. ■

Et fleksibelt bibliotek

Jeg tar heisen ned til biblioteket i første etasje. Nå er alt på én flate.

– Vi er sentralt plassert i det nye huset, og opplever en sterk økning i besøket, sier enhetsleder for biblioteket, Kirsten Moi Øvstedal, fornøyd. Biblioteket har fått enda flere oppgaver i det nye bygget.

– Der er ikke noe servicetorg på huset, men i praksis blir vi det, for når folk kommer inn og lur på noe, så spør de, sier hun og går mot området som er dekorert med malerier på veggene. Kommunen måtte kutte i kostnadene, og ikke alle tegninger ble realisert. Det planlagte galleriet i Spira forsvant.

– Det var tiltenkt Lars Kristian Gulbrandsen, sier hun og peker på maleriene over de lave bokhyllene. Hun forteller at Gulbrandsen levde fra 1931 til 2005, bodde store deler av livet på Hidra, og donerte hele produksjonen sin av malerier og installasjoner til kommunen.

– Men gallerirommet ble det ikke plass til. Istedenfor er noen av bildene er plassert i nisjen over bokhyllene. Det ble en god løsning, det er fint og det frisker opp rommet, sier hun. Øvstedal ser ikke på klokka, men hun har det travelt. Hun flytter litt på en stol.

– I morgen blir det kjempetrøkk, da kommer Gaute Heivoll, sier hun. Forfatteren skal møte elever fra videregående skole, niendeklassinger, og så blir det et åpent arrangement på kvelden. Siden bokhyllene ikke er faste, men på hjul, så

kan de skyve litt på hyllene for å lage en midlertidig plass for arrangementet.

– Vi er veldig glad for den fleksibiliteten dette vil gi, sier hun, rydder med seg noen ukeblader, og rusler mot bygningens inngangsparti. Der er riktignok en alarmportal, men ikke noe gitter å trekke ned. Når bibliotekansatte går for dagen, så er biblioteket fortsatt åpent, men ubetjent.

– Vi snakker om mer-åpent, og jeg sier vi har *mye-mer*-åpent, sier hun. Biblioteket er nemlig åpent så lenge bygget er åpent.

– Det er en stor tillitserklæring til folk. Det er hele kommunen sitt bibliotek, sier hun. Biblioteket står oppe og en trenger ikke bruke kort for å komme inn. Om kvelden kan brukerne låne bøker selv på utlånsautomaten, eller bare være i rommet for å slappe av eller lese i en bok. Kulturhuset er for alle.

– Det er ikke slik motstanderne sier at det er for fiffen og de fine, og slike teatergreier. Det er jo ikke det, understreker hun, og plasserer ukebladene på sin rette plass i hyllen.

– Der er mange folk her fordi kulturskolen og kinoen er her. Kulturskolen har mange elever, det genererer en del foreldre som er følge, og som kan sette seg ned og lese avisen, sier Øvstedal.

Brukere som trives

En kvinne sitter fordypet i Stavanger Aftenblad. Deretter Dagbladet. En mann

med et pappkrus kaffe dropper innom for å slå i hjel noe tid, legger capsen på bordet og ser på henne:

– Er du her hver dag?

– Jeg må jo ha noe igjen for skattepengene, svarer hun gemyttlig, og legger avisen på bordet. Hun jobber skift og da passer det godt å bruke biblioteket på formiddagen, for å lese aviser og låne bøker.

– Jeg gidder ikke å ha 3000 bøker i stua, som Helge her har, sier hun.

– Ikke i stua, i kasser og bokhyller, retter han. De ler. Det gamle biblioteket var koselig, men kaldt for de ansatte om vinteren.

– Dette er jo alle tiders, sier hun. Det eneste måtte være valg av byggematerialer. Himlingen i biblioteket er laget av treullsementplater og bjørkefinér, mens veggene er av bjørkefinér.

– Først tenkte jeg at de ikke hadde fått av all forskalingen ennå, ler hun.

– Akkurat det synes jeg er stygt. Det blir som en *institusjon*, sier han samtidig.

– Det ser halvferdig ut, fortsetter hun, men understreker likevel at biblioteket ble finere enn hun hadde tenkt. Hun er glad for biblioteket, sier hun, og forsvinner så inn i avisens nyheter igjen. Kanskje er det bare fint at biblioteket er halvferdig, i betaversjon og i samarbeid med andre kulturavdelinger. Ute regner det, og snart kommer antakelig et nytt lysende kunstverk til å vokse frem på plassen foran Spira, og berike også biblioteket. ■

– Vi er sentralt plassert i det nye huset, og opplever en sterk økning i besøket, sier enhetsleder for biblioteket, Kirsten Moi Øvstedal.

Foto: JIRI HAVRAN

FOTO: DICKENSMUSEET

Dickensmuseet ligger i 48 Doughty Street i bydelen Bloomsbury i London, undergrunnstasjon Russel Square.

En hyllest til *Catherine*

Charles Dickens Museum i London er mest av alt en hyllest til forfatterens kone, Catherine. Hun kunne sikkert ha trengt det, for etter 22 år og ti barn kastet Dickens henne på dør og erstattet henne med en attenårig skuespillerinne, Ellen Ternan.

TEKST: NINA KRAFT
FRILANSJOURNALIST

Charles Dickens fremstår for brite-ne – og kanskje for oss nordmenn også – som selve hjemmets dikter. Det trygge, varme, barnerike, viktorianske hjemmet der alle var glade i hverandre; pater familias regjerte med fast, skjønt kjærlig hånd; krinolinene raslet og plumpuddingen med kristtorn kom på bordet hver jul. Motsatsen mot den farefulle verdenen ute i Londons

smogfylte gater, hvor røverbaner herjet, fattige småbarn sultet, gjeldsfengslet truet, og «falne» kvinner gikk en dyster skjebne i møte.

Virkeligheten var selvsagt ikke helt sånn. Det vil si: Til å begynne med var den sannsynligvis det. Dickensbiografiene er enige om at hans første år som gift mann faktisk var omtrent så idylliske som myten tilsier. Charles var det sjar-

merende midtpunktet i familien og vennekretsen – spirituelt, varm og gjestfri, gjerne iført en fargerik vest og med en jakke med velsittende snitt. Han var svært nøye på hvordan han kledde seg. Litt vel utstudert, var det noen som hvisket i krokene; han var jo «oppkomling».

Hviskingen var diskret, for han var lett å like. Den fremgangsrike forfatteren

Bordet er dekket som den gang Dickens serverte middag til forfatterkolleger.

var superkjendis i Storbritannia allerede da han var tidlig i 20-årene etter sin første bok, «Sketches by Boz» (ingen roman, men en samling journalistiske øyeblikk-bilder fra samtiden) og enda mer etter den pikareske, komiske romanen *The Pickwick Papers*. Dickens var midtpunktet i familie- og vennekretsen, han lekte med ungene og de elsket ham. De voksne kunne bli rørt til tårer når Dickens, som hadde ønsket å bli skuespiller før han slo igjennom som forfatter, leste fra egne romaner. Avsnittene i *David Copperfield* hvor skurken Sikes dreper fattigjenta Nancy, gjorde særlig lykke.

Fru Dickens, Catherine, født Hogarth, virket fornøyd over å være konstant gravid – i tillegg til sine ni barn som levde opp fikk hun en baby som døde som spedbarn og gjennomgikk noen spontanaborter. Catherine holdt seg etter sigende mest i bakgrunnen, mild og snill og med et temperament som alltid var på det jevne, men temmelig passiv og fargeløs.

Englene i huset. I huset i Doughty Street i Bloomsbury, der paret bodde i de første årene av sitt ekteskap og som nå er museum, er det derimot hennes stemme som høres sterkest. Helt bokstavelig, for flere av værelsene lyder stemmen fra en skuespiller som skal illudere henne. Catherine leser barnedikt og utdrag fra brev. Det finnes ingen tilsvarende opplesninger hvor Charles får utfolde seg.

– Kom, så skal jeg vise deg Catherines eget rom, sier en av guidene i museet. Hun trekker meg inn i et rom med bilder langs alle veggene. Av flere av familie-medlemmene, men et stort oljeportrett av fru Dickens dominerer. Fruen i huset blir fremstilt som myk og vakker, selve

engelen i huset – sannsynligvis er bildet en del idealisert.

Ved siden av henne henger en liten tegning av hennes søster Mary. Dickens svigerinne bodde sammen med Charles og Catherine fra de giftet seg til hun døde helt uventet og av ukjent årsak som 17-åring – hun trakk visstnok sitt siste pust i sin svogers armer. Mary spilte en helt spesiell rolle i sagaen om Dickens og hans kvinner. Hun kom til å symbolisere den «rene» unge piken, uten en skygge av negative egenskaper, men også uten særlig personlighet – så mye stillfarende og selvutslettende godhet kan jo bli litt monotont. Som Agnes i *David Copperfield*, Little Dorrit i romanen av samme navn og Esther Summerson i *Bleak House*. Mary har forresten også et eget rom i Dickens-museet også, med himmelseng, men det var ikke der hun døde.

Mer problematiske kvinner. Det fantes en svigerinne til som spilte en avgjørende rolle i Dickens liv, Catherines andre søster Georgina. Hun flyttet inn sammen med ekteparet etter at de hadde funnet seg et nytt og større hus med sin voksende familie. Georgina var den praktiske og drivende kraften. For det var ikke lett å få alt til å fungere knirkefritt og perfekt for en kontrollfrik som Dickens. Han valgte ut møbler og innredning, han plukket ut klærne til barna selv, og han plukket til og med ut kjolene til innvånerne av et hjem for «falne kvinner», *Urania Cottage*, som han drev sammen med millionærarvingen Angela Burdett-Coutts.

Catherine, som hadde begynt å legge seg ut etter alle barnefødsle, ble satt mer og mer på sidelinjen, og etter hvert utrykte Dickens sin misnøye med henne. Han fortalte alle som ville høre på, også offentlig, at han hadde giftet seg med feil person. Han hevdet at de aldri hadde vært lykkelige sammen, selv ikke da de var nygifte. Det siste er sannsynligvis ikke riktig. Mange mente at Dickens hadde et forhold til lojale og hardarbeidende Georgina, det er trolig heller ikke sant. Han kan ha vært forelsket i Mary, men det er høyst usannsynlig at de hadde noe seksuelt forhold.

Den virkelig elskerinnen var en fattig, ung skuespillerinne, Ellen Ternan, kalt Nelly. På denne tiden var det å være skuespillerinne og prostituert omtrent det samme i godtfolks øyne. Skilsmisse var nærmest uoppnåelig – Catherine ville det dessuten ikke, selv etter at Dickens

hadde skrevet flere artikler om sitt påstått dårlige ekteskap i bladet han selv redigerte. Dickens skrev til og med et brev til avisene, blant dem *The Times*, hvor han bekreftet separasjonen, men benektet at han hadde noe upassende forhold til en annen kvinne – noe som selvfølgelig fikk mange til å tro at det hadde han nok. Men ingen visste noe sikkert, og Dickens mistet verken sin popularitet eller sosiale posisjon.

Mistet barna. Nelly var liten og søt og lyshåret – akkurat Dickens sin type. Dickens møtte henne da han var 43 og hun 18. Hans forelskelse var etter alt å dømme hodestups. Hvorvidt den ble gjengjeldt, eller om Nelly syntes at hun måtte gi etter for den sjarmerende, velstående og svært berømte mannen som kunne understøtte både henne selv, hennes mor (en talentfull skuespillerinne som ikke fikk gode roller lenger som middelaldrrende) og to skuespillersøstre, er uvisst.

Alle Dickens' barn og Georgina kjente til forholdet, og så (med unntak av en sønn) ut til å godta det. Catherine levde et beskjedent liv på en ny adresse – uten barna. De hadde hun ikke rett til etter en separasjon, ifølge loven på 1800-tallet, hvor kvinner hadde få rettigheter. Bare en av sønnene bestemte seg for å bo hos moren. Catherine ble kjent med Dickens samtidige og delvis rivaliserende forfattere, William Makepeace Thackeray i stedet. Altså venn, ikke noe mer. Catherine var dydig og dessuten storsinnet. Hun ytret aldri en offentlig klage over den trolose ektemannen.

På veggen i museumsrommet dedisert til Catherine får vi vite mest om de gode årene; det finnes bare noen få ord om separasjonen, og intet om Nelly. Da Dickens, som drev seg selv svært hardt og aldri brød seg om fysiske tegn på at han burde ta det roligere, døde som 58-åring (sannsynligvis av hjertesykdom, men han ble ikke obdusert), gikk kondolansbrevene til Georgina og barna.

Catherine var glemt. Og Nelly eksisterte ikke offentlig. Hun var 31 da Dickens døde, i eldste laget for en ugift «ung pike», så hun trakk drøyt ti år fra sin alder, nevnte aldri noe om sin skuespillerfamilie, og giftet seg med en student som var omtrent like gammel som hun hevdet hun var. Med ham fikk hun to barn som ikke visste noe om hennes fortid som Dickens elskerinne – før det dukket opp tegn på forholdet til Charles Dickens årevis etter Nellys død. ■

– Aldri et lykkelig ekteskap i Dickens romaner

Lite tyder på at han ikke hadde høye tanker om ekteskapet, sier professor Catherine Waters ved University of Kent, som har spesialisert seg på Dickens.

Waters påpeker at det knapt finnes et eneste lykkelig ekteskap i noen av Dickens' ti lange og svært folkerike romaner. De er derimot fulle av dysfunksjonelle familier. – Tenk bare på Mrs. Jellyby i *Bleak House*. Hun er vilt opptatt av fattige stammer i Afrika, men lar sine egne barn gå for lut og kaldt vann, sier Waters.

– *Det er jo merkelig. Han er kjent som hjemmets dikter?*

– Absolutt, og dette paradokset var noe av det første jeg så på da jeg begynte å forske på Dickens. Jeg kom til at det skyldes julefortellingene, særlig den første i rekken, «A Christmas Carol», hvor hovedpersonen, gjerrigknarken Ebenezer Scrooge til slutt blir et bedre menneske og midtpunktet i en lykkelig familie.

– *Han er også kjent for å portrettere kvinner som svært konvensjonelt kvinnelige?*

– Han både reproduserte og satte spørsmålsteget ved stereotypiene, vil jeg heller si. På den ene siden har vi skurker som bortfører «rene» unge kvinner, men han skapte også en lang rekke både kvinner og menn som overstiger datidens forestillinger. Se på Edith Granger i *Dombey and Son*, som sitrer av raseri av å bli solgt på ekteskapsmarkedet som et stykke kjøtt, eller på Amy Dorrits søster Fanny, som blir ballettdanser og hensynsløst bryter seg vei inn i sosieteten. Eller på Rosa Dartle i *David Copperfield*, som både hater og elsker Steerforth. Hun har et arr på leppen etter at Steerforth kastet en øks på henne da de var barn, det veksler mellom å være rødt eller usynlig etter hennes sinnsstemning. Den som passer minst inn i klisjeen, er vel Estella i *Great Expectation*, som er blitt trent opp til å hate menn av sin formynder, Miss Havisham.

Huset som sjelen

– *Huset til Miss Havisham er noe for seg selv?*

– Alt i huset hennes er i oppløsning og forråtnelse, som Miss Havishams egen bitre sjel etter at hun ble forlatt på alteret av sin troløse forlovede. Det finnes flere slike hus i Dickens, f. eks. huset til gamle Mrs Clenham, moren til hovedpersonen i *Little Dorrit*. Hun har vært en

Staselig. Dickensmuseet ligger i 48 Doughty Street i bydelen Bloomsbury i London, undergrunnstasjon Russel Square.

dyktig, men kanskje amoralsk handelskvinne, det er i hvert fall rykter om en stor hemmelighet i fortiden. På sine eldre dager opplever hun at det store og velutstyrte, men svært utrivelige huset sitt faller sammen i en stor støvsky. Igjen får vi Dickens' bilde på huseierens indre. Sir Leicester og Lady Dedlocks mørke dystre herregård i *Bleak House* er nok en av disse gravkammerlignende boligene hos Dickens – men så er det jo heller ingen utvei for Lady Dead-lock.

– *Huset virker som å ha en sterk symbolverdi hos Dickens?*

– Jeg har tenkt mye på det. Dickens

var også svært opptatt av husholdning som tema. Bladet han skapte og redigerte selv, *Household Words*, det er en interessant tittel. Det er påfallende hvor opptatt Dickens var av husholdningsarrangementer i en tid hvor det eksisterte et klart skille mellom menns og kvinners sfærer, og huset tilhørte kvinnen.

I det siste huset Dickens bodde i, Gad's Hill Place, hadde han en av disse veggene som er dekket av falske bøker, i dette tilfellet var titlene humoristiske ordspill på hans egne bøker. Han hadde også en hemmelig gang som gikk til en skrivestue i hagen, og der var det spill som han skal ha spilt ut

FOTO: DICKENSMUSEET

Ikke forfatterens rom. Et staselig hus med et staselig kjøkken. Men det er lite sannsynlig at Dickens selv oppholdt seg mye i dette rommet.

karakterene sine foran – husk at han var en begavet amatørskuespiller som en gang hadde ønsket å bli profesjonell. Alt ved huset ser ut til å bety noe i bøkene hans også, han introduserer gjerne noen med å skildre huset personen bor i.

På skosvertfabrikk

– Vi bør vel ikke gjøre Dickens for nærsynt og altfor opptatt av hus. Dickens hadde en svært sterk sosial samvittighet ...

– Avgjort. Han hadde hjerte for fattigfolk, særlig utsatte barn som David Copperfield, Little Nell i The Old Curiosity Shop og tittelfiguren i Oliver Twist. Dickens ble indirekte en sterk politisk stemme i sin samtid, selv om han ikke var engasjert i organisert politisk virksomhet. Alle leste ham jo, fra Dronning Victoria og nedover. Men han gikk ikke inn for noen sosial revolusjon, og han stilte ikke spørsmål ved en ideologi som hindret kvinner i å arbeide utenfor hjemmet og bli selvstendige.

– Faren hans og resten av familien endte jo i Marshalsea, gjeldsfengslet. Det trygge huset kunne kanskje være en motvekt mot fattigdommen i gatene?

– Som han delvis hadde opplevd selv, ja. Dickens var høyt og lavt i samfunnet, både personlig og i bøkene. Han likte skuespillere og andre som var marginalisert. De aller øverste samfunnslagene likte han ikke, aristokratiet og Tory-partiet var ikke noe for ham.

Men han var svært bitter over å ha blitt tatt ut av skolen og å jobbe i en skosvertfabrikk som elleveåring. Der måtte han sitte i vinduet og bli beglodd av forbipasserende. Det var særlig den offentlige ydmykelsen som sved. Han fortalte ingen om det mens han levde, ikke barna sine heller. Det var en dyp hemmelighet.

Dickens var svært opptatt av offentligheten også som forfatter. Han ønsket å gå inn i hjemmene deres, å bli en del av dem. I Household Words sa han at han ønsket et «intimt forhold til publikum». Det er paradoksalt, for hvordan kan man ha et intimt forhold til et publikum?

– Han er blitt beskyldt for å være sentimental?

– Han appellerer til følelsene, men for meg er det ikke nødvendigvis sentimentalt på noen dårlig måte.

Begynn med Store forventninger

– Er du enig med de som sier at han ville ha skrevet for TV dersom han hadde levd i dag?

– Det er fullt mulig. Han var interessert i ny teknologi, og så ikke ut til å reagere på blanding av reklame og tekst. Da Bleak House kom ut i månedlige utdrag, var det bl.a. med reklame for et jakke-merke som het Bleak House.

– Hvilke er Dickens beste romaner, og i hvilken rekkefølge bør en novise lese dem?

– Vanskelig spørsmål. For meg foran-

drer det seg omtrent hver dag. I dag hadde jeg valgt Great Expectations, Little Dorrit og Our Mutual Friend, i denne rekkefølgen.

– Selve kremspørsmålet: Hva gjør Dickens stor?

– Oh dear kan jeg gå tenke på den? Språket hans er så rikt, hver person har sin stemme. Jeg kan ikke skjønne hvordan man kan oversette ham, begynner Waters og trekker også frem det faktum at Dickens er en klassiker som blir lest. Han blir solgt og utlånt og filmatisert og har vært opphav til en rekke ordspill og uttrykk som har gått inn i det engelske språket.

– Sist sommer viste BBC en TV-serie som het «Dickensian», hvor personer fra flere bøker kom sammen i nyoppdiktet historie. Vi får vite mer om forhistorien til Lady Dedlock, og inspektør Bucket i Bleak House blir assistert av en person fra en helt annen roman. Jeg syntes det var ganske vellykket. Men man kan ikke leke med en forfatter på denne måten uten at publikum er med på notene og kjenner forfatterens verker.

At folk flest følger med, ser vi også på kommentarene som bli lagt ved på sidene til flere Dickens-prosjekter på nettet, hvor deler av romaner blir lagt ut månedlig, som på Dickens' tid, og folk blir bedt om å kommentere hva som skjer. Og det gjør folk, det er fascinerende å se hvor populært det er blitt. ■

Konkurransen om metadata

Det er ikkje kvardagskost med søksmål i bibliotekverda, men i fjor skjedde det. Då gjekk Bokbasen til retten for å stoppe ein kontrakt mellom Nasjonalbiblioteket og Biblioteksentralen. Striden handla om metadata til skule- og folkebiblioteka. Saka enda opp med at Nasjonalbiblioteket inngjekk avtale om kjøp av metadata med Bokbasen.

AV ODD LETNES
REDAKTØR

Sidan metadata er ei berande bjelke i biblioteka si kunnskapsorganisering, er det viktig at kvaliteten på dei held høgaste kvalitet og at dei er tilpassa biblioteka og brukarane sine behov. I mange år er det Biblioteksentralen som har vore den største leverandøren av metadata, såkalla BIBBI-data. No er det Bokbasen som har teke over.

Det har førebels vore forholdsvis lite debatt om at Biblioteksentralen vart vraka til fordel for Bokbasen. Men på Biblioteknorge (25.10.2016) skriv Marit Kristine Ådland, høgskolelektor på bibliotekarutdanninga på HiOA: «Eg vert meir og meir nysgjerrig på korleis biblioteka det gjeld stiller seg til dette? (...) Eit mogleg utfall er kaos i katalogane.»

– Kva meiner du med dette, kaos er et sterkt uttrykk?

– Det moglege kaoset i katalogane er knytt til at metadatakjøpet legg opp til ein mindre einsarta praksis i katalogane, særleg når det gjeld emneord. Nasjonalbiblioteket sitt opplegg inneber to endringar som gjer det potensielt vanskeleg å følgje prinsippet om at dokument med same emne skal ha same emneord. For det første vil bibliotek som skiftar til Bokbasen sine emneord få eit skifte frå eitt emnevokabular til Bokbasen sin tesaurus. For det andre vil ikkje alt nytt biblioteka kjøper bli dekkja av postar der denne tesaurusen vert brukt. Dermed må desse postane koma frå ein annan stad, med eit anna emnevokabular. Med Nasjonalbiblioteket sitt metadatainnkjøp har biblioteka valet mellom å akseptera ueinsarta praksis i katalogen, eller å ta jobben med å endra eller laga ein del postar sjølve, seier Ådland til Bok og Bibliotek.

– Problemet med ueinsarta beskriving vil kunna oppstå uavhengig av kvaliteten på dei enkelte vokabulara og postane. Gode data frå gode leverandørar kan faktisk gje dårlegare katalogar i biblioteka, dersom dei fører til ueinsarta data lokalt. Låg konsistens i postane gjev dårlegare trefflistar. Dermed vert den lokale bibliotekskatalogen eit dårlegare verktøy i litteraturformidlinga. Alt dette burde ha vore utgreia betre i forkant av anbudsprosessen. Det er i grunnen den største innvendinga mi her: Mangel på utgreiing om kva konsekvensar dette får i katalogane og i neste omgang i formidlinga.

– Eg er eigentleg forundra over at Nasjonalbiblioteket tilsynelatande overser dette problemet. Både arbeidet med Humord og lanseringa av Dewey viser at dei i andre saker har ei anna haldning til endringar i vokabular, og større vilje til å utgreie før noko vert sett i gang. Arbeidet med Biblioteksøk må også ha vist at ueinsarta praksis er vanskeleg. Så, i denne saka, får biblioteka faktisk ikkje noko råd om kva dei skal gjera for å sikra kvaliteten i eigen katalog, seier Ådland.

Kvalitet og konsistens

I si masteroppgåve frå 2007, «Ut og stjele poster», diskuterer Unni Knutsen, seksjonsleder ved Universitetsbiblioteket i Oslo, i kva grad folkebiblioteka sitt katalogarbeid blir utført effektivt og rasjonelt. Gjennom kvalitative samtaleintervju gav 18 ulike bibliotek informasjon om korleis katalogdata blei innlemma i lokal katalog. Dei fleste hadde som strategi å kjøpe data frå Biblioteksentralen, eit mindretall fra Den norske Bokdatabasen (i dag Bokbasen).

– Hvorfor valgte du dette temaet for masteroppgåva di, og kva var hovedfunndine den gongen i 2007?

– Eg var rett og slett nysgjerrig på korleis katalogarbeidet går føre seg i fol-

kebiblioteka. Eit av spørsmåla eg gjerne ville ha svar på, var kva som er hovudstrategien for innlemming i katalogen: Blir data kjøpt frå ein av dei sentrale tilbydarane, blir data importert frå Nasjonalbiblioteket eller andre bibliotek eller blir dokumenta katalogisert frå grunnen av? Eg fann at dei fleste kjøpte katalogdata, men at det blir gjort ein del tilpassingar. Biblioteka i undersøkinga var svært medvitne om at dei ønskte god kvalitet på metadataene og at dataene skal være konsistente, også over tid. I den grad dei katalogiserte frå grunnen av, skuldast det at sentral leverandør ikkje tilbyr data. Det var ofte musikk, men også lokale publikasjonar som blei grunnkatalogisert. Generelt sett var informantane mine skeptiske til data som var produsert av andre bibliotek, seier Knutsen og legg til: – Mange uttrykte sterk frustrasjon over nivået på kostnader på katalogdata. Fleire opplevde at dei stod overfor ein de facto monopolmarknad. Somme bibliotek baserte seg på ein strategi med å konsekvent hente BIBBI-data frå andre bibliotek, dette omtalte dei som «steling», derav tittelen på publikasjonen min.

– Eit anna viktig punkt for meg var å analysere kva slags marknad aktørane var i. Her brukte eg mikroøkonomisk teori. Ein av konklusjonane mine er at katalogdata er et klassisk fellesgode og ikkje ei salgsvarer. Produksjonskostnadene ved å lage katalogdata er uavhengig av antalet brukarar, og ønsket om rasjonell utnytting utan å ekskludere nokon, tilseier då at ein stiller godet gratis til disposisjon for brukarane. Eg meiner at det at styresmaktane nå ser på metadata som eit fellesgode, er noko av det viktigaste som har skjedd i biblioteksektoren i nyare tid.

– Leveransane frå Bokbasen starta 16. januar (denne utgåva av BoB gikk i trykken 30. januar), det er derfor vanskeleg her å bringe erfaringar frå den nye ordninga i inneverande utgåve. Men kva for prinsipielle krav meiner du ein kan stille til ei forsvarleg ordning for produksjon og levering av metadata til folke- og skulebibliotek?

– Det er viktig at metadataene følger gjeldende standardar og at leveransane skjer raskt og effektivt. For folkebiblioteka er det viktig at postane blir produsert så nær opp til utgjeving som mogleg, seier Knutsen og held fram: - I «Nasjonal bibliotekstrategi 2015-2018» blir det understreka kor viktig det er for fellesteneister som Biblioteksøk at folke- og skulebiblioteka får data frå ei kjelde og bruker dataene som dei er. Dette vil gi «gode og like data» blir det sagt. Då meiner eg det er uheldig at gjeldande ordning berre gjeld norskprodusert materiale. Slik ordninga nå synast, vil biblioteka nødvendigvis måtte hente data frå fleire kjelder, sidan ordninga ikkje dekkjer etterspurnaden. Skal visjonen i strategidokumentet kunne bli ein realitet, må ein derfor raskt sørje for at ordninga fungerer slik at det kan skaffast gode katalogdata til nær sagt alle dokument biblioteka har i samlingane sine.

– *Kva tenkjer du om at Nasjonalbiblioteket valde anbod som løysing på saka?*

– Vi veit at dei to institusjonane som konkurrerte om anbodet bruker ulike emneordssystem. Kor konsistente emne-data får ein dersom ein tenkjer seg at leverandørane kan variere over tid, slik eit anbodssystem jo legg til rette for? Dette punktet synast eg det er verdt å stoppe opp ved. Av omsyn til konsistens i katalogane bør ein stille klare krav til kva slags emneordssystem som skal følgjast. Det å setje katalogdata ut på anbod, er eit sterkt inngrep i ein marknad. Her kan ein tenkje seg at tapte marknadsandelar hos dei som ikkje får anbodet kan føre til ei svekking av kompetanse og at grunnlaget for konkurranse ved anbod dermed kan falle bort over tid.

– Eit forhold eg syns det er grunn til å stille spørsmål ved, er om anbod var den beste løysinga. Kunne ein sikre einsarta data frå ein kjelde gjennom andre verkemiddel? Eg er uroleg over at det gode metadatasamarbeidet som eksisterte mellom Biblioteksentralen og Nasjonalbiblioteket, nå naturleg nok blir borte. Det bør vere eit økt fokus på korleis vi som ein samla sektor kan samarbeide for å utvikle bibliografiske tenester framover. Samarbeid er nøkkelen til suksess - også på dette området. Derfor vil eg gjerne at vi opnar for ein diskusjon om det var andre mulige løysingar som er blitt oversett i iveren etter å gjere dataene til eit fellesgode. Ein varig tenesteavtale kunne for eksempel vore eit tiltak som hadde redusert konkurranseelementet, seier Unni Knutsen. ■

– Det skal vi få til!

Kulturdepartementets Bibliotekstrategi fra 2015 er bakgrunnen for at Nasjonalbiblioteket har inngått kontrakt med Bokbasen AS om kjøp av bibliografiske metadata. Bokbasen var eneste leverandør som oppfylte kravene i konkurransegrunnlaget.

I Bibliotekstrategien står det: «*Nasjonalbiblioteket skal gi fri tilgang til bibliografiske data i riktig kvalitet for alle bibliotek*».

Hensikten med tiltaket er todelt:

– bibliografiske data skal bli likere slik at det blir enklere å lage fellestjenester på tvers, for eksempel Biblioteksøk.

– bibliotekene skal spare ressurser til kjøp og egenkatalogisering.

Et offentlig innkjøp skal foretas på en måte som sikrer at det offentlige velger leverandører som fører til mest mulig effektiv ressursbruk, samtidig som leverandørene likebehandles. Å gjennomføre et offentlig innkjøp av gode og konsistente data som skal brukes i et spekter av bibliotekataloger som dekker alt fra små skulebibliotek til store folkebibliotek, er en krevende øvelse når pålegget om likebehandling ligger som en grunnleggende forutsetning, samtidig som historisk praksis er basert på kjøp av proprietære data levert av en privat aktør.

Biblioteksentralen har lang fartstid med å levere metadata, inkludert emneord, til norske bibliotek. Det er derfor lett å se på Biblioteksentralens emneordliste som en standard for norske folkebibliotek. Dette stemmer ikke. Emneordlista til Biblioteksentralen er en proprietær liste eid av én leverandør. Dermed er det ikke mulig å stille krav om at denne lista skal brukes. Et slikt krav ville utelukke alle andre potensielle aktører, og ville dermed være et lett gjenkjennelig brudd på regelverket for offentlige anskaffelser. Nasjonalbibliotekets vurdering er at et krav om bruk av en privat emneordliste i et offentlig innkjøp verken er lovlig eller ønskelig.

Den konsistensen som etterlyses av noen aktører på feltet vil kunne sikres ved hjelp av et nasjonalt emneordssystem. En utredning og en eventuell utvikling av et nasjonalt system vil imidlertid ta tid, og vi ville ikke kunne levere metadata til folkebibliotekene innen tidshorisonten for bibliotekstrategien. Derfor ble heller ikke dette vurdert som en aktuell mulighet. Et nasjonalt emneordssystem vil kreve store ressurser og vi må være sikre på at det er verdt innsatsen. Det er heller ikke sikkert at de som skal finansiere en slik

nasjonal emneordliste (stat, fylker og kommuner) er villig til å bruke omfattende ressurser på dette formålet, det gjenstår å se. Dessuten vil et eventuelt nasjonalt felles emneordssystem ironisk nok påføre bibliotekskatalogene nok en inkonsistens.

Spørsmålet om en nasjonal emneordliste har vært framme i diskusjonen også tidligere. Da beslutningen om å oversette hele WebDewey til norsk ble tatt, ble det samtidig bestemt at vurderingen av et eventuelt emneordssystem måtte vente.

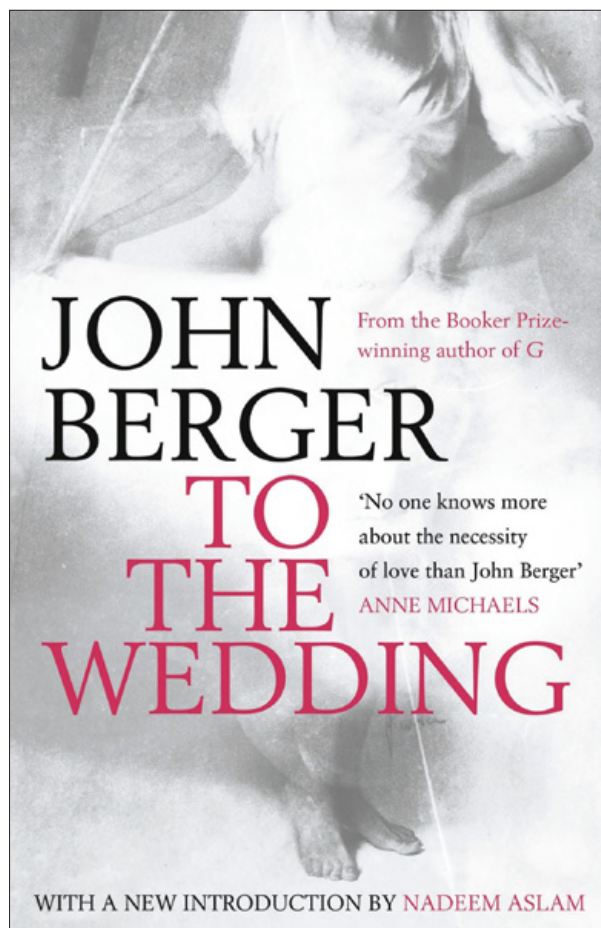
Nasjonalbiblioteket har lagt ned et omfattende arbeid med Norsk WebDewey, og ett av spørsmålene nå er hvordan registertermene der kan utnyttes bedre enn de gjør i dag. I realiteten utnyttes de ikke i det hele tatt i de fleste biblioteksystem. Vi er i ferd med å avtale med OCLC hvordan data fra Norsk WebDewey skal kunne utnyttes av produsenter av tjenester, for eksempel systemleverandører som ønsker å lage søkegrensesnitt mot en katalog.

Vi som jobber med disse spørsmålene i Nasjonalbiblioteket ønsker samordnede løsninger og godt samarbeid, og vi vil naturligvis fortsette arbeidet for å få det til. Vi fortsetter å spørre NKKI og Den norske katalogkomité om råd, og vi utvider nå begge komiteene med medlemmer fra Bokbasen. Vi vil samarbeide både med Biblioteksentralen og Bokbasen for å få til gode og samordnede løsninger. Overgangen til RDA er et nytt område der samarbeid blir avgjørende, her må vi bli enige om en ensartet og god praksis for katalogisering i Norge.

Et kommende skifte fra NORMARC til MARC 21, og etter hvert trolig til BIFRAME, vil også kreve både ressurser og et tett samarbeid i sektoren i årene framover. Det skal vi få til. ■

– *Av, Jonny Edvardsen, Nasjonalbiblioteket, Avdelingsdirektør for Tilvekst og kunnskapsorganisering*

Lyttarkunst

Dance me to the wedding now, dance me on and on
Dance me very tenderly and dance me very long
We're both of us beneath our love, we're both of us above
Dance me to the end of love
Dance me to the end of love
Leonard Cohen

ODDMUND KÅREVIK
BIBLIOTEKAR OG SKRIBENT

I 1994 var eg og bror min på besøk hos vår eldre bror i San Fransisco. Der møtte me Kelly. Kelly var bestevenn til svigerinna vår. Kelly hadde aids. Me treffe han i ein forholdsvis god periode.

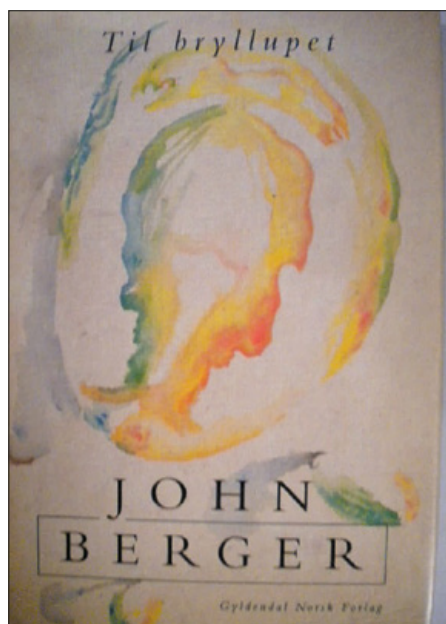
Eit og eit halvt år seinare var han død. Det er i denne tida boka «To the wedding» av John Berger er skriven. Ninon har hiv og det vil utvikla seg til aids. Det finst ingen livbergande medisinar. Ho kjem til å dø

av det. Gino er forelska i henne og fast bestemt på å gifta seg. Ninon meiner eit bryllaup er galskap og meningslaust. Men ein dag seier ho likevel ja. Og det er på ein måte då vår historie byrjar.

Historia i boka er fortalt frå synsvinkelen til ein blind gateseljar i Athen. Han sel tamatas. Ein type smykke nytta til forbøn. Ein dag er far til Ninon kunde hos han. Han kjøper ein tamata i tinn med eit hjarte for dotter si. Som me lærer er sjuk «overalt».

Eg strevde då eg las boka fyrste gong på engelsk. Kor kom stemmene frå? Eg sleit med å forstå kven som snakka. Det gjekk heller ikkje opp for meg logisk. Korleis kunne denne blinde gateseljaren i Athen ha oversikt over alt frå ei leilegheit i Bratislava – til ein motorsykel på veg frå Frankrike til Italia. Eg las boka ein gong til rett etterpå. Denne gongen på norsk. Ved andre gongs lesnad let eg berre stemmene gli inn og ut av forteljinga slik det står. Eg tilet meg å berre vere i denne kakafonien av ulike røyster. Det som fascinerte meg med å lesa boka tett på kvarandre slik, var at det kjendest uproblematisk. Vanlegvis vil hukommelsen kome i vegen. Men ikkje denne gongen. Sjølv om det er ei handling i boka – så er det ikkje handlinga som er styrande. Det er alt rundt.

Hovudhistoria i boka er dei andre. Dei som er på veg til bryllaupet. Som Zdena, mor til Ninon. Zdena har ikkje budd saman med dotter si sidan ho var eit lite barn. No gjer ho seg klar til å reise til landsbyen Gorino, der elva Po går inn i havet for å vere med på bryllaupet. Ho striper håret hos ein fancy frisør. Dess betre ho ser ut, tenkjer ho, dess mindre vil ho vere ei belastning for Ninon. Det sterke i denne delen er likevel Zdenas møte med Tomas på bussen frå Bratislava til Venezia. Då Tomas to timar ut i bussturen spør kvar ho er på veg svarar ho:

– To my daughter's wedding.

– A happy occasion then.

– Scarcely. My daughter is HIV-positive.

Med det er tonen satt. Det blir ein heilt spesiell samtale og stemning mellom to framande som ikkje orkar å lyga for kvarandre.

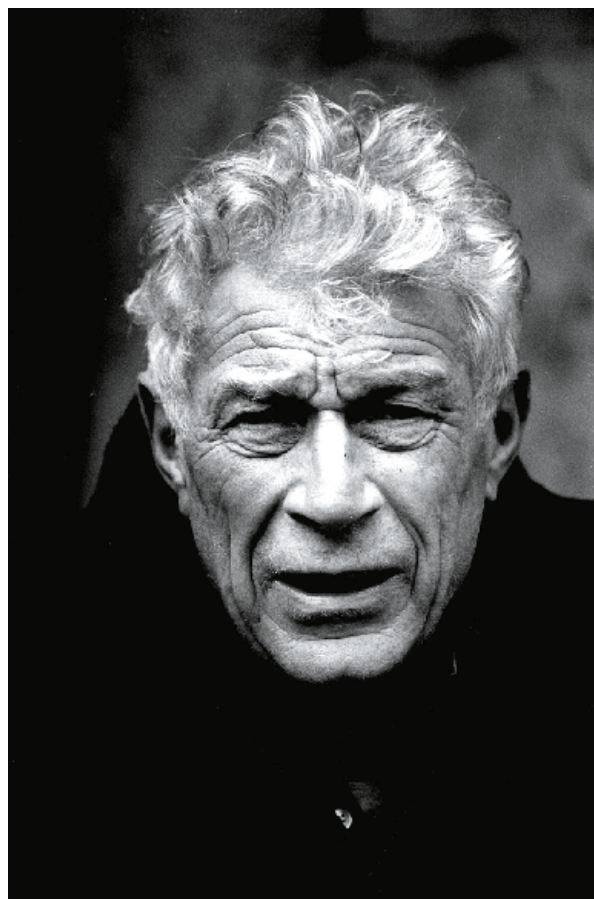
Og så er det far til Ninon, Jean Ferrero. Den stilige signalmannen som heile livet har jobba ved jernbanen. Me følgjer reisa hans på motorsykel frå Modane i dei franske Alper og til bryllaupet mest i eit fugleperspektiv. Merkeleg nok er det denne tause og praktiske mannen som kjem i prat med flest på vegen. Ein av scenane som gjorde mest inntrykk på meg er då han leitar etter parfyme til Ninon i eit gigantisk parfymeri. Ein parfyme som kan løfte henne. Få henne til å kjenne seg som ei dronning. Møte mellom han og den unge jenta bak disken, som ser eldre ut på grunn av all sminka ho brukar, gjer inntrykk. Ikkje minst får avskjedsorda ein dobbel klang.

– You know something?

My father doesn't love me much. She's lucky your daughter...really lucky.

I møte med litteratur er eit viktig kriterium for meg at det eg les rører noko ved meg. Eg vil ha ein kunst som berører. John Bergers bok er ein moderne klassikar som gjer det, men utan å bli sentimental. Det er som om Leonard Cohens brurevals i moll ligg som eit bakteppe. I alle fall dukka den opp undervegs hos denne lesaren. Den blir aldri nemnt. Men den deler ei linje med boka, tittelinja, «[Dance me] to the wedding.» For meg er det som ein puslebit fell på plass då eg trykker play og høyrer Cohen og kordamene. For her ligg latteren, livet, sorga og døden tett ved i hop. Det er som om songen kryp inn under huden og blir der.

På same måte som karakterane frå boka blir der då boka er ferdiglesen. I eit nydeleg forord til den engelske utgåva fortel forfattar Nadeem Aslam om korleis karakterane i Bergers bok har blitt som vener og nære kjenningar for han. Slike

John Berger døydd 2.januar i år. I tillegg til å vere forfattar av fleire prislønna skjønnlitterære bøker vart han sett på som ein svært viktig kunstkritikar. Han er mellom anna kjend for essaysamlingane *Ways of seeing* og *About looking*.

som lærer ein viktige ting om livet. John Berger sa sjølv i eit intervju med The Guardian i forbindelse med at han fylte 90 år i fjor haust: «If I'm a storyteller, it's because I listen.»

Og nett her er nøkkelen. Evna til å lytte, snarare enn å vilja snakka sjølv. Det er det som gir historia. ■

Kjelder:

Berger, John (2008): *To the wedding; with a new introduction by Nadeem Aslam*. London: Bloomsbury

Berger, John (1996): *Til bryllupet*; oversatt av Tor Fotland. Oslo: Gyldendal.

Berger, John (2016): «*If I'm a storyteller it's because I listen*» Elektronisk kjelde: [https://www.theguardian.com/books/2016/oct/30/john-berger-at-90-interview-storyteller] [lesdato:24.01.2017]

Cohen, Leonard (1984): *Dance me to the end of love*. Frå Various Positions. New York: Coloumbia.

Elsebeth Tank

Ragnar Audunson

Svein Arne Tinnesand

HALMSTADKONFERANSEN BERGEN 2016

Folkebibliotekets legitimitet

AV AUD GJERSDAL,
FRILANSJOURNALIST

Halmstadkonferansen er en møteplass for nordiske folkebibliotekarere og kulturpolitikere, og i juni ble den holdt i Bergen, med cirka 150 deltakere. En sesjon i programmet dreide seg om folkebibliotekenes samfunnsoppdrag, og et innlegg her var en samtale om folkebibliotekenes legitimitet. Deltakere var Elsebeth Tank, utviklingspartner for bibliotek, og Svein Arne Tinnesand, avdelingsdirektør for Sekretariat for bibliotekutvikling ved Nasjonalbiblioteket. Professor Ragnar Audunson, Høgskolen i Oslo og Akershus, ledet samtalen.

– Legitimitet vil si at en institusjons og profesjons ansvar for en oppgave i samfunnet betraktes som rimelig og rettmessig. Det at samfunnets bruk av res-

surser på en oppgave betraktes som rimelig og rettmessig, og at den aktuelle institusjonens utforming av denne oppgaven betraktes som rimelig og rettmessig. Her kan det være utfordringer, innleder Ragnar Audunson.

Bibliotekene står sterkt i Norge

– Vi har ikke noe stort legitimitetsproblem i bibliotekene i Norge, sier Svein Arne Tinnesand og viser til at bibliotekpolitikk har vært en viktig sak for kulturministrene i lengre tid.

– Det er tydelig i de debattene som har vært på Stortinget etter fremleggelse av bibliotekmeldingen i 2009 og debatten om bibliotekloven i 2013, at alle partiene på det norske Stortinget ønsket å stå frem og vise at de var opptatt av bibli-

otek og legitimiteten til dem. Det er stor politisk enighet om bibliotekenes viktighet, sier han. Samtidig er det kommunene som har ansvar for folkebibliotekene. Ikke alle har gode nok bevilgninger, men samtidig er det bare de siste 5-6 årene bygget 20-30 nye bibliotek.

– Det store bildet er at bibliotekene står sterkt i det norske samfunnet, og det er en vilje til å ta bibliotekene i bruk på flere måter, konstaterer Tinnesand.

Bærekraftig offentlighet

– Vi må se på verdigrunnlaget vårt i historisk sammenheng. I Norge har vi hatt en biblioteklov siden 1935 og der stod det at bibliotek som låner ut bøker til folkeopplysningsformål, skulle få penger fra staten, sier Tinnesand. I senere revisjoner

årene 1947 og 1955 forsvinner folkeopplysningsformålet fra loven igjen.

– Ikke før i 1971 skriver vi inn i loven at biblioteket har et formål, sier han og forteller videre at formålet ofte har vært implisitt, slik at vi tenker at bøker lånes ut gratis for folkeopplysning.

– Og så spør vi ikke høyt hvorfor. Den dagen vi ikke vet hvorfor vi gjør det, da har vi en legitimitetsutfordring, understreker han. I 2013 kommer det inn i loven at bibliotekene skal være arena for offentlig samtale.

– Det er en erkjennelse av at en underveis med befolkningsmessig og teknologisk utvikling, har mistet debattarenaer som det er mulig å delvis erstatte ved å gjøre biblioteket til en uavhengig arena, sier han. Dette er fullt ut mulig.

– En del lokalpolitikere er litt i tvil om det er så bra at det på bibliotekene debatteres alle slags politiske spørsmål. Når det diskuteres temaer som står dem nær blir de mer i tvil. Men loven er veldig tydelig på dette, sier han.

Avgjørende verdigrunnlag

I Danmark er situasjonen ifølge Elsebeth Tank annerledes. Det har skjedd en kraftig sentralisering i sentraladministrasjonen på nasjonalt nivå. Her var det tidligere en Bibliotekstyreelse, men den er nå fusjonert med Slots- og kulturstyrelsen.

– Der er et eget kontor for biblioteksområdet, men ikke en person i den øverste direksjon for hele styrelsen. De danske bibliotekene har ligget meget høyt sammenliknet med verdens biblioteker på bevilgninger og evne til å nå mål. Hvis man ser på bibliotekenes situasjon i forhold til det øvrige kulturliv i Danmark, så har bibliotekene mistet økonomi i kommunene gjennom mange år, og det er uttrykk for mangel på legi-

timitet, sier Tank. Hun peker på at bibliotekene nå er mer i samspill med andre partnere enn før, siden det skal løse mer komplekse oppgaver. Da må en se på hvilket verdigrunnlag disse har, for å bevare egen legitimitet.

– Biblioteket arbeider på en grenseløs arena, med partnere og deltakere som betyr at biblioteket ikke slutter der organisasjonen slutter, sier hun og understreker at bibliotekenes verdigrunnlag, som sier hvorfor vi er her, er noe av det viktigste ved bibliotek. Samtidig kommer det nye kompetanser inn, og denne multi-disiplinariteten vil skape endringer, som vi må tenke over.

– Vi må få verdigrunnlaget til å leve, der vi jobber sammen med mange forskjellige deltakere, som kan ha andre verdigrunnlag enn biblioteket og bibliotekloven, sier hun. Utviklingen av bibliotek som er åpne 24/7, har også et tema som ikke er diskutert:

– Hvem er det som praktiserer verdigrunnlaget her, og holder det levende, når personalet forlater rommene og brukerne tar over?, spør hun.

Arena for nye fellesskap

En av utfordringene i samfunnet i dag er at mange har behov for å være en del av et fellesskap. Bibliotekene er gode til å skape nye fellesskap.

– Biblioteket kan bidra til integrering ved å kunne føre en samtale på tvers av språk. Dersom biblioteket skal kunne fungere som en aktiv arena i et samfunn med større mangfoldighet, så er det også viktig å innrette rommene på en slik måte at de føler seg velkommen, når en kommer andre steder fra i verden. Vi må avspeile at vi lever i en globalisert virkelighet hvor vi også byr mangfoldigheten velkommen, avslutter Tank. ■

Rekordbesøk på Odda bibliotek

Den elektroniske teljaren som registrerer alle som kjem inn dørene på Odda bibliotek stoppa på nyttårsaftan på 69 469. Det er rekordtal for biblioteket, og ein auke på 5000 frå 2015. Odda kommune melder at forklaring på det høge talet er både flyktningar som har nytta deira tenestar, turistar, forhandsstemming i forhold til kommunesamanslåing, at NAV brukte lokalane på hausten i samband med brannen i Sørfjordsenteret, samt svært mange arrangement. Utlånet var omtrent som året før – ca. 34 000 bøkar og andre medium. ■

Dårlige tall, men...

For et år siden presenterte biblioteksjefen ved Bærum bibliotek, Trine O. Schøning, besøkstallene for 2015: en nedgang på 16 prosent fra året før. Nå viser tallene for 2016 ytterligere 10 prosent færre besøkende. De skrekkelige tallene må riktignok forstås ut ifra at biblioteket var stengt i åtte

måneder i løpet av disse to årene på grunn av oppussing. «Ved en gjennomgang av utlånstallene, hvor vi korrigerer for de månedene hovedbiblioteket var stengt, ser vi at utlånet ligger i nærheten av nivået i 2014. Dette viser at utlånet fra Bærum bibliotek er ganske stabilt over tid», sier Schøning til Budstikka.no. ■

Automater på Nordtvet

Mange av bibliotekene i Oslo har en stund hatt utlånsautomater, og nå har også den lille avdelingen på Nordtvet blitt tatt inn i varmen. Bibliotekar ved biblioteket Gigrun Aas er storforneøyd. «Det er et veldig greit alternativ når det er kø. Servicen her kommer til å være som den alltid har vært og vi kommer til å være like mange på jobb», forteller Aas til Groruddalen.no. I tillegg til å gjøre biblioteksturen mer effektivt for brukerne, gir også automatene de ansatte mer tid til å planlegge arrangementer. «Vi hadde barnearrangementer hver lørdag i fjor. Det er et samarbeid med venneforeningen, som vi ønsker å ta med oss inn i det nye året. Målet er også å fortsette med forfatterbesøk», sier Aas. ■

I Japan har de laget møteplasser i biblioteket oppe i luften. De inviterer forretningsfolk og oppfordrer dem til å bruke disse møteplassene. Foto: Liz McGettigan.

HALMSTADKONFERANSEN BERGEN 2016

Hvem, hvis ikke folkebiblioteket

AV AUD GJERSDAL,
FRILANSJOURNALIST

– Noen tror at bibliotekene er døde eller døende. Jeg tror det er helt motsatt, men vi må forandre oss mye, så vi kan fortsette å eksistere. Brudd er ikke et nytt ord for oss i bibliotek, for vi har alltid vært i teknologiens og endringens front, sier Liz McGettigan, direktør ved Digital Library and Cultural Experiences i Glasgow, og visepresident ved Chartered Institute of Library and Information Professionals i Skottland. Vår rolle var tidligere å gjøre bøker tilgjengelige, slik at vanlige folk kunne lære å lese og utdanne seg selv. Nå er det tid for nye tanker og nye strategier. Hvordan kan vi lage ekstraordinære steder for å skape ekstraordinære mennesker?

Økt konkurranse

– Hvem vil nå lære vanlige folk ferdighetene de trenger for den nye verden? Hvem, hvis ikke folkebibliotekene, sier hun og sammenlikner samtidig bibliotekene med pandaen. Alle liker dem, men det redder dem ikke fra å bli utryddet. Privat sektor ser muligheter og går inn på bibliotekenes områder.

– Aldri har konkurransen om kunden vært større, sier hun. Starbucks, Apple og McDonalds tilbyr nå mye av den samme teknologien og tilgangen som folkebibliotek, men uten bøkene.

– Og for mange unge så er dette storartede steder å oppsøke, påpeker hun. Samtidig endrer mange bibliotek seg ra-

dikalt. Noen har ikke en eneste bok, men de kaller seg bibliotek. Et bibliotek må nemlig være det samfunnet ønsker at det skal være, og i noen tilfeller innebærer dette tilgang til bare digitale ressurser, og ingen papirbøker.

– Dette er kanskje vanskelig for noen, men biblioteket tilhører samfunnet, og hvis dette er hva samfunnet ønsker, så er det hva vi bør levere, sier McGettigan.

Kunden i sentrum

I Japan har de, for eksempel, laget møteplasser i biblioteket oppe i luften. De inviterer forretningsfolk og oppfordrer dem til å bruke disse møteplassene.

– Ikke mange av oss kan lage steder

som dette, men det er noe å tenke over, og strebe etter, sier hun og forteller videre at vi trenger å forandre oss for å møte ulike kunders forventninger til tjenestene. Mengden av data om kunden vil vokse og er verdifull for oss ved at det gir nye muligheter for markedsføring og personalisering. Når vi utvikler bibliotekene må vi nemlig ta hensyn til kundens ønsker, og hvordan samfunnet ønsker å se våre tjenester utvikle seg.

– Å forbli relevant er ikke bare å lage en app eller å gjøre websidene smartere. Det er å finne måter å bruke kundedata på og skreddersy tjenester og skape en mer meningsfull og relevant brukeropplevelse, sier hun og peker på at vi tror folk trenger bøker for å lære. Men måten vi lærer på er forandret, ved at en bruker mer lyd, berøring og det visuelle.

Liz McGettigan

– Bøker vil forbli, men vi trenger å gjøre det samme som vi gjorde med bøker, men med de nye teknologiene, sier hun. Samtidig ser McGettigan nødvendigheten av en mer lik tilgang.

– Hvem skal utjevne denne teknologien for vanlige folk, for fattige miljøer som ikke har dyr utdanning og er uten tilgang? Det er vår jobb å utjevne tilgangen, understreker hun og viser til at noen bibliotek har begynt å gi undervisning i robotteknologi, koding og utvidet virkelighet.

Et sted for nye muligheter

– Den største trussel for bibliotekfaget, er manglende fantasi, siterer hun fra David Lankes, og peker på nye teknologier som er viktige for bibliotek: Kunstig intelligens, 5D lagringsteknologi, I-beacon teknologi, utvidet og virtuell virkelighet. Dette er eksempler på teknologier som vi må være oppmerksom på, og tenke over hvordan de kan tas i bruk.

– Vi tilbød bøker til vanlige folk som

ikke hadde råd til dem, slik at de kunne utdanne seg. Dette er de vi skal hjelpe og forberede for den nye verden, sier hun og viser til hvordan biblioteket er blitt et sted hvor en kan lage ting og dele dem. Det er ikke lenger et sted med bøker fra bare forleggere, men et sted der en kan skape og dele innhold selv. Selvpublisering er viktig.

– Hvem har en roman? Hvem tenker at de må publisere en bok en gang?, spør hun. Biblioteket kan arbeide med miljøer som ønsker å laste opp egne bøker og romaner. Det er blitt et sted for kreativitet, eksponering av teknologi og utøving av mentorskap.

– Jeg har en drøm om et nytt nettverk, en ny plattform for vanlige folk, sier hun og understreker at fremtidens bibliotek ikke er for de som vil ha et stille tilfluktssted, eller for de som ikke ønsker forandring. Det nye bibliotekfaget er radikalt.

– Jeg tror ekstraordinære steder skaper ekstraordinære mennesker, avslutter McGettigan. ■

Satsning på barn gir resultater

Sortland bibliotek opplevde i fjor en økning på 1500 utlån fra året før, og det takket være utlånet av barnebøker. «Det spesielle er at det ble lånt 2600 flere barnebøker, mens vi for resten hadde en nedgang på 1100 enheter», sier biblioteksjef Jørn Singdahlsen til Bladet Vestrålen (blv.no). «Vi har tre barnebibliotekarere ansatt hos oss som er veldig aktive ut mot skolene og barnehagene. Det gir tydelige resultater». Biblioteket har foreløpig ikke den samme satsningen på voksenfronten og derfor er utlånstallet for barnebøker dobbelt så stort som for voksenlitteratur. ■

Biblioteksentralen medeier i Redia

Biblioteksentralen har nå blitt medeier i det danske selskapet Redia AS, og de ser fram til et tett samarbeid. Redia arbeider med kreativ, digital formidling til museer og biblioteker, med særlig fokus på å gjøre bibliotekbrukerne mer selvhjulpne. Biblioteksentralen er den ledende leverandør av produkter og tjenester til bibliotekmarkedet i Norge og vil med sin erfaring støtte utviklingen av innovative designløsninger hos Redia. Samtidig vil Redias kompetanse innen brukervennlig design videreutvikle Biblioteksentralens produkter, systemer og løsninger. Redias produkter og løsninger er allerede i bruk på flere danske og norske museer og bibliotek. Med Biblioteksentralen som ny medeier ser Redia fram til å utvikle nye produkter og løsninger for hele det nordiske museums- og bibliotekmarkedet. Således vil de to virksomhetene utnytte kombinasjonen av erfaring og innovasjon og bidra til bedre brukeropplevelse på nordiske biblioteker. (Kilde: Biblioteksentralen) ■

Bluferdig og verdikonserverativ

Dag Solstad snakker nødig om seg selv. Og han snakker nødig om bøkene sine. Men litt av hvert dukker allikevel opp i en samtale med ham – ofte mellom linjene.

TEKST OG FOTO: NINA KRAFT
FRILANSJOURNALIST

«Norges største nasjonalpark er ikke Hardangervidda, men Dag Solstad», skal Jan Kjærstad ha sagt. «Dag Solstad er nesten definisjonen av hva litteratur skal være i Norge,» mener forfatteren og forleggeren John Erik Riley. Ifølge forfatteren og redaktøren Alf van der Hagen, som har skrevet et 400 siders intervju med ham, er Solstad Norges største nålevende forfatter. Kritikerene Kåre Bulie følger opp med å kalle ham Norges beste romanforfatter, mens kritikerne Bernhard Ellefsen skal ha sagt at ingen andre norske romanforfattere kvalitativt kan måle seg med ham. «Dag Solstad er landets viktigste nålevende forfatter. Mer er det ikke å si om den saken», mener kritikerne Trond Haugen.

Alt dette har jeg i bakhodet på vei mot Solstads leilighet i Oslo. Jeg kan ikke nekte for at jeg har sommerfugler i magen – for han gir visst ikke ved dørene til journalister heller. På netthinnen durer og går et TV-program hvor Solstad knapt sa et ord – skjønt intervjueren var heller ikke så bra, det skal innrømmes. Inni hodet hører jeg diverse radioprogrammer hvor Solstad var tydelig ubekvem enten han snakker om seg selv eller bøkene sine – og helt uten den språklige presisjonen og sikkerheten som preger ham skriftlig.

Kvelden før har jeg lest hans roman «Forsøk på å beskrive det ugjennomtrennelige», som begynner med at Solstads presumptivt alter ego, en romanforfatter ved Dag Solstad, står og brøler på Theatercaféen fordi en gammel bekjent spurte ham et dumt spørsmål. Best å ikke si noe veldig dumt, altså.

Middelmadigheten Han er overraskende vennlig der han står i døren til den sjarmerende gammeldagse leiligheten i annen etasje av en 1890-tallsgård i bydelen Skillebekk. Jeg forteller ham at redaktøren hadde bedt meg om å gjøre dette intervjuet for to og et halvt år siden, men at jeg rett og slett ikke turte, og valgte hans venn Jon Michelet i stedet, for mitt første intervju av til sammen hittil ca 20 for Bok og Bibliotek.

– Hø hø, he he, sier han. Eller noe lignende – og virker ikke forbauset. For å velge et åpningsspørsmål som han neppe får hele tiden – og siden jeg nå engang er utsendt fra bladet til bibliotekarene – sier jeg:

– *Din romanfigur T. Singer, livsfornekteren begynner som bibliotekar og elsker særlig å begrave seg i bibliotekets støvete kjeller, hva sier det om ditt syn på bibliotekaryrket?*

– Sier om bibliotekarer? Det sier ikke noe spesielt om bibliotekarer. Han har valgt å bli bibliotekar fordi han må ha et yrke. Han hadde forsøkt å bli forfatter, men det fikk han ikke til. Så måtte han han finne på noe å gjøre, sier Solstad. Det vil si, han sier det med en del flere ord, gjentakelser og ikke-fullførte setninger, han har jo sin karakteristiske måte å snakke på, men jeg tillater meg å forkorte.

– *Hvilken oppfatning har du av biblioteker da?*

– Jeg er veldig uenig i den måten som mange av de toneangivende bibliotekene drives i dag. De dyrkes delvis som en del av sosialbudsjettet. Man skal underholde publikum. For meg er bibliotekvesenet

en kilde til nasjonens kunnskap. I sommer gikk jeg kraftig til angrep på en bibliotekar, i Hordaland fylke tror jeg det var. Jeg er så glad for at jeg fikk skjelt henne ut for dette. Det er jeg lykkelig over, sier han og understreker ordet lykkelig.

– *Jeg så innslaget. Det var i forbindelse med at biblioteker kaster bøker som er lite utlånt, ikke sant?*

– Jo, og de kvitter seg med gode bøker, som lyrikeren Hanne Bramnes, en meget god lyriker, og en bok om Per Inge Bjørlo, en av våre fineste kunstnere, sier Solstad. – Han henger forresten der inne.

Han nikker inn mot den innerste av de to stuene. Vi har installert oss ved et spisebord i den mellomste stuen. I motsatt retning skimter jeg nok en stue med fulle bokreoler fra gulv til tak.

I «Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelsen som har hjemsøkt vårt land», blir hovedpersonen gift med Lise Tanner, bibliotekar på Larvik bibliotek, som «uttalte seg om bøker omtrent som bokomtalene var i Bok og Bibliotek, korte, temmelig overfladiske vurderinger». Lise Tanner snakket om «all den lidenskap, fortvilelse, lengsel, angst, uhyggelige dødsbevissthet og fanatiske drift mot å strukturere livets kaos, som finnes i alle de tusen bind med bøker som ethvert norsk folkebibliotek inneholder, og alt sammen blei koka ned til snusfornuftige kommentarer, framsatt med en kjernesunn, høy norsk stemme.» Jeg siterer denne drepene karakteristikken, og spør:

– *Jeg vet at du ikke liker denne direkte*

sammenheng mellom levd liv og litteratur som er blitt så vanlig, men akkurat her: Har du noen egne bibliotekerfaringer, som du bygger dette på?

– Jeg tror ikke det er så veldig mye bibliotekarene jeg snakker om. Jeg tror jeg snakker om den norske leser egentlig, men det er klart at bibliotekarene er et godt uttrykk for den norske leser.

– Så du oppfatter at bibliotekarene ikke har noe høyere nivå enn den vanlige norske leseren?

– Ja. Nei. Det kan du godt si! (latter) Det er selvfølgelig unntak. Men de aller fleste er svært ordinære. De aller fleste, i alle yrker, er middelmådige. Det samme gjelder også f eks finansanalytikere.

– Har bibliotekene og bibliotekarenes innstilling endret seg i løpet av de senere årene?

– Ja. I takt med samfunnsutviklingen. Vi er blitt et underholdningssamfunn hvor vi lever av å klippe hverandres hår. De som driver den åndelige underholdning (hø, hø – en snøftende latter her), passer på at befolkningen får moret seg. For tjue år siden lånte nordmenn Dostojevskij. Har du lest forskningen til Cecilie Naper om hva folk låner nå?

– Jeg har intervjuet henne. Krim og dameromaner, såkalte «løkkeskriftromaner.»

– Der har du samfunnsutviklingen!

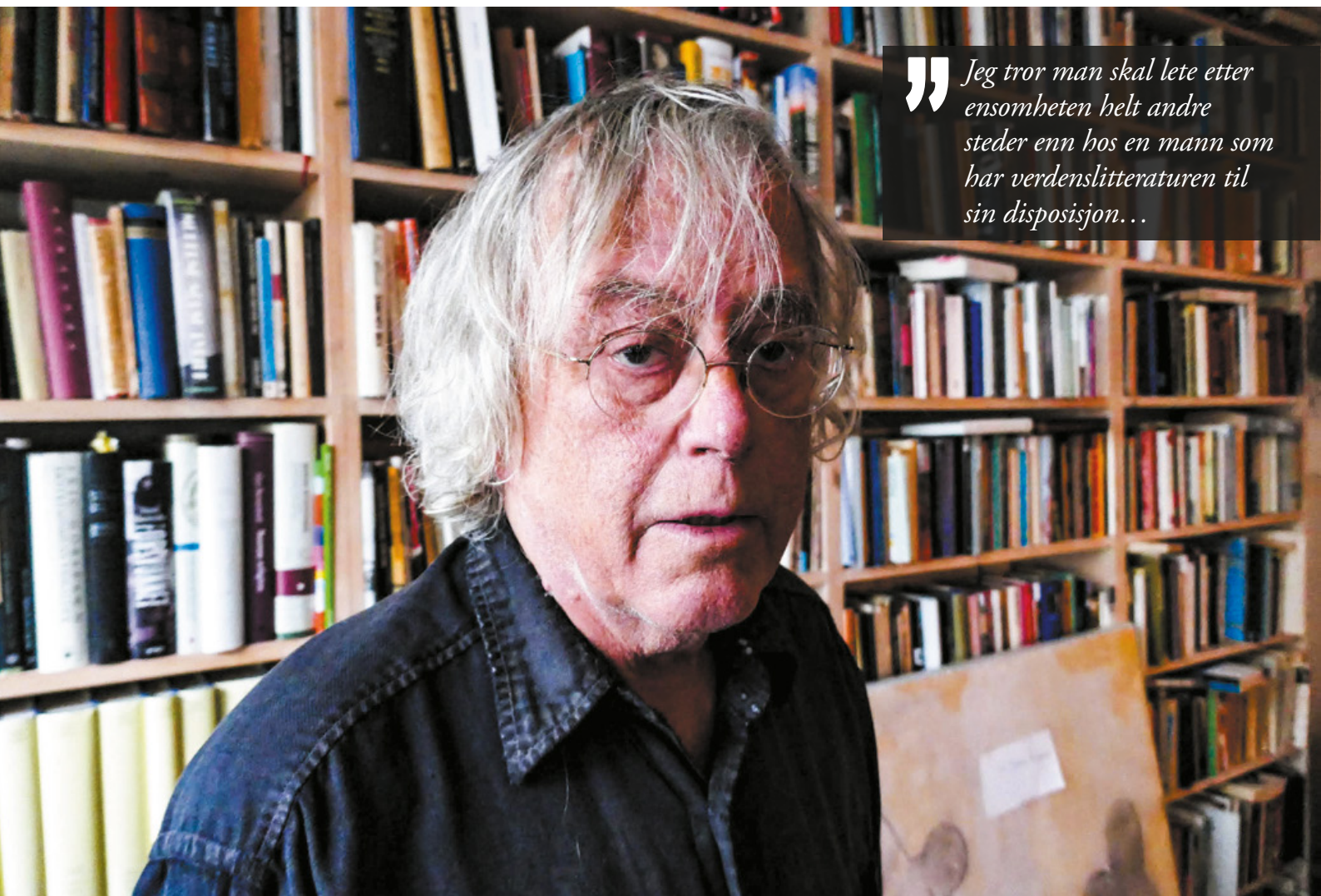
Faren på en sky Kanskje for å gi bibliotekarene en liten blomst etter å ha utgytt seg over middelmådigheten, minner han om at da han fikk Nordisk råds litteraturpris for «Roman 1987», la han opp «takketalen nærmest opp som en hyllest til det norske bibliotekvesen». I van der Hagens intervjubok gir han Hamsuns attennittallsromaner æren for at han blir forfatter. Solstad forteller at han hadde et «veldig godt» forhold til biblioteket da han var barn.

Barndommens bibliotek lå i Sandefjord, hvor han vokste opp. Faren drev først kolonialbutikk, men fikk det ikke til og måtte avvikle, og forsøkte seg som oppfinner av bl.a. av en «evighetsmaskin» og av leketøy for barn. Familien hadde dårlige råd, eller som Solstad sier selv, «vi var fattige». Moren jobbet i skobutikk etter at hun hadde blitt enke.

Faren var i Indremisjonen og familien hadde ingen befatning med arbeiderbevegelsen, så det var ikke her den senere profilerte AKP-ml-forfatteren hentet slike impulser fra. I romanen som bærer hans egen fødselsdato, 16.07.41, (han kaller alle bøkene romaner, selv de som

”Jeg er veldig uenig i den måten som mange av de toneangivende bibliotekene drives i dag. De dyrkes delvis som en del av sosialbudsjettet.”

”Jeg tror man skal lete etter ensomheten helt andre steder enn hos en mann som har verdenslitteraturen til sin disposisjon...

dreier seg om en forfatter som heter Dag Solstad) forteller han om farens ubrukkelige oppfinnelse, en lekefallskjerm som var nydelig konstruert, men dessverre bare kunne brukes én gang. Dag og en kamerat fant eskene med ubrukte minifallskjermmer på loftet og lot farens mislykethet regne nedover Sandefjord, til alle ungenes fryd. Sønnesviket, kan man tenke, skjønt i ettertid fortelles det med stor ømhet. Solstad begynner forøvrig den samme boken med å mane fram faren. Etter en svært solstads skildring av en flyplass og opplevelsen av å fly (han elsker tog og fly, særlig tog går igjen i bok etter bok) ser jeg personen ut av vinduet og oppdager at det sitter engler på skyene, noen med basuner i hendene – og på en av skyene sitter hans for lengst avdøde far.

Men for meg, som journalist, er Solstads barndom og hele hans privatliv som voksen, de to første ekteskapene, de tre døtrene – også hans nåværende etter alt å dømme lykkelige ekteskap med Therese Bjørneboe – et ikke-tema. Til van der Ha-

gen hevder han kategorisk at livet hans er uten interesse, det eneste som betyr noe er hans forfatterskap. «Jeg vil ikke redusere diktning til å måtte handle om ens egne oppvekst og private erfaringer», sier han og legger til at Shakespeare var sønn av hanskemaker og at halvparten av Shakespeares skuespill handler om konger.

Solstad-mannen Solstad begynte som lærer i Nord-Norge og har også forsøkt seg som journalist, men raskt ble han jo en slags konge han også, av dikter-Norge. I motsetning til hans hovedpersoner i romanen fra nittitallet og utover. De sysler ofte med litteratur; tittelpersonen i «Professor Andersens natt» er f eks litteraturprofessor, mens Elias Rukla i «Genanse og verdighet» er lektor og forsøker forgiveves å få nåtids-ungdommen interessert i Ibsens Vildanden.

Direkte sosialt vellykket er disse mennene sjelden, de er heller litt puslete – ikke handlingens menn akkurat. Singer skli-er ikke bare nærmest viljeløst inn i bibliotekaryrket, men også inn i ekteskapet

med en kunsthåndverker som har et hode for forretninger og ser ut til å representere alt forfatteren avskyr. Rukla blir gift med den underskjønne Eva Linde nærmest ved en tilfeldighet – selv om han er dypt forelsket i henne. Bjørn Hansen, hovedpersonen i to bøker, «17. Roman» og «Ellevte roman, bok atten», setter seg like godt ned i et rullestol, til tross for at han kan gå – dels som svin-delforsøk, dels (kan man forestille seg) fordi han vil unngå all aktivitet som gjør at han tar ansvar og nærmer seg andre mennesker.

Det er selvsagt forskjeller mellom dem; Hansen er straffedømt, mens tittelpersonen i «Armand V. Fotnoter til en uutgravd roman» er diplomat. Men de griper ikke etter lykken med begge hendene (og når Hansen forsøker seg i den første romanen, går det galt). Jeg bringer samtalen inn på disse «Solstad-mennene».

– Du har skrevet en rekke bøker om middeladrende menn som ikke slår ut vingene. Hvorfor denne tematikken?

– Det vet jeg ikke, det har bare blitt sånn. Da jeg var en svært ung forfatter, la jeg vekt på at alle bøkene mine skulle være veldig forskjellige fra hverandre. Da jeg vokste opp og ville bli forfatter, var det liksom en ideologi. Vitsen ved å være forfatter var at man skulle finne sin egen stemme og holde seg til den. Mens jeg prøvde det stikk motsatte. Hver bok skulle inneholde sin egen stemme, sier Solstad.

– Senere er det nok blitt slik at stemmen er blitt mer og mer lik. Og det er jeg ikke så veldig glad for. Nei, det er jeg ikke. Men man må bare godta den skjebnen som er en til del, og også den litterære stemmen. Jeg har ikke noe i mot den. Det er noe som gjør at jeg har fortsatt å skrive sånn. Men det er stikk i mot hva jeg egentlig hadde tenkt.

Verdenslitteraturen og psykologer

Litteraturprofessoren Geir Hjorthol mener Solstad innser at det er umulig å leve autentisk, det er et naivt ideal, så Solstads hovedpersoner tar heller på seg rollen å leve så fritt som mulig i et ufritt samfunn. Jeg nevner det, og tilføyer:

– *Jeg synes ofte at disse mennene ofte er ensomme, jeg, selv om de er ensomme på forskjellige måter...*

Her har jeg vist trampet borti noe. Solstad sier med hevet stemmevolum:

– Der pleier jeg å svare at du kan godt kalle et menneske som er en leser, som har daglig omgang med verdenslitteraturen, sånn som du ser der inne! Han peker mot den velfylte bokhyllen. – Du kan godt kalle ham ensom, jeg syns det blir veldig meningsløst, veldig meningsløst. Jeg tror man skal lete etter ensomheten helt andre steder enn hos en mann som har verdenslitteraturen til sin disposisjon...

– *I «16.07.41» skriver du at: «Nesten ingenting av det jeg har god, og nesten kjærlig kjennskap til, har jeg skrevet om». Hvorfor det?*

– Det finnes nok en forklaring, men jeg tror ikke jeg skal søke den forklaringen. Det er mange spørsmål man kan stille om meg og mitt forfatterskap som jeg egentlig ikke er interessert i å finne ut av eller ser noen hensikt i å gruble over. Da blir du enda mer selvopptatt enn du allerede er. Jeg ser det faktisk som et mål å tenke minst mulig på mitt eget forfatterskap, rett og slett.

– *Nå som det har vært en lang diskusjon om Knausgårds og så om Vigdis Hjorts bruk av levende modeller og eget liv: Finnes*

det to typer medfødt talent? Eller er det ulike syn på hva som er god litteratur?

– Jeg tror ikke det er forskjellig etisk bevissthet, mer temperamentsforskjeller, eller som du sier to typer talent. Skjønt jeg hadde sannsynligvis brukt mye mer mitt eget liv, hvis det ikke hadde vært veldig viktig for meg å kun skjule det.

– *Er det veldig viktig for deg?*

– Ja. Jeg liker å være privat. På den annen side er noen av favorittforfatterne mine nettopp helt motsatt. Som Mykle. Men jeg er for Knausgård også, jeg...

– *Du har et resonnement i 16.07.41, tror jeg det var, om at man ikke kan gå til psykolog når man har satt så mye inn på å bli forfatter, for psykologen vil fortelle er at grunnen til ulykken er misforhold mellom liv og diktning. Kan ikke en forfatter oppsøke psykolog?*

– Ha ha, jeg mener nok det! Men hvis man blir gæær'n nok, så må man jo. Jeg tror det er veldig få forfattere som egentlig ønsker å bli helbredet, for å si det sånn. Vi vil nok gjerne bli helbredet for våre dårlige knær og brukne ankler, men ikke for vårt ødelagte sinn.

– *Noen mener kunst er terapi. Men det er kanskje litt for enkelt?*

– Det kan være det. For meg er det ikke det.

Forfedre Et spørsmål jeg ikke stiller, men som Solstad svarer på selv, er om han har sluttet å skrive romaner. Det har han ikke, understreker han – selv om hans siste, «Det uoppløselige elementet i Telemark i perioden 11591-1896», vanligvis kalt Telemarksromanen – kom ut for over tre år siden. Mer vil han ikke si om den saken.

– Man skal være tålmodig som romanforfatter. I min alder skal man være meget tålmodig. Da jeg hadde skrevet T. Singer, syntes jeg den var såpass bra at jeg ikke trodde jeg vil greie å overgå den. Det greieste da hadde vært å si at «nå er mitt forfatterskap slutt!» Ting som er kommet til siden, er en slags bonus. Men jeg merker også at det er veldig begrenset hva jeg er i stand til å prøve meg på.

– *I Telemarksromanen forteller du det du vet om forfedre fra flere hundre år tilbake. Ikke alle var med deg på ferden, hvordan reagerte du på mottagelsen?*

– Mottagelsen var som forventet. De som var for den, var veldig for. Det har vel også noe med tidsånden å gjøre. De som ikke liker bøkene mine, føler seg vel ikke så jævlige ensomme hvis de tror at det er flere av dem!

– *Du har sagt at hvis man skal forstå seg selv som menneske og forstå livet, må man leve 350 år bakover i tid og 350 år fremover i tid. Da jeg leste Telemarksromanen, tenkte jeg at dette også er en måte å grave i seg selv på, å finne ut hvordan jeg ble til meg. Knausgård graver i sinnet, du i familiehistorien?*

– Min identifikasjon med de som har levd før meg, er veldig sterk, ja. Nettopp fordi de forsvinner. Det blir bare navn igjen av dem. Noen ganger er navn og fødsels- og dødsdato alt vi vet om de som har levd før oss. Og eventuelle rykter, men de kan være feilaktige, sier han. Her kommer Solstad med en liten anekdote om en forfader som giftet seg med en odelsjente. Det eneste som er kjent med denne mannen er at han gikk med en rød og en blå sokk «for å egle seg inn på folk» og kunne slå ned folk hvis han følte seg provosert. Jeg spør om han kjenner seg igjen i den hissige forfaderen – for han har innrømmet overfor van der Hagen at han har temperament – men det svarer han ikke på.

Dannelse I samtaleboken med van der Hagen klager Solstad over tapet av fortiden. For et par generasjoner tilbake pugget unger salmevers. Voksne som aspirerte til det som ble kalt dannelse, hadde f. eks. et selvsagt forhold til eldre kultur.

I kontrast til vår tid, påpeker Solstad, som selv har bodd flere år i Berlin, men hevder han ikke lærte seg ordentlig tysk: «Den hjemmefølelsen som Ibsen og Bjørnson fikk da han kom til Roma, er det samme som vår kulturløse generasjon får når de kommer til New York. Det er forferdelig,» sier han til van der Hagen.

– *Du selv da? Blir det New York eller Roma på deg?*

– Jeg liker både New York og Roma, men New York best.

– *Er du ikke litt kokett nå, du som setter slik klassisk kunnskap opp som et dannelsesideal? Jeg synes du virker veldig danned, jeg, og nå er jeg absolutt ikke ironisk....*

– Jeg er ikke så veldig kunnskapsrik, jeg har veldig store hull. Du bør intervju min kone! (latter) Hun er veldig fortvilet da, over hvordan det plutselig viser seg at jeg har kunnskaps hull.

– *Har ikke alle det?*

– Jo, jeg tror det. Hun også forresten. (mer latter)

– *Hvordan kan vi re-introdusere dannelse i Norge – eller er det en tapt kamp?*

– Det vet jeg ikke. Jeg har ikke tenkt på det. Jeg kan ikke påta meg alle opp-

gaver. Ting kan forandre seg, tror jeg, men dette googlesamfunnet er ikke særlig bra. Nesten alle toneangivende strømninger, går i én retning. Den er ut for stupet.

– *I avsnittet om Ibsens og Bjørnsons Roma fortsetter du: «Men gudskjelov, nå kommer vel snart kineserne og overtar oss alle.» Der var du vel litt ironisk. Eller håper du på kineserne?*

– He he. Er jeg ironisk der? Ja, du skal ikke være så helt sikker.

– *Du sier selvkritisk at du er en hvit mann, men så innrømmer du at hvis det må velges, så velger du den hvite mannen, Europa, fremfor kineserne...*

– Jeg blir vel tvunget til det, har ikke noe valg.

– *Litt tøft å si fra en som i sin tid var med i AKP – med partiets blåøye syn på Kina?*

– Det er lenge siden jeg så på Kina som et idealsamfunn. Men jeg står ikke i den situasjonen at jeg kan blande meg opp i hva kineserne gjør. Og det er en kraft i det samfunnet, som nok kan vinne, en åndelig kraft som før fantes i det amerikanske samfunnet.

– *Har du noe å si om høyrepopulisme og Trump?*

– Nei.

– *Jeg synes du er ganske morsom. Hva mener du med at du er Norges eneste ufri-villige komiker? Du mener jo ikke at alvor-et eller det man ønsker å si forsvinner fordi man bruker ironi eller humor?*

– Nei, jeg har ikke noe i mot det, men jeg gjør det ikke bevisst.

Kunsten og eliten I et intervju i Klassekampen for noen år siden sa Solstad: «Jeg tror ikke på den engasjerte litteraturen. Den kan ikke hjelpe vaskekona. Hun må henvende seg til journalistikken, eller filmen, som er massemedier. Det er ikke litteraturen.»

– *Må man være intellektuell for å lese gode romaner, og kan ikke vaskekoner være intellektuelle?*

– Nei, tvert imot, tvert imot!

– *Det har noe med antenner mot litteratur å gjøre, som ikke er det samme som å være intellektuell?*

– Antenner mot litteratur, ja! Da jeg bodde i Halden og skrev bok der, leste flere arbeidere manus og ga veldig gode råd. Men mine arbeidere leste jo gode bøker, Strindberg for eksempel.

– *Hvem skriver du for? Har du en leser i hodet?*

– Nei. Jo. Det er klart at jeg har en leser i hodet, men vil ikke analysere frem

denne personen. Det kan være at han minner meg om meg selv som en ung mann. Det er også en del av disse tingene som jeg ikke vil grunne noe særlig over.

– *Hva synes du om folket-kontra-eliten-debatten som det finnes så mye av i dag?*

– Ja, jeg er jo beskyldt for å være elitær i mange år, jeg! Det skal mye til for at jeg skal kalle meg for folkelig. Jeg har i hvert fall ikke folkelig humor, det kan jeg love deg. Jeg er folkelig i min interesse for en del sportsgrener. Men dem har jeg bestemt meg for å ikke dyrke lenger, for jeg har ikke lyst til å være folkelig.

– *Jeg kan allikevel ikke forestille meg at du tror at kunsten skal provosere og bryte grenser og alltid være noe nytt, som er vår tids klisje om kunst...*

– Neida, jeg er veldig skeptisk til såkalt provokativ kunst, som er fryktelig selvpoptatt.

– *Hadde jeg ikke visst bedre kunne jeg nesten ha kalt deg verdikonservativ...*

– Ja-joo, det kan du nok... Det er jeg nok. Jeg tror nok at jeg er det. Ja.

– *Du liker ikke amerikansk populærkultur, og heller ikke popmusikk noe særlig. Hva liker du i samtidskulturen?*

– Michel Houellebecq, sier Solstad.

Svaret kommer fortere enn vanlig. Han viser til den svært kritikerroste franske forfatteren som påstås å være både misogyn og islamofob. (Franskprofessor Karin Gundersen utnevnte også Houellebecq til Frankrikes største samtidsforfatter da hun ble intervjuet i Bok og Bibliotek). Privat skal Houellebecq være eksentrisk på grensen til det mannevonde, ifølge franske intervjuer.

– *Ham hadde jeg aldri turt å intervju...*

– Det ville ikke jeg ha gjort heller (mer latter – han er riktig lystig nå).

– *Han er kulturpessimist som deg. Er det derfor du liker ham?*

– Det er nok det. Og så kan han være veldig presis.

Genanse og verdighet «Veldig» er et ord han bruker mye muntlig. Den skriftlige Solstad, som fører et langt mer presist språk, holder seg unna løse og omtrentlige adjektiver. Han har derimot en rekke særpregede ord som ikke dukker opp i ethvert samtidsforfatterskap. «Bluferdig», er et av dem. For ikke å snakke om «genanse», «verdighet», «uanstendig», «skamfølelse», «pinlig» og «ille berørt».

– Jeg bruker også helst sympati i stedet for empati, påpeker han. – Sympati har nesten gått ut av språket. Det er en

pen menneskelig egenskap. Når jeg hører ordet empati, har jeg lyst til å løpe.

– *Hva sier disse ordene om deg?*

– De sier at jeg nødig kvitter meg med ord som uttrykker noe presist. «Bluferdig» kan ikke erstattes av noe annet. Før i tiden snakket vi dessuten med et språk som ikke forsøkte å skjule virkeligheten med forskjønnende ord. Som «jeg har et lite handicap». Hvis det en gang skjer noe slik at jeg blir sittende i rullestol, tror jeg at jeg hadde satt pris på å kunne si: «Jeg er dessverre nå blitt krøpling», ikke at jeg har et lite fysisk handicap.

– *Disse presise ordene beskriver også noe som ikke har så høy verdi i samfunnet. Man skal jo ikke være bluferdig, akkurat...*

– Nei, dette er også ord som stort sett er forlatt, fordi samfunnet ikke synes det tar seg ut. Altså, jeg kaller Pippis far konsekvent ... Nei, det gjør jeg ikke, avbryter han seg selv. (latter)

– *Det var sydhavskongen, det. Du må ikke finne på å si det andre ordet.*

– (Mer latter) Nå har jeg en tendens til å kalle alle negre for sydhavskonger.

– *Hvordan forholder du deg til at du er på kant med flertallets litteratur- og kunstsyn og kanskje synet på tilværelsen generelt – og blir dyrket som vår tids beste norske forfatter? Blir du dyrket på feil premisser?*

– Det har jeg vel ikke tenkt på. Men jeg tror nok det skjer svært sjeldent at man blir forstått, ikke engang av sine nærmeste. Jeg husker en jente på nitten-tjuen år som kom bort til meg etter et foredrag og sa: «Du snakket ikke om noe annet enn det forholdet jeg har til kjæresten min. Han skjønner ikke så veldig mye.» Så hvis du regner med at du blir forstått ... nei, det blir du aldri.

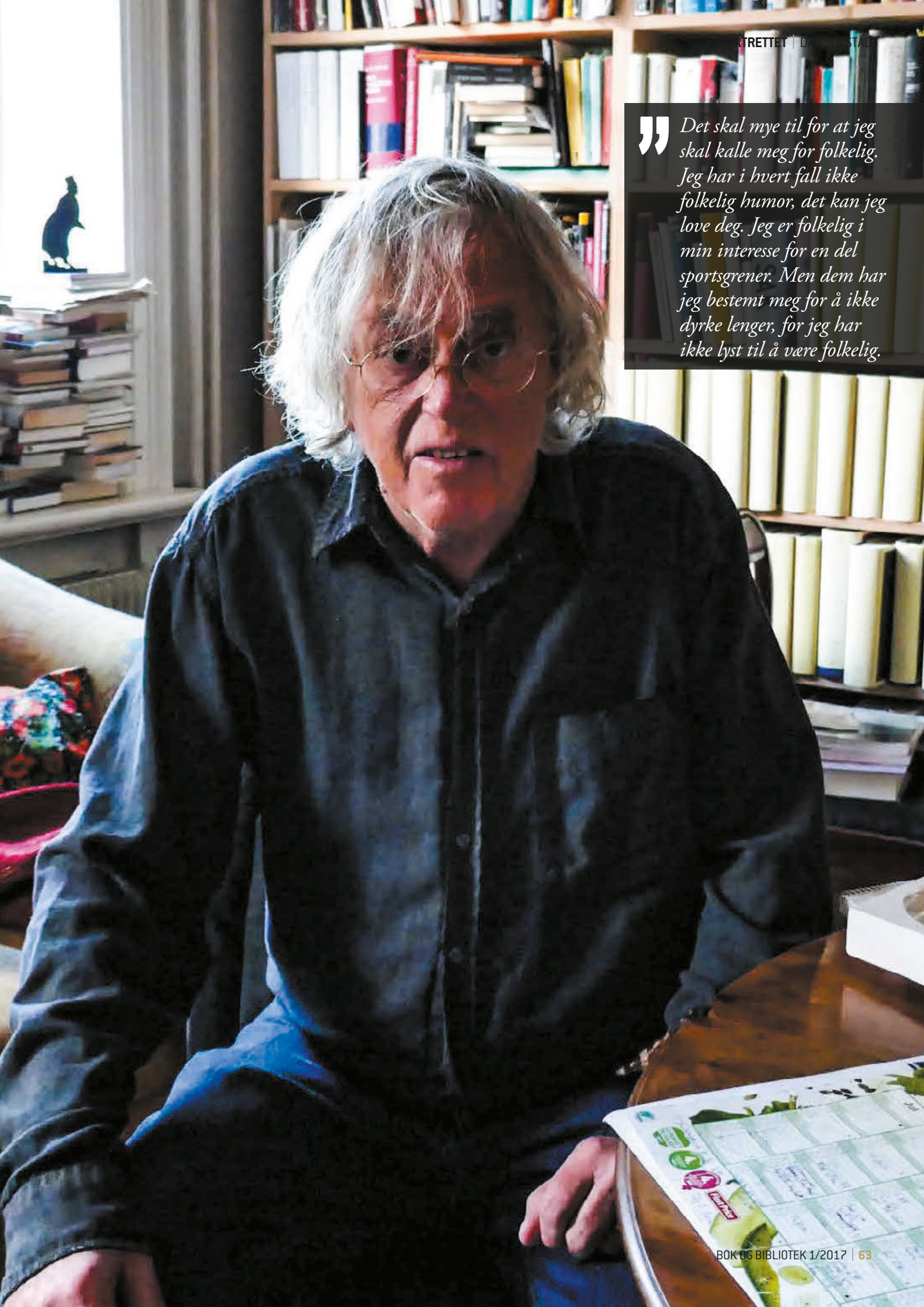
– *Du har regnet deg selv som en svært god forfatter siden debutromanen din, «Irr! Grønt» fra 1967. Hvordan hadde du så stor selvtillit da du var såpass ung? Har du egentlig ekstremt god selvtillit, eller har du en type selvtillit for forfatterskapet og en for livet ellers?*

– Det må absolutt bare være en forfatterselvtillit. I virkeligheten eier jeg ikke selvtillit.

– *I T. Singer er du er kjempeflink til å beskrive en mann som kommer inn i et rom og peiler seg inn mot hvordan han kan sette seg ned slik at færrest mulig oppdager at han er kommet...*

– Ja, jeg kan dette. Og enda nå, som en eldre mann med ganske høy prestisje, er jeg ikke i stand til å ta ordet i en større forsamling. Det får jeg meg ikke til. ■

” Det skal mye til for at jeg skal kalle meg for folkelig. Jeg har i hvert fall ikke folkelig humor, det kan jeg love deg. Jeg er folkelig i min interesse for en del sportsgrener. Men dem har jeg bestemt meg for å ikke dyrke lenger, for jeg har ikke lyst til å være folkelig.

Snudd trend?

2016 var et godt år for Sarpsborg bibliotek, som ser ut til å ha snudd den negative trenden de var inni. Sarpsborg Arbeiderblad (sa.no) melder at biblioteket hadde en liten oppgang i både besøks- og utlånstall i fjor. Biblioteket var også aktive når det gjaldt arrangementer. Blant annet markerte de Sarpsborgs 1000-årsjubileum med en rekke lokalhistoriske foredrag. «I jubileumsåret var det 11 foredrag om ulike lokale temaer. De trakk godt med publikum og vakte stor interesse. Foredragsrekken fortsetter i 2017, om enn med færre foredrag. Et annet nytt tilbud i 2016 var Bok & kaffe på lørdager. Seks lørdager i høst bød bibliotekarene interesserte tilhørere på en kopp kaffe, kjeks og bok- og filmanbefalinger. Dette fortsetter også i 2017», sier Kure. ■

Biblioteket som aldri stenger

For å utvikle kulturtilbudet i Sørums kommun, har biblioteket på Sørumsand nå utvidet åpningstidene sine. «Det er for meg i dag en stor glede å kunne åpne et bibliotek som ikke skal stenge igjen», lød det fra Sørums ordfører, Marianne Grimstad Hansen, da hun innviet bibliotekets nye tilbud. Biblioteket har nemlig blitt det første døgn-åpne biblioteket i Akershus, melder Sørums kommune. Ordføreren ble tildelt det første utvidede lånekortet, som altså gir adgang til biblioteket til alle døgnets tider. ■

Asker anno 2016

For å utvide bildesamlingen sin, arrangerte Asker bibliotek nylig fotokonkurransen «Asker anno 2016». Som navnet tilsier, siktet konkurransen på å illustrere livet i Asker i året som var. «Her er mange naturbilder, noen med dyr, men de fleste er uten mennesker», sier Aleksander Kristung til Budstikka.no. Vinneren av fotokonkurransen ble avgjort ved loddtrekning. Vinneren ble Mette Schreuder for hennes vinterbilde av Store Berg gård. ■

Gode besøkstall i jula

Det meråpne tilbudet til fem av Deichmanske biblioteks filialer ble flittig brukt i jula. Deichmanskes tall viser at til sammen 542 oslofolk var innom bibliotekene på julaften. Første juledag var tallet 428, og andre juledag 815. Tilbudet har vært godt brukt ellers også, med hele 26 268 registrerte besøk i meråpent-tiden i november. Formålet med de meråpne bibliotekene er å gi Oslos innbyggere best mulig tilgang til leseropplevelser, kunnskap, fred og ro, og en gratis møteplass. Deichmanske bibliotek tilhører hver eneste osloborger, og meråpent lar folk tilbringe tid på biblioteket sitt når det passer dem best. ■

Åpner for å bygge ut fredet bibliotek

Fredrikstad bibliotek sliter med plassmangel og umoderne lokaler. «Det som en gang var landets største folkebibliotek er innhentet av tiden», sier biblioteksjef Ib Aarmo til NRK Østfold. «Biblioteket er først og fremst designet for å gi rom til bøker og bokhyller, mens i dag har også bibliotekene som formål å være et sosialt treffsted». Det over 90 år gamle mursteinsbygget med interiør, samt parken rundt, er fredet av Riksantikvaren. Nå vil fylkeskonservatoren tillate tilbygg for å forhindre at biblioteket blir flyttet til andre lokaler. ■

Open Access for bibliotekarer – nye utviklingsmuligheter for en gammel profesjon

Andrew Abbotts artikkel, *Professionalism and the future of librarianship* (Abbott, 1998), om utvikling av bibliotekarprofesjonen, tar for seg hva som fører til endring for bibliotekarprofesjonen. Det kan for eksempel handle om ny kunnskap som endrer måten å jobbe på, eller at andre profesjoner overtar deler av arbeidet, eller når økonomiske krav tvinger fram andre måter å organisere arbeidet på. Abbott skriver at det som ster-

kest påvirker utviklingen av bibliotekarprofesjonen er teknologisk utvikling. Et eksempel kan være hvordan man ved innføring av digitale samlinger i bibliotek gikk fra å eie fysiske samlinger til å betale for tilgang til elektroniske samlinger. Nå er en ny teknologisk utviklingstrend startet.

Den vanligste måten å formidle forskningsresultater på er å publisere artikler i vitenskapelige tidsskrifter. Imidlertid er det nå blitt så dyrt å abonnere på

disse tidsskriftene at stadig flere bibliotek må si opp deler av tidsskriftbeholdningen sin. Det å få tilgang til forskningsresultater er med andre ord blitt svært dyrt. For samfunnet, eller den enkelte institusjon, kan dette bety at man betaler både for å få utført selve forskningen og i tillegg må kjøpe resultatet av forskningen (artikkelen) etterpå. Dette har ført til at man har sett etter alternative måter å dele forskningsresultater på, ofte drevet fram

av grupperinger av bibliotekarer og forskere sammen, som for eksempel SPARC (Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition).

Hva kan Open Access bidra med?

Open Access er en videreutvikling av elektronisk tilgang hvor teknologien gjør produksjon og deling av vitenskapelig informasjon både billig og enkelt. Forlagernes kompetanse er derfor ikke nødvendig lenger. For bibliotekarer kan dette bety at man igjen får kontroll over samlinger på den måten at man aktivt bidrar til publisering og tilgjengeliggjøring og ikke kun betaler for tilgang til den ferdig publiserte samlingen.

Open Access betyr fri online tilgang til forskningsresultater. *Gull Open Access* er betegnelsen for publisering i Open Access-tidsskrifter, altså tidsskrifter som er fritt tilgjengelige online. Gull Open Access-litteratur er gratis å lese for alle som har internettilgang. For forskerne kan det bety at de må betale for å publisere, og det er viktig at de er sikret god kvalitet når de velger tidsskrift.

En annen variant kalles *Grønn Open Access*. Her gjøres forskningsresultater tilgjengelig på nett gjennom at man arkiverer en versjon av artikler i åpne publiseringsarkiv, ofte kalt *vitenarkiv*.

Et tredje alternativ er *hybrid publisering* hvor forlagene tilbyr forfatterne å kjøpe fri sine artikler i de de ordinære tidsskriftene. Fra institusjonens eller samfunnets synspunkt er ikke dette attraktivt ettersom man igjen risikerer å betale dobbelt – først ved at man betaler abonnementskostnader på et tidsskrift, dernest ved å dekke forfatterens kostnader for å kjøpe fri artikkelen i det samme tidsskriftet.

Vitenarkiv – en nøkkel i arbeidet med Open Access

Vitenarkiv er åpne arkiv hvor forskere, ofte med hjelp fra bibliotekarer, kan gjøre forskningsresultater åpent tilgjengelig på Internett, for eksempel ved å egenarkivere publiserte artikler i tråd med forlagene krav. Et eksempel på krav fra forlagene kan være at man må utsette publisering i vitenarkivet i x antall måneder etter ordinær publisering (embargo periode). Et annet krav er at man kun får lov til å publisere en tidligere versjon av artikkelen, for eksempel før eller etter fagfelle vurdering. Institusjonelle vitenarkiv inneholder også ofte institusjonens egne publiseringer, typisk «grå litteratur» som institusjonsserier og så videre.

Viktige oppgaver knyttet til vitenarkiv er å lage policy for implementering i institusjonen, velge system og designe arkiv, samt lage rutiner og prosedyrer for Open Access-arkivering. I flere av artiklene fra semesteroppgaven ble det påpekt at prosjektledelse kan være nyttig kompetanse å ha, samt evne til å kommunisere (promotere) vitenarkiv internt i organisasjonen.

Vitenarkiv spiller en viktig rolle i utvikling av systemer for akademisk publisering. De stiller krav om høy profesjonell kompetanse og det er viktig med relevant teknologisk kunnskap for å etablere og utvikle et åpent vitenarkiv. Etter hvert har det kommet aktører på markedet som håndterer mye av det tekniske, som embargo periode og versjonshåndtering. Et eksempel på dette er det norske vertssystemet BIBSYS Brage. Dette ble satt i drift i 2007 som et resultat av et prosjekt som utredet behovet for et norsk system for elektronisk publisering og di-

gital bevaring. BIBSYS utvikler systemer rettet mot fag- og forskningsbibliotek og i BIBSYS Brage er det ofte bibliotek og bibliotekarer som er eiere og administratører.

Det har generelt vært en økning i åpne vitenarkiv i Europa, kanskje fordi man i EUs forskningsprogram forplikter seg til å publisere forskningsresultater åpent. EU har også en egen database hvor de samler inn dokumenter fra åpne arkiv – OpenAire. Det planlegges høsting fra BIBSYS Brage til OpenAire i 2017. Vitenarkivene til Universitetet i Bergen og NTNU er eksempler på arkiv som er høstet av OpenAire.

Utfordringer for bibliotekledere

Hvordan utnytte de ressursene man har eller skaffe nye ressurser som gjør det mulig å ta på seg nye oppgaver innen Open Access – dette er potensielle utfordringer for ledere. En undersøkelse foretatt av Maria Casella og Maddalena Morando i italienske vitenarkiv i 2012, fant at små og mellomstore universitet er bedre rustet for Open Access-initiativ fordi de har tettere relasjoner mot interne ledere og andre interessenter, og kan dermed ha en enklere jobb med å «selge inn» Open Access i institusjonen. De fant at kommunikasjonsferdigheter var svært viktig for å promotere vitenarkiv, men fokuserte mye på personlige egenskaper, heller enn at man kan lære seg dette. I samme undersøkelse kommer det fram at mangelen på kompetanse ses på som et hinder for å fylle arkivene.

I en annen artikkel, skrevet av Andrew Cox og Stephen Pinfield, sammenlignet de flere undersøkelser og fant at akademiske bibliotek ofte definerer sin administrative struktur i henhold til tjenestene de

tilbyr, mens vitenskapelig kommunikasjon og publisering ofte er vanskelig å plassere innenfor tradisjonelle bibliotekstjenester. Nettopp det å ha riktig tilpasset kompetanse er en stor utfordring for ledere. Dersom arbeidet med Open Access ikke er en integrert og akseptert del av bibliotekenes tjenester, kan kostnader og personalressurser være hindringer for utvikling og implementering.

Lederen bør altså kjenne til fordelene institusjonen vil ha ved å innføre Open Access og kunne promotere dette i institusjonen slik at man får de nødvendige ressurser. I disse tider med fokus på effektivisering, oppsigelser og nedskjæringer kan nok dette by på problemer.

Ledere kan også være viktige pådriverer for at en institusjon skal ta Open Access-initiativ. Andre viktige oppgaver er å bidra som ekspert eller veileder for institusjonen, utarbeide policy og retningslinjer, administrere publiseringsfond og bidra til at forfatterne oppfyller finansieringskildenes mandater ved å publisere egen forskning for Open Access. I dette arbeidet er det avgjørende med kjennskap til copyright, lisenser og avtaler.

Forskerstøtte som ny trend for akademiske bibliotek

Det er viktig for dagens akademiske bibliotek å tilpasse seg brukernes behov. I dagens skiftende klima er det behov for nye roller innen «embedded librarianship» (forskerstøtte). Fra å fokusere på å kunne gjøre tilgjengelig og

overføre informasjon, skal man nå ha en rolle som samarbeidspartner og være involvert i institusjonens arbeidsprosesser slik at man kan tilby tilpasset informasjon. Flere mente at det å ta ansvar for nye oppgaver samt å ta på seg nye roller er nødvendig for å få forskere til å bruke biblioteket.

I Sverige gjennomførte Joacim Hansson og Krister Johannesson en undersøkelse blant bibliotekarer i fag- og forskningsbibliotek. Hvordan ser de sin rolle? Hvordan gjøre bibliotekarene aktive i prosessen rundt forskning og forskerstøtte? Forfatterne er opptatt av hvordan bibliotekarenes yrkesidentitet skaper holdninger. Open Access har ført til at fag- og forskningsbibliotekarer har påtatt seg nye roller, men lite er kjent om hvordan de oppfatter disse endringene. I undersøkelsen kom det fram at det var problematisk å finne tid til å utvikle Open Access-kompetanse. Den viste også at bibliotekarenes holdninger til endrede forhold var avgjørende for om man introduserte nye tjenester. Artikkelen konkluderer blant annet med at utvikling av institusjonelle arkiv og åpen publisering vil få økende betydning for forskningsbibliotek framover. Vitenskapelig publisering egner seg godt for akademiske bibliotekarer, og i den forbindelse er det viktig å bygge allianser med forskere og forskergrupper. Man kan også diskutere hvilke oppgaver det er nødvendig å knytte mot institusjonelle arkiv, blant annet at det er viktig å kjenne til copyright-regler og hvilke lisenser det kan publiseres under.

Cox og Pinfield sin artikkel, som er en sammenligning av undersøkelser utført i universitetssektoren i United Kingdom, viste en oversikt over nye oppgaver for bibliotekarprofesjonen innen forskningsdatahåndtering. Forfatterne har i en tabell vist at implementering av Open Access og Open Access-policy er rangert som de viktigste oppgavene framover. Likeså kommer det å drive vitenarkiv høyt på lista. Utdrøftingene er kostnader og stabens mulighet til å utvikle kompetanse.

Hva kan bibliotekarer gjøre?

Bibliotekarer er unikt posisjonert til å arbeide med Open Access ettersom de har interesse og kompetanse for akademisk publisering og kommunikasjon, og er ofte drivkraft bak endringer tilknyttet Open Access. Dette poengterte flere av artiklene jeg så på i semesteroppgaven min. Artiklene definerte Open Access som en av de viktigste trender med stor innflytelse på bibliotekarprofesjonen i fag- og forskningsbibliotek. Gjennomgående mente forfatterne at det er gode grunner for bibliotekarer til å ta ansvar for Open Access i institusjonen, og flere antyder at disse oppgavene og tjenestene er en utvidelse av bibliotekarprofesjonen.

Flere mente at kommunikasjon for å promotere Open Access er viktig slik at man faktisk får de nødvendige ressurser. I den forbindelse kan det være interessant å utvide bibliotekarkompetansen med utdanning innen media og kommunikasjon for på den måten å tilrettelegge

for forskningskommunikasjon eksternt og bli bedre på innsalg internt.

Det er to hovedtrender innen arbeidet med Open Access: rådgivning og veiledning i hvordan publisere og håndtering av digitale data i for eksempel vitenarkiv.

For å utvikle vitenarkiv er det viktig med teknologiske ferdigheter og kunnskap om datahåndtering, i tillegg til kunnskap om arkivering og bevaringsprinsipper.

Innenfor forskerstøtte vil man ha behov for rådgivnings- og veilederkompetanse innen Open Access publisering. Hvordan publisere åpent? Hvordan evaluere OA-tidsskrifter? Hvordan evaluere OA-artikler til bruk i forskning? Hvordan dele videre? Og ikke minst, hvordan oppfylle krav til åpen publisering fra de som finansierer forskningsprosjekter, som Norges forskningsråd (NFR) og EU? I tillegg til kunnskap innen selve faget kan det også være nyttig med pedagogiske ferdigheter, spesielt om man har studenter som brukere.

For bibliotekarer som skal lede arbeidet med Open Access i en institusjon foreslår flere artikkelforfattere at man bør ha opplæring i strategisk planlegging, markedsføring, prosjektarbeid eller lignende. Alle artiklene i semesteroppgaven presiserer at det er viktig for fagbibliotekarer å utvide bibliotekarprofesjonen med nye oppgaver tilpasset dagens bru-

kere. Imidlertid er ikke dette nødvendigvis på bekostning av andre profesjoner slik Abbott beskriver, i stedet fremheves samarbeid med tilstøtende profesjoner, for eksempel innen IT og forskningsadministrasjon. Flere trakk frem tjenester innen forskningsstøtte som det viktigste fag- og forskningsbibliotek kunne arbeide med framover. ■

Litteraturliste

Abbott, A. (1998). Professionalism and the future of librarianship. *Library Trends*, 46(3), 430.

Burnett, K., xa, M., Bonnici, L., xa, & J. (2006). Contested Terrain: Accreditation and the Future of the Profession of Librarianship. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, 76(2), 193-219. doi:10.1086/506462

Cassella, M., & Morando, M. (2012). Fostering New Roles for Librarians: Skills Set for Repository Managers – Results of a Survey in Italy. *Liber Quarterly: The Journal of European Research Libraries*, 21(3/4), 407-428.

Cox, A. M., & Corral, S. (2013). Evolving academic library specialties. *Journal of the American Society for Information Science & Technology*, 64(8), 1526-1542. doi:10.1002/asi.22847

Cox, A. M., & Pinfield, S. (2014). Research data management and libraries: Current activities and future priorities. *Journal of Librarianship & Information*

Science, 46(4), 299-316. doi:10.1177/0961000613492542

Danner, R. A. (2008). Skating with Donovan: Thoughts on Librarianship As a Profession. *Legal Reference Services Quarterly*, 27(2-3), 117-136. doi:10.1080/02703190802409008

Davis, C. (2008). Librarianship in the 21st Century—Crisis or Transformation? *Public Library Quarterly*, 27(1), 57-82. doi:10.1080/01616840802122401

Delaney, G., & Bates, J. (2015). Envisioning the Academic Library: A Reflection on Roles, Relevancy and Relationships. *New Review of Academic Librarianship*, 21(1), 30-51. doi:10.1080/13614533.2014.911194

Fiane, E. M. (2015). *Open Access, akademiske bibliotek og utvikling av bibliotekarprofesjonen. Litteraturgjennomgang 2005-2015. Semesteroppgave 2015, BSL4300 Informasjons- og kulturformidlende institusjoner, Master i Styring og ledelse, HiOA.*

Hansson, J., & Johannesson, K. (2013). Librarians' Views of Academic Library Support for Scholarly Publishing: An Every-day Perspective. *Journal of Academic Librarianship*, 39(3), 232.

Thomas, W., & Thomas, W. (2013). The Structure of Scholarly Communications Within Academic Libraries. *Serials Review*, 39(3), 167-171. doi:10.1016/j.serrev.2013.07.003

Forfengelighetens biblioteker

Når en ny amerikansk president fratrer, begynner arbeidet med å planlegge den avtroppende presidentens bibliotek. Hva inneholder disse bibliotekene, hvorfor har USA denne tradisjonen, og fungerer de etter hensikten?

TEKST: NINA KRAFT
FRILANSJOURNALIST

Hva Obama-biblioteket vil inneholde er det for tidlig å mene så mye om, men de eksisterende bibliotekene tilbyr svært ulike utstillinger og gir svært forskjellige inntrykk av presidentembetet. Vanligvis blir bibliotekene lagt til presidentens hjemby, men Obama vokste jo opp på Hawaii, så han har valgt kona Michelles hjemby, Chicago.

Forskning og fans

Når Obama-biblioteket står ferdig, blir det det 13. president-biblioteket i en sammenhengende rekke siden Franklin D. Roosevelt. Disse såkalte presidentbibliotekene (Presidential Libraries) er dels forskningsbibliotek som inneholder politiske dokumenter fra presidentens periode, dels nokså eklektiske museer over presidentenes liv og virke. Den faglige delen er den uttalte hensikten med bibliotekene. De skal være en kilde for historikere, statsvitere og journalister, men det er museumsbiten som får størst oppmerksomhet. En del museer er rene valfartssteder hvor tilhengere kan besøke sin favorittpresident. Dette gjelder særlig bibliotekene til Ronald Reagan og John F. Kennedy.

Ifølge Anthony Clark, som har skrevet en bok om presidentbibliotekene, har museene hatt en tendens til å vokse, særlig fra Reagan-biblioteket og utover, mens den faglige bibliotekbiten ikke viser tilsvarende aktivitet.

Presidentmuseene inneholder alt fra presidentenes limousiner og fly til det presidenten interesserte seg for i privatlivet. Det kan være familiebibelen, andre bøker, vin, kinesisk kunst – kort sagt alt presidenten interesserte seg for eller gjerne vil innprente fansen at han interesserte seg for. Man kan også beskue nøyaktige kopier av det ovale kontor

eller miniatyrtgaver av Det hvite hus. Presidentenes krigføring, uheldige politiske manøvrer, pengerot eller sexskandaler tones ofte ned i utstillingene, eller nevnes overhodet ikke.

– Alle presidentbibliotekene er forfengelighetsprosjekter. Forskjellen ligger mellom de som tar forfengeligheten til ekstreme høyder, og de som kun holder den på forbausende høye nivåer, mener Clark.

Disney-memorabilia

Reagan-biblioteket i Simi Valley nordvest for Los Angeles, som ble innviet i 1991, inneholder blant annet en stor samling Walt Disney-relaterte objekter, for Reagan var svært begeistret for Walt Disney, men det rommer desto mindre om f. eks. Iran-Contras-affæren. Man må også lete med lupe for å finne noe om Reagans først kone, Jane Wyman, mens hans trofaste Nancys kjoler har fått en egen avdeling.

I Clarks uformelle rangering av bibliotekene med hensyn til forfengelighet, «leder» Reagan-biblioteket. George W. Bushs bibliotek i Dallas synes han er nesten like ille, mens Lyndon B. Johnsons bibliotek i University of Texas at Austin kommer på en tredjeplass, fulgt av Richard Nixons bibliotek i Yorba Linda i California. Museumsdelen i «Tricky Dicks» bibliotek inneholder faktisk en del saklig informasjon om Watergate-skandalen.

Uklare finansieringskilder

Bibliotekene bygges ved hjelp av midler som presidenten samler inn, mens den bibliotekfaglige biten av virksomheten drives av føderale arkivarer, the Archivists of the United States, som jobbtittelen deres lyder. Disse er føderalt ansatte og jobber for National Archives and Records Administration.

Toppen av forfengelighet. Ronald Reagan-biblioteket er rangert som nr 1 på forfengelighetstoppen. Det rommer blant annet Air Force One, det flyet han brukte som president.

Hvor pengene til å bygge og utstyre bibliotekene kommer fra, er vanskelig å bedømme, for donasjoner til presidentbibliotek og -stiftelser er ikke lovregulert og dermed ikke gjenstand for offentlig innsyn – i motsetning til ved presidentvalg – hvor donorer må offentliggjøres, størrelsen på donasjoner er lovbegrenset, og hvor utenlandske regjeringer og individer ikke får lov til å bidra med penger.

Clinton-stiftelsen, som samlet inn midler til Clinton-biblioteket, var som kjent svært omstridt i presidentvalgekampen og

ble en belastning for Hilary Clinton. Clark mener allikevel at den presidenten som har avslørt mest om hvem som har donert penger, faktisk var Bill Clinton.

– Blant giverne til Clinton-biblioteket i Little Rock i Arizona var riktignok flere utenlandske regjeringer, inkludert Saudi-Arabia. Men også for de to Bush-bibliotekene mottok utenlandske donasjoner, påpeker han.

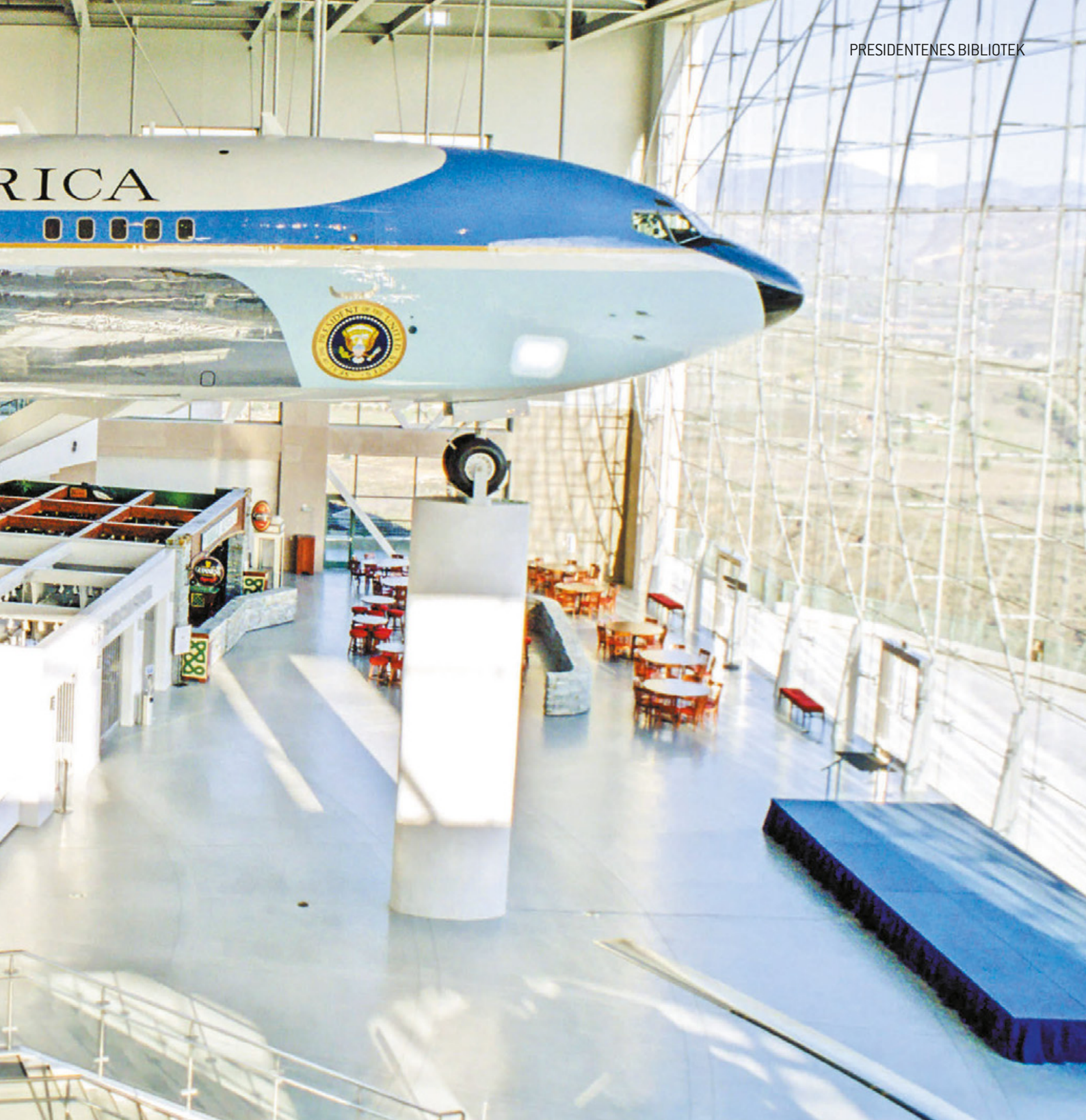
– Hindrer forskning

Dokumentene etter hver presidents tid

ved makten ble føderal eiendom etter en lov av 1978. Før det ble dokumentene fra hver presidents administrasjon regnet som private. Presidentene tok dem med seg da de forlot Det hvite hus.

Allikevel kan det ifølge Clark ta mange år, i verste fall flere tiår, å få tak i forskningsmateriale – fordi loven ikke setter noen grense for hvor langsomt dokumenter skal kunne frigjøres. Han frykter at dette hindrer viktig politisk forskning.

– Noen av de viktigste kildene til forskning innen statsvitenskap og nær

politisk historie befinner deg i disse bibliotekene, sier han.

Clark mener at bibliotekledelsen bevisst er svært restriktiv når det gjelder hvilket materiale de slipper ut av hensyn til presidentenes omdømme. Hvis dokumentene blir offentliggjort raskt, og historikere, statsvitere, journalister og andre får tilgang til dem mens sakene de omhandler fremdeles er relativt ferske, ville de kunne stå i strid med den positive og forherligende historien som hver president ønsker å fortelle om seg selv.

– «The Archivist of the United States»

og andre ansatte i National Archives er svært omhyggelige med å ikke krenke presidenter, tidligere presidenter, deres familier og deres stiftelser. Disse ansatte mener de må gjøre alt som står i deres makt for å gjøre disse personene og organisasjonene til lags. Dette gjør de ved å hjelpe bibliotekene til å styrke presidentenes ettermæle og fjerne ethvert hint om skandale, feil eller negativ informasjon, sier Clark.

– Treneres

Slik Clark beskriver det, oppnår arkivare-

ne dette ved å ansette mange til å lage positiv oppmerksomhet rundt spesialutstillinger og de delene av bibliotekene som er åpne for det store publikum, mens de ansetter få til å arbeide i arkivene som inneholder dokumenter fra hver presidents administrasjon.

– Papirene er tilgjengelige gjennom offentlighetsloven, men det er så stor kø av forespørsler ved noen av de nyere presidentbibliotekene at vi snakker om flere år, og til og med flere tiår, sier Clark.

Tiltross for manglende åpenhet, er ►

Et mausoleum? Nei, biblioteket til George W. Bush, som troner som nr 2 på skrytelisten over presidentbibliotek.

presidentbibliotekene sjelden gjenstand for kritikk. Clark tror en del av årsaken kan være at en del historikere ikke ønsker å legge seg ut med arkivarene. Massemedia kommer på sin side ikke på banen før et bibliotek har havnet i skuddlinjen på grunn av en spesifikk politisk sak, som Clinton-familiens stiftelse gjorde under valgkampen.

Watergate

Før Franklin D. Roosevelt fantes det ingen lov om presidentbiblioteker. Det er riktignok blitt etablert biblioteker over en del av de viktigste presidentene tidlig i amerikanske historie også, som Lincoln og Ulysses S. Grant, men dette er ikke gjort systematisk, og disse bibliotekene er ofte private.

Roosevelt fikk i stand en lov som gjaldt hans egne etterlatenskaper. Den første loven om presidentbiblioteker generelt kom i 1955, men den tillot hvert bibliotek å bestemme mye av innholdet selv. Så kom Watergate-skandalen. Richard Nixon forsøkte å ødelegge dokumenter og – særlig – inkriminerende lydopptak, og det fikk Kongressen til å vedta en ny lov som krever at alt materiale, skriftlig eller i annen form, fra en presidents tid ved makten skal gjøres offentlig tilgjengelig. ■

Presidentbibliotekene rangert

Reagan-biblioteket er ifølge Antony Clark det mest skryttete og partiske av alle bibliotekene over relativt nyere amerikanske presidenter, mens Carter-biblioteket er det mest nøkterne og upartiske.

Slik ser hans uoffisielle rangering over presidentbibliotekene ut:

- Ronald Reagan
- George W. Bush
- Lyndon Johnson
- Richard Nixon
- George H. W. Bush
- John F. Kennedy
- Bill Clinton
- Herbert Hoover
- Franklin D. Roosevelt
- Harry Truman
- Dwight Eisenhower
- Gerald Ford
- Jimmy Carter

Benekter påstander

– Jeg tror de fleste vil være enige i at både hans liv og karriere var bemerkelsesverdig, med betydelig suksess og betydning internasjonalt. Jeg er stolt av å dele dette med besøkende, sier direktør R. Duke Blackwood om biblioteket viet tidligere president Ronald Reagan.

Lederen for Ronald Reagan Presidential Library avviser at biblioteket skal være noe forfengelighetsprosjekt.

– Hver gang du fortolker historien vil du finne uenighet. Jeg mener vi viser frem Ronald Reagan, hans liv og hans karriere, sier direktør Blackwood.

Geir Gundersen, som er arkivar ved Gerald Ford-biblioteket, forteller at Gerald Ford og hans kone aldri forsøkte å dirigere eller blande seg inn i driften av museet da de var i live.

– Jeg og mine kolleger har arbeidet veldig hardt over mange år for å gi et balansert og rettferdig bilde av presidentens og førstedamens liv, og for å oppnå dette har vi fulgt reglene til National Archives and Records Administration, sier Gundersen.

– Fungerer godt

Duke mener at også de andre presidentbibliotekene fungerer godt, men legger til at «hver gang du fortolker historien, vil det være uenighet om innholdet». Gundersen vedgår imidlertid indirekte at de ulike presidentenes selvbilder nok kan prege museenes offentlige ansikt. Han viser til Ford-bibliotekets hjemmeside hvor det det står:

«Sammensetningen av de første utstillingene for museet reflekterer finansieringsskildene for utstillingene. Presidentenes stiftelser (private, non-profit støtteorganisasjoner) skaffer midler og bygger presidentbibliotekets bygninger, betaler for hvert museums kjerneutstilling og er ansvarlig for en betraktelig del av finansieringen (og i mange tilfeller også ansatte) for offentlige programmer, undervisningsprogrammer og (i tilfellene George Bush, Clinton og George W. Bush, samt alle fremtidige presidentbiblioteker) bidrar med midler for at offentlige myndigheter kan vedlikeholde museene.»

Museumsdelen til Reagan-biblioteket har en nærmere tusen kvadratmeter utstillingsflate og ligger i en diger landskapspark med utsikt til havet, mens Ford-biblioteket er mer nøkternt utstyrt. Reagan-biblioteket har mellom 370 000 og 425 000 besøkende årlig, mens Ford-biblioteket har hatt 233 000 besøkende i snitt de siste tre årene.

Ventetid

Duke forteller at Reagan-bibliotekets forskningsavdeling har mellom 250 og 200 forskere på besøk i året, og at 47 prosent av dokumentene er tilgjengelige. Forskere som besøker museet må vente mellom 20 dager og «flere år» på å få tilgang til forskningsmateriale. Det vil sannsynligvis ta mellom 20 og 25 år å få lagt til rette for at det øvrige 53% av innholdet i bibliotekets arkiver skal bli tilgjengelige; det dreier seg om 28 millioner tekstsider, forklarer direktøren for Reagan-biblioteket.

Gundersen oppgir at Ford-biblioteket har 14 000 besøkene i året og biblioteket 233 000 (som i dette tilfellet – litt uvanlig – er delt: førstnevnte ligger i Ann Arbor og sistnevnte i Grand Rapids). Ford-biblioteket får omtrent 650 forskere på besøk årlig, og flere oppsøker dem på nettet. 80 prosent av dokumentene i Ford-biblioteket er tilgjengelige for forskere, og det kan ifølge Gundersen kun ta «fra noen få minutter» å få se dem. Ford-museets mål er å gjøre de resterende 20 prosentene av materialet tilgjengelig «på grunnleggende nivå» innen utgangen av 2018. ■

Gave fra Afrika. En utstoppet løve kan du også finne i Bush-biblioteket. Den var en gave fra Tanzanias president, Jakaya Kikwete, i 2008.

Bli oppdatert!

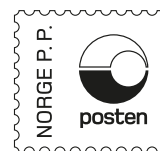

www.bokogbibliotek.no

Bli inspirert!

Informasjon om abonnement:
www.bokogbibliotek.no

Returadresse: Bok og Bibliotek
DB Partner AS, Postboks 163,
1319 Bekkestua

Adlibris **BIBLIOTEKSKUNDE**

- ✓ Få 20% biblioteksrabatt*
- ✓ Bestill bøkene plastede og utrustede
- ✓ Enkel handel til gode priser

Hver dag leverer Adlibris over 30 000 bøker til bokelskere i Norge, Sverige og Finland. Med ca. 1,5 millioner aktive kunder og ett utvalg på 11 millioner titler, er Adlibris den selvklaare bok- handelen for alle som er glad i bøker. Vårt mål er å være en god leverandør til bibliotekene når det gjelder alt fra utvalg og utrust- ning, til priser og leveringstider.

*Gjelder bare norske fastprisede bøker i bokgruppene 2 - 9.

Norges største bokutvalg

Adlibris